

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Suomen poliittinen yhteisö maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheessa

Antti Karjalainen

Pro gradu -tutkielma

Sosiologia

Professorit Laura Huttunen ja Ulla Vuorela

Tammikuu 2011

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KARJALAINEN, ANTTI: Suomen poliittinen yhteisö maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheessa

Pro Gradu -tutkielma, 102 sivua + 3 liitesivua

Sosiologia

Tammikuu 2011

Kansainvälinen muuttoliike haastaa olemassa olevat poliittiset yhteisöt ja niiden määritelmät joka puolella maailmaa. Myös Suomessa on maahanmuuton seurauksena käyty keskustelua poliittisen yhteisön luonteesta ja maahanmuuttaneiden asemasta yhteisössä. Tässä tutkimuksessa tarkastelen, millaisena Suomen poliittinen yhteisö näyttäytyy maahanmuuttaneiden kunnallispoliitikkojen puheessa. Päättökysymykseni on, millaisia mahdollisuuksia ja rajoja käsitykset Suomen poliittisesta yhteisöstä muodostavat maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheessa.

Aineistonani on yhdeksän kunnallispolitiikassa toimivan maahanmuuttaneen litteroidut teemahaastattelut. Haastateltavista suurin osa on asunut Suomessa jo lähes kymmenen vuotta tai pidempään. He toimivat useiden eri puolueiden parissa eri puolilla Suomea ja ovat vakiinnuttaneet asemansa politiikassa. Luen aineistoani yhtenä näytteenä maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheesta ja analysoin sitä diskurssianalyttisellä otteella.

Ymmärrän Suomen poliittisen yhteisön sellaisena ihmisten yhteenliittymänä, jossa suurin osa asioista päätetään julkisen intressikamppailun kautta. Poliittisen yhteisön luonne rakentuu diskursiivisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Se, millaiset diskurssit nousevat hegemonisiksi, kertoo myös siitä, millä tavoin maahanmuuttaneet asemoituvat Suomen poliittiseen yhteisöön. Esioletuksenani on, että haastateltavani ovat ulkomailla asuessaan tai perheensä vaikutuksen vuoksi oppineet sellaisia tapoja katsoa poliittista yhteisöä, jotka poikkeaisivat koko ikänsä Suomessa asuneen poliitikon näkemyksistä. Toisaalta oletan, että käsitykset myös heijastelevat olemassa olevia diskursseja Suomen poliittisesta yhteisöstä.

Jäsenän aineistosta nousevia diskursseja sosiologisten yhteisöteorioiden avulla. Teoriat olen jakanut paikallisyhteisöihin, kasvokkaista vuorovaikutusta korostaviin teorioihin, kulttuurin ensisijaisuutta korostaviin teorioihin ja monikulttuurisuutta tai hybridisyyttä painottaviin teorioihin. Diskurssianalyysini on teoriasidonnaista.

Tutkimuksessani paikallistan kaksi hegemonista Suomen poliittista yhteisöä määrittelevää diskurssia: paikallisyhteisöllisyyden diskurssin ja suomalaisuuden diskurssin.

Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi rakentaa yhteisön kasvokkaisen vuorovaikutuksen ja samalla maantieteellisellä alueella elämisen varaan ja puolustaa paikallisyhteisön, yleensä kunnan, itsemääräämisoikeutta. Suomalaisuuden diskurssissa yhteisö rakentuu jaetun poliittisen toimintakulttuurin varaan, joka konkretisoituu ahkerana työntekona, verojen maksamisena ja tarkemmin määrittelemättömänä ”suomalaisuutena”. Tämä kulttuuri on mahdollista oppia ja omaksua osaksi omaa identiteettiä.

Hegemonisten diskurssien lisäksi aineistossa esiintyy haastajan asemassa monikulttuurinen diskurssi, joka perustaa yhteisön demokratialle ja keskustelulle. Sen hahmottelema yhteisö on luonteeltaan muuttuva ja prosessinomainen. Monikulttuurisen diskurssin yhteisö on eräänlainen mahdollisuushorisontti, jonka kautta yhteiskunnan muutokseen kaikkien on mahdollista vaikuttaa. Tämä diskurssi jää kuitenkin ennen kaikkea suomalaisuuden diskurssin varjoon.

Aineistoni antaa lisäksi viitteitä diskurssista, joka perustaa Suomen poliittisen yhteisön etniselle ja olemukselliselle suomalaisuudelle ja sulkee siten ulos maahanmuuttaneet. Diskurssin käytännön seuraus on rasismista puhumisen vaikeus. Vaikuttaa siltä, että suomalaisessa poliittisessä kulttuurissa ei ole tilaa rasismien vastustamiselle.

Tutkimukseni perusteella Suomen poliittinen yhteisö voidaan nähdä maahanmuuttaneen kannalta avoimena kahdella tavalla. Ensinnä jäsenyys mahdollistuu samassa tilassa elämisen ja ihmisiin tutustumisen kautta. Toiseksi suomalainen poliittinen toimintakulttuuri on jokaisen omaksuttavissa. Suomen poliittisen yhteisön luonteesta käydään kuitenkin koko ajan määrittelykamppailua, jossa yhteisö halutaan perustaa joko dialogille ja muutokselle tai etniselle ja olemukselliselle suomalaisuudelle.

Asiasanat: monikulttuurisuus, maahanmuutto, maahanmuuttaja, kunnallispolitiikka, politiikka, poliittinen yhteisö, kulttuuri, yhteisö, kuuluminen, ylijärjestyminen, Suomi, paikallinen, poliittinen osallistuminen

Table of Contents

1. JOHDANTO.....	1
2. MAAHANMUUTTANEET MONIKULTTUURISESSA SUOMESSA.....	4
2.1. Monikasvoinen maahanmuuttaja	5
2.2. Kotoutukaa!	6
2.3. Suomi suomalaisille?	9
2.4. Maahanmuuttaneet Suomen politiikassa	14
3. YHTEISÖTEORiat JA POLIITTINEN YHTEISÖ.....	19
3.1. Identiteetin ja yhteisön suhteesta	20
3.2. Poliittinen yhteisö paikallisyhteisönä.....	21
3.3. Kulttuuri yhteisön perustana	25
3.4. Ylirajaiset ja monikulttuuriset yhteisöt	29
4. DISKURSSIANALYYSI JA HAASTATTELUT	36
4.1. Yhteisön diskursiivinen rakentuminen	36
4.2. Analyysin kulku	39
4.3. Aineisto.....	41
5. PAIKALLISUUS POLIITTISEN YHTEISÖN RAKENTAJANA	47
5.1. Kasvokkaisten kohtaamisten tärkeys.....	47
5.2. Kunnan itsemääräämisoikeuden puolustaminen	51
5.3. Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi.....	55
6. KULTTUURI POLIITTISEN YHTEISÖN POHJANA	58
6.1. Suomalaisuuden selonteot	58
6.2. Ylirajainen kiinnostus voimavarana.....	64
6.3. Suomalaisuuden diskurssin rakentaminen	68
6.4. Reaktioita rasismiin.....	71
6.5. Avoimet ja ulossulkevat kulttuuriset diskurssit	74
7. MONIKULTTUURINEN POLIITTINEN YHTEISÖ	76
7.1. Hybridisiä ja osallistavia selontekoja.....	76
7.2. Monikulttuurinen diskurssi.....	84
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	86
Lähteet	95
Liitteet.....	

1. JOHDANTO

Maahanmuutto on Suomessa vanha ja viime vuosikymmeninä voimistunut ilmiö. Suomessa on ennestään joitakin vähemmistöjä, joista suurimpiin kuuluvat suomenruotsalaiset, venäläiset, romanit ja saamelaiset. 1990-luvulta alkaen maahanmuutto lisääntyi selvästi verrattuna aikaisempiin vuosikymmeniin ja esimerkiksi 1990–1993 Suomeen saapui enemmän (2 000–3 700 vuosittain) turvapaikanhakijoita kuin koskaan aikaisemmin tai myöhemmin. Heidän ja muiden maahanmuuttaneiden myötä Suomen kansalaisuuksien kirjo on monipuolistunut. (Jaakkola 2000) Vanhojen vähemmistöjen rinnalle on syntynyt uusia ryhmiä, kuten somalit, kurdit ja vietnamilaiset. Mitattiinpa asiaa sitten kielellä, kansalaisuudella tai syntymämaalla, Suomessa asuu nykyisin yhä enemmän ihmisiä eri taustoista. (Suomen tilastollinen vuosikirja 2010)

Ihmisten vilkkaampi ja useampiin maihin suuntautuva liikkuvuus haastaa olemassa olevat yhteisöt, niiden rajat ja jäsenyyden määritelmät. Samalla se luo paineita kansallisille yhteisöille ja poliittisille järjestelmille. Suomessakin kansallista kertomusta – ja osin tietoista projektia – yhdestä kansasta yhden valtion sisällä on arvioitava uudelleen, kun valtionrajojen sisällä elää ja vaikuttaa ihmisiä mitä erilaisimmista kulttuureista (Lehtonen, Löytty & Ruuska 2004, Lepola 2000). Samaan aikaan ja osin muuttoliikkeistä johtuen myös monet Suomessa asuvat ja vaikuttavat ihmiset solmivat siteitä yli valtionrajojen. Seurustelu-, ystävyys- ja sukulaisuussuhteet kiinnittävät monet yhteisöihin, joiden rajat eivät noudata valtionrajoja (Bryceson & Vuorela 2002). Silti useimpien ihmisten, myös maahanmuuttaneiden, arkea eletään paikallisesti. Koti, työ, ystävät ja monet muut asiat koetaan valtiota pienemmässä tilassa, vaikka yhteisölliset siteet ulottuisivatkin joka puolelle maailmaa (Massey 2003). Muuttoliike asettaakin ylipaikallisen, kansallisen ja paikallisen osin jännitteiseen tilaan.

Muuttoliikkeen haastamista kansallisista poliittisista järjestelmistä vaikutusvaltaisimpana voidaan pitää kansallisvaltiota (kts. esim. Held 1998). Kansallisvaltio ulottaa kärhänsä paikallistasolle, jossa sen konkreettisempia muotoja ovat kunnallispoliittiset instituutiot, kuten kunnanvaltuustot, -hallitukset ja erilaiset luottamuskunnat. Muuttoliike on maailmanlaajuisesta puolestaan huolimatta yhtä lailla paikallista, sillä ihmisten liikkuvuus näkyy ja tuntuu juuri kylissä, kaupunginosissa, kunnissa ja kaupungeissa. Saattaa olla, että muuttoliike konkretisoituu vasta, kun omille asuinsijoille muuttaa vierasta kieltä puhuva ihminen, jonka ulkonäkö ja tavat eivät vastaa totuttuja.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa Suomen poliittisen yhteisön luonnetta. Ymmärrän poliittisen yhteisön sellaisena ihmisten yhteenliittymänä, jossa suurin osa asioista päätetään julkisen

intressikamppailun kautta. Yhteisön poliittinen ulottuvuus toteutuu paitsi politiikan instituutioissa, kuten valtuustoissa, eduskunnassa ja hallituksissa myös julkisessa keskustelussa ja julkisessa tilassa kohtaamisissa, joissa toimijoina voivat olla niin yksilöt, ryhmät kuin kansalaisjärjestötkin (Poliittisen yhteisön määritelmästä tarkemmin luvussa 2.3.).

Paikallistason politiikassa 1990-luvun alussa lisääntynyt maahanmuutto on jo havaittavissa. Pitkällä aikavälillä alun perin muista maista tulleiden valtuutettujen määrä kunnanvaltuustoissa on lisääntynyt. Enimmäkseen maahanmuuttaneiden ääni kuuluu kuitenkin Suomen poliittisessa yhteisössä heikosti. (Kunnallisvaalit 2008) Varsinkin länsimaisille maahanmuuttovaltioille on tyypillistä, että vähemmistöjen edustajia on paikallispolitiikassa ja valtionhallinnossa niukasti (vrt. Kymlicka 1995, 32, Togeby 2008). Vanhoista vähemmistöistä suomenruotsalaiset ovat eduskunnassa hyvin edustettuina, kun taas uusien vähemmistöjen jäseniä ei vielä ole nähty. Suomen demokraattisen kehityksen kannalta pidän tätä epäkohtana.

Ilmiönä maahanmuutolla saattaa olla mahdollisuus muuttaa käsityksiä poliittisesta yhteisöstä. Maahanmuuttaneet tuovat aina tullessaan tapoja, käytäntöjä ja näkemyksiä, joista osa poikkeaa totutuista. Kulttuurisen kirjon kasvaessa voidaan keskustella siitä, miten hyvin poliittinen yhteisö mukautuu lisääntyvään erilaisuuteen. Samalla on tärkeää tarkastella sitä, miten poliittisen yhteisön instituutioihin, kuten kunnallispolitiikkaan mukaan päässeet ihmiset heijastelevat erilaisuutta yhteiskunnassa. Ei ole selvää, että uudet kulttuuripiirteet heijastuisivat käsityksiin yhteisöstä, sillä niiden voi ajatella toimivan myös kulttuurisina ”toisina”, joita vasten suomalaisuutta peilataan (Lepola 2000, 19). Siten maahanmuuttaneiden ei ehkä edes haluta muuttuvan suomalaisiksi. Mikäli maahanmuutto katsotaan yhteisön ulkopuoliseksi, asettaa yhteisö mahdollisesti myös monia rajoituksia tulijoille. Suomessa rajoituksia on julkisessa keskustelussa puitu viime vuosina muun muassa maahanmuuttokriittisyyden otsikon alla¹. Olenkin tutkimuksessani erityisen kiinnostunut siitä, mitä maahanmuuttaneilta ihmisiltä vaaditaan Suomen kunnallispolitiikkaan osallistumiselle. Maahanmuuton ja poliittisen yhteisön käsitysten välisiä prosesseja voi pitää osana yhteiskunnan monikulttuuristumista, johon käsillä oleva pro gradu -työ tarjoaa yhden näkökulman.

¹ Maahanmuuttokriittisiksi itseään kutsuvia kannanottoja voi lukea esimerkiksi Jussi Halla-Ahon kirjasta Kirjoituksia uppoavasta lännestä (2009) tai Homma ry:n keskustelupalsta Hommaforumilta. Akateemisella puolella maahanmuuttokriittisiä puheenvuoroja on puolestaan arvioitu kriittisesti kirjassa Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (2009) "En ole rasisti, mutta..." Katso myös pamfletti Jussi Förbomilta: Hallan vaara. Merkintöjä maahanmuuton puhetoista (2010).

Tutkimuksessani tarkastelen Suomen poliittista yhteisöä kunnallispolitiikassa toimivien maahanmuuttaneiden puheen kautta. Oletukseni on, että maahanmuuttaneet tuovat Suomeen mukanaan omat käsityksensä hyvästä elämästä sekä tapansa toimia ja rakentaa ihmissuhteita. Pyrkinessään uuden asuinpaikkansa yhteisöihin, he joutuvat neuvottelemaan kuulumisesta ja koettelemaan sen rajoja, jolloin sekä tulijan että yhteisön vanhojen jäsenten käsitykset yhteisöstä joutuvat alttiiksi muutoksille.

Päättökysymykseni on, millaisia mahdollisuuksia ja rajoja käsitykset Suomen poliittisesta yhteisöstä muodostavat maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheessa. Toisin sanoen ajattelen Outi Lepolaa (2000, 271–327) mukaillen, että poliittisen yhteisön luonne vaikuttaa siihen, millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia poliittiseen yhteisöön kuulumiselle ja siinä toimimiselle avautuu. Rajaan tarkasteluni akselille, jonka toisessa päässä ovat yhteisön paikalliset merkitykset ja toisessa päässä ylipaikalliset. Näiden väliin, osin jännitteeseen suhteeseen asettuu kansallinen yhteisö (esim. Harvey 1989, Held 1998, Touraine 2008). Jos esimerkiksi ajatellaan, että poliittiseen yhteisöön kuuluminen, eli esimerkiksi oikeus äänestää ja osallistua päätöksentekoon, kuuluu ainoastaan syntyperäisille suomalaisille, rajoittuvat maahanmuuttaneiden toimintamahdollisuudet varsin kapeiksi. Toisaalta voidaan kysyä, onko tällainen ajattelutapa nyky maailmassa ongelmaton vaikkapa demokratian kannalta? Ennako-oletukseni loogisesti oli, että tällaista käsitystä ei esiintyisi maahanmuuttaneilla kunnanvaltuutetuilla, jotka eivät ole syntyperäisiä suomalaisia ja ovat tulleet valituiksi valtuustoon.

Poliittinen yhteisö on tutkielmani keskeinen käsite, jonka merkityksiä tarkastelen. Lähtökohtani poliittiseen yhteisöön kuulumiselle on sosiaalisessa konstruktionismissa, eli ymmärrän poliittisen yhteisön rajojen ja mahdollisuuksien rakentuvan toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Yhteisöön kuulumista voidaan ajatella tuotettavan puheessa diskursiivisesti meidän ja muiden esittämänä (Lehtonen & Löytty 2003, 13), joten tarkastelen aineistoani diskurssianalyttisin menetelmin. Käsitän siis haastateltavieni puheen rakentavan ja ilmentävän merkitysrakenteita, jotka määrittävät Suomen poliittista yhteisöä. Kysyn, millaisia merkityksiä Suomen poliittinen yhteisö saa paikallisyhteisön näkökulmasta katsottuna? Entä millaisia merkityksiä yhteiselle kulttuurille rakentuva kansallinen poliittinen yhteisö saa? Millaisia kuulumisen edellytyksiä yhteisöstä kertovat diskurssit asettavat ja millaisia mahdollisuuksia ne avaavat? Mikä on yhteisössä kannatettavaa, ihanteellista tai toivottua, mihin taas otetaan etäisyyttä? Mukautuvatko järjestelmät uusiin ihmisiin ja miten ihmiset puolestaan mukautuvat järjestelmiin?

2. MAAHANMUUTTANEET MONIKULTTUURISESSA SUOMESSA

Yhteiskunnallisessa keskustelussa maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat olleet pinnalla toistuvasti kuluneiden vajaan kahden vuosikymmenen aikana. Toisinaan monikulttuurisuudesta on puhuttu substantiivina, jolloin sillä on kuvattu vallitsevaa asiantilaa Suomessa. Monikulttuurisessa Suomessa on silloin ajateltu olevan useita, kulttuurisesti erilaisia ryhmiä. Julkisessa monikulttuurisuuskeskustelussa on kuitenkin tavallisemmin keskusteltu siitä, millainen olisi hyvä tai tavoiteltava yhteiskunta, jossa elää useita erilaisiksi miellettyjä ryhmiä. Tämä keskustelu on ollut ja on yhä usein vahvasti poliittista. Monikulttuurisuuden on esimerkiksi katsottu rikastuttavan ihmisten elämää tai tuottavan yhteiskuntaan erilaisia ongelmia. (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 20–22)

Monikulttuurisessa politiikassa on Pasi Saukkosen (2007, 28) mukaan Suomessa ollut tavallisesti kyse kulttuurisen mosaiikin hallinnoimisesta, tai yleisemmin erilaisuuden poliittisesta organisoinnista. Viime vuosina pinnalla olleissa maahanmuuttokriittisiksi kutsutuissa puheenvuoroissa ovat korostuneet erilaiset hallinnoinnin ongelmat. Muun muassa perussuomalaiset poliitikot ovat ajoittain esittäneet monikulttuurisuuden uhkana suomalaisuudelle ja painottaneet kulttuurisen yhtenäisyyden tarvetta. Kritiikki on suunnattu yleensä poliitikoille, joilta on vaadittu tiukempaa linjaa maahanmuuton kontrolloimiseksi. (Keskinen 2009, 34, 40–45) Poliitikko rinnastuu tässä yhteydessä nähdäkseni viranomaiseen, jonka on valtion edustajana tavallisesti odotettu ratkaisevan monikulttuurisuuteen liittyvät ongelmat (kts. Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 23). Mielestäni on tärkeää tarkastella myös sitä, millaisena poliittisen yhteisön kulttuurinen ulottuvuus näyttäytyy nimenomaan poliittisesti aktiivisten maahanmuuttaneiden puheessa. Tätä kautta on mahdollista tarkastella, miten monikulttuurisuuskeskusteluissa tavallisesti objektin asemassa olevat osallistuvat yhteisön mahdollisuuksien kartoittamiseen ja rajojen vetämiseen.

Lähestyn tässä tutkimuksessa monikulttuurisuuskeskustelua ja maahanmuuttoa poliittisiin yhteisöihin kuulumisen, rajanvedon ja mahdollisuuksien näkökulmasta. Käsittelen ensin maahanmuuttaneisiin kohdistuvia yhteisöihin kuulumisen odotuksia kotoutumiskeskustelun kautta. Ensin olen katsonut parhaaksi pohtia hetken sitä, kuka oikeastaan on maahanmuuttaja. Sen jälkeen esittelen aikaisemmassa tutkimuksessa löydettyjä maahanmuuttaneiden vastauksia valtion ja valtaväestön kotoutumisodotuksiin. Lopuksi siirryn tarkastelemaan tarkemmin maahanmuuttaneita Suomen poliittisessa yhteisössä.

2.1. Monikasvoinen maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja on sana, johon varsinkin viime vuosien julkisessa keskustelussa on kiinnitetty mitä erilaisimpia merkityksiä. Periaatteessa käsite tarkoittaa ainoastaan maan rajojen ulkopuolelta syystä tai toisesta sen sisäpuolelle liikkunutta ihmistä, jonka oleskelun ajatellaan olevan jos ei pysyvää, niin ainakin pidempiaikaista kuin turistin.

Käytännössä termi kantaa kuitenkin mukanaan myös tarpeettoman yksinkertaistavia tai negatiivisia merkityksiä. Arkikäyttöön jossain määrin vakiintunut jako työperäisiin maahanmuuttajiin ja pakolaisiin pyyhkii sekin näkymättömiin esimerkiksi parisuhteen perässä maasta toiseen muuttavat ihmiset. Viime vuosien maahanmuuttokriittisiksi kutsuttujen puheenvuorojen jälkimmäisissä maahanmuuttajiin on liitetty lähinnä ongelmia. Sana on saanut ikävän kaiun, eikä välttämättä kuvaa sitä, miten maahanmuuttajat itse ajattelevat itseään (Haikkola 2010, 230). Arkisessa keskustelussa sanaa on vaikea käyttää neutraalisti, koska se liittyy johonkin ikävällä tavalla vieraaseen (Huttunen 2004).

Koska toivon, että tätä tutkimusta luetaan myös puheenvuorona Suomen monikulttuurisuuskeskusteluun, olen katsonut kuitenkin parhaaksi käyttää sitä kieltä, millä pääosa julkisesta ja akateemisesta keskustelusta käydään. Sen vuoksi olen hylännyt aiemmin suosittumman ja nykyisin neutraalimman siirtolaisen, mikä lisäksi kantaa mielestäni ikäviä vivahteita tavaraan ja väliaikaiseen olotilaan. Outi Lepolan (2000) esittämä suomenmaalainen ei puolestaan ole vakiintunut käyttöön vuosikymmenessä, eikä julkisessa keskustelussa vilahdellut uussuomalainen ole sekään saanut laajalti kannatusta.

Maahanmuuttajataustainen oli ensimmäinen termi, jolla lähdin käsittelemään Suomeen muualta tulleita ihmisiä, joiden ajattelin tuovan jotakin uutta tai suomalaisuuden kannalta erilaista käsityksiin Suomen poliittisesta yhteisöstä. Maahanmuuttajataustainen on sanana kuitenkin pitkä ja kankea. Kaikesta huolimatta lähestyin sillä haastateltaviani, enkä myöskään tästä määrittelystä johtuen katsonut asialliseksi nimetä heitä tutkimuksessani kovin eri tavoin.

Outi Lepola (2000) ja Marjukka Weide (2008) ovat tutkimuksissaan käyttäneet sanaa maahanmuuttanut. Weiden (em, 48) mukaan termin ei jätä kohdettaan välitilaan: maahanmuuttanut on jo tullut Suomeen, eikä hänen nykyhetkestään voi termin perusteella sanoa mitään.

Maahanmuuttajan "muutto" on vastaavasti ikuisesti kesken ja siten ikään kuin peruutettavissa.

Haastateltavani ovat asuneet Suomessa pääosin pitkään, eikä suurin osa heistä kokenut kysyttäessä

olevansa enää maahanmuuttaja. Monikulttuurisuuskehitys Suomessa on jatkuvasti käynnissä oleva prosessi, jonka peruuttaminen paitsi pyyhkisi suomalaisuuden kartalta, myös tuntuu globalisaatiokehityksen valossa epärealistiselta. Näistä syistä olen myös itse päättänyt käyttää tässä tutkimuksessa Suomeen muualta tulleista, kulttuuriltaan jollakin tavalla erilaisista ihmisistä sanaa maahanmuuttanut.

2.2. Kotoutukaa!

Otsikko on lainattu Mikko Lehtosen (2009) artikkelista Olen suomalainen (Io sono finlandese), joka on julkaistu En ole rasisti, mutta... -artikkelikokoelmassa. Siihen tiivistyy hyvin Suomen politiikassa vallalla oleva suhtautuminen maahanmuuttaneisiin. Niiden, jotka tänne pääsevät, tulisi sopeutua ”suomalaisuuteen”, joka tässä yhteydessä on tavallisesti nähty yhtenäisenä ja puhtaana kulttuurina ja Suomen valtionrajojen sisällä elämisen normina (Suurpää 2002b, 49).

Kotoutuminen asetettiin Suomessa maahanmuuttopolitiikan tavoitteeksi 1990-luvulla. Sanana se kehitettiin kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa vastineeksi vierasperäiselle integraatio-sanalle, jonka latinasta juontuva merkitys tarkoittaa kokonaista ja koskematonta. Kotoutumista voikin pitää integraatio-sanana suomenkielisenä vastineena, jonka tavoitteena on erilaisuuden ottaminen osaksi Suomea ja suomalaista kulttuuria. (Lehtonen 2009, 113) Suomalaisuuden tutkimuksessa on tosin huomautettu, että kotoutumispolitiikan eheäksi ja puhtaaksi katsoma suomalaisuus on aina ollut muuttuva merkitysten kenttä idän ja lännen välissä (Lehtonen, Löytty & Ruuska 2004, 146–147). Vaikka kulttuurin voisi hyvin myös katsoa olevan jatkuvassa muutoksessa (kts. luvut 3.3. ja 3.4.), se ei ole estänyt suomalaisten määrittelyä ensisijaisesti kulttuuriseksi ryhmäksi (em, 156–158).

Kotoutumisen kannalta erilaiseksi on tavallisesti tyydytty näkemään maahanmuuttaneet, joiden on katsottu etnisyydessään kantavan mukanaan kulttuuria, joka poikkeaa suomalaisesta. Lisäksi on ajateltu, että maahanmuuttaneet haluavat pitää kiinni omasta kulttuuristaan. (Huttunen 2005, 150) Tavallisimmin maahanmuuttaneiden ja valtaväestön välillä kitkaa aiheuttaa nimenomaan maahanmuuttaneen ei-suomalaisuus. Ongelmana ei nähdä niinkään sitä, mitä maahanmuuttaneet ovat, vaan se, mitä he eivät ole. (Forsander 2002, 78) Tämä korostuu erityisesti kansallisen kulttuurin yhteisöön, etnisiin suomalaisiin kuulumisen kohdalla (Suurpää 2002a, 88–91). Kotoutumisodotukset asettavatkin maahanmuuttaneet ja valtaväestön helposti jännitteiseen suhteeseen, jonka yksi purkautumistapa tuottaa rasismia ja syrjintää.²

² Suomalaisten asenteista maahanmuuttaneisiin kertovat muun muassa Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimukset,

Tarkoitan rasismilla tämän tutkimuksen yhteydessä sellaisia puhe-, ajattelu-, ja toimintatapoja, jotka kiinnittävät tietyt ominaisuudet olemuksellisesti yksilöihin tai ryhmiin ja rakentavat näiden pohjalta erontekoja, joita käytetään perusteena eriarvoisuudelle tai alistussuhteille. Yksilöihin tai ryhmiin kiinnittyvät ominaisuudet voivat olla luonteeltaan biologisia tai kulttuurisia. (Rastas 2005b, 79–86, Wiewiorka 1997, 139–149) Yhtä kaikki niiden olemuksellistaminen riistää yksilöiltä ja ryhmiltä toimijuuden ja mahdollisuuden muutokseen.

Rasismilla on aina paikallinen luonne, eli se syntyy tietyissä sosiaalisissa, taloudellisissa ja poliittisissa olosuhteissa (Rastas 2005b, 74). Voidaan kysyä, miten paljon viime vuosien maahanmuutto”kriittisessä” keskustelussa esiintyneet, jos eivät suoran rasistiset, niin ainakin rasismia tukevat kannanotot saivat vauhtia talouden alamäestä. Rasismilla onkin aina historiallinen ja vallitsevista yhteiskunnallisista suhteista riippuvainen luonteensa, jota tutkimuksessa on pyritty tavoittamaan käsittämällä rasismi diskursiivisesti rakentuvana ilmiönä. Yhteiskunnassa saattaa esiintyä puhe- ja esitystapoja ja merkityssuhteiden kokonaisuuksia, jotka samaan aikaan tuottavat käsityksen erilaisista ihmisryhmistä ja arvottavat sekä asettavat nämä ryhmät erilaisiin valta-asemiin. (Wetherell & Potter 1992, 59–87, Rastas 2005b, 74–75).

Yksi tyypillinen diskursiivinen luokittelu, johon maahanmuuttaneet Suomessa pudotetaan, on uhrin kategoria. Uhrin keskeinen ominaisuus on puute. Uhri–maahanmuuttaneesta oletetaan, että hän ei kykene olemaan suomalaiselle yhteiskunnalle hyödyksi (yhteiskunnallisten taitojen puute), hänen kanssaan ei voi solmia sosiaalisia suhteita (sosiaalisten taitojen puute) eikä hän sopeudu suomalaiseen yhteiskuntaan (kulttuuristen kykyjen puute). Lisäksi uhri–maahanmuuttanutta on usein vaikea ymmärtää ja hänen tekojensa rationaalisuus ei aukene luokittelijalle (moraalisten koodien puute). Uhri–diskurssin vaikutukset näkyvät konkreettisena eriarvoisuutena ja syrjintänä. (Suurpää 2002b, 44–45). Etniseen vähemmistöön kuuluva voidaan esimerkiksi työelämässä, koulussa, opiskelupaikassa tai tavallisissa arjen kohtaamisissa nimetä ei–suomalaiseksi osoittamalla jokin tapa, ominaisuus tai taito, jota tämä ei hallitse, mutta jonka valtaväestön jäsen hallitsee. Taito, jonka valtaväestön jäsen hallitsee, tulee nimetyksi samalla suomalaiseksi. (Rastas 2005a, 152–158)

joista tuorein, 13.4.2010 julkaistu Ilkka Haaviston (2010) tuottama kertoo suomalaisten asenteiden kiristyneen maahanmuuttoa kohtaan. Sitä ennen muun muassa Magdalena Jaakkola (2009) on tutkimuksissaan esittänyt suomalaisten asenteiden pakolaisia ja ulkomaalaisia työnhakijoita kohtaan muuttuneen myönteisemmäksi vuosina 1987–2007.

Kotoutumisen yleinen ilmapiiri, jota olen esimerkein luonnehtinut edellä, ei käsitykseni mukaan voi olla vaikuttamatta myös maahanmuuttaneiden kunnallispoliitikkojen elämään. Esioletukseni oli, että kaikkiin haastateltaviini on mahdollista lyödä erilaisuuden leima, koska viimeistään heidän puheestaan kuulee, etteivät he puhu suomea äidinkielenään. Maahanmuuttaneiden kohtaama rasismi saattaa myös olla este yhteiskuntaan kotoutumiselle. Tutkimusten valossa samaistumiselle tärkeintä on kuitenkin Suomessa vietetty aika. Pääkaupunkiseudulla tehdyn kyselytutkimuksen mukaan Suomessa asumisen aika vaikutti eniten siihen, mihin kansallisuuteen maahanmuuttaneet samaistuivat. Lyhimmän aikaa Suomessa eläneistä somalialaisista neljä viidestä samaistui yksinomaan somalialaisuuteen. Vietnamilaisista taas 40 prosenttia samaistui suomalaisiin. (Riihelä 2005, 154)

Oletin kuulevani ainakin jonkinlaisia kokemuksia rasismista tai ainakin kannanottoja rasismiin. En kuitenkaan oletanut näiden nousevan keskeisiksi teemoiksi, sillä haastateltavani olivat kaikki vaikuttaneet jo useamman vuoden kunnallispolitiikassa ja työelämässä. Annika Forsanderin (2002, 239) mukaan säännöllinen työssäkäynti on erityisesti Suomessa merkittävä askel yhteiskuntaan kuulumiseksi. Jo näiden seikkojen perusteella haastateltaviani voi pitää varsin hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittyneinä.

Käytännössä kenenkään tulokkaan asettuminen uuteen asuinmaahan ei ole yksisuuntainen prosessi, vaan mukana on useita toimijoita, jotka kaikki muuttuvat tavalla tai toisella ajan kuluessa. Oman identiteetin pohtiminen ja yhteisöön sopeutuminen on prosessi, jolla ei ole päätepistettä. Myös maahanmuuttaneiden lapset tai muualta Suomeen adoptoidut joutuvat puimaan yllirajaisten juurtensa ja suomalaisuuden suhdetta, yleensä sekä itselleen, että muille (Rastas 2007, Haikkola 2010).

Lotta Haikkola (2010, 232–234) on tutkinut etnisyyttä ja rajanvetoa maahanmuuttaneiden Suomessa syntyneiden lasten tai nuorena Suomeen tulleiden maahanmuuttaneiden parissa. Hän havaitsi, että ulkomaalaisuus asettuu suomalaisuuden kanssa osittain vastakkaiseksi, vaikka aineiston haastateltavat olivatkin käytännössä kasvaneet Suomessa. Ulkomaalaisuus ei kuitenkaan tavallisesti määrittynyt negatiivisesti, sillä rajanvetoa suomalaisuuteen tehtiin pääosin suomalaisuuteen liitettyjen negatiivisten kulttuuripiirteiden kautta. Sellaisia olivat esimerkiksi alkoholinkäyttö, junttius ja ujous. Haikkolan mukaan näyttää siltä, että nuoret olivat omaksuneet tavan puhua suomalaisuudesta kimpuna kielteisiksi miellettyjä asioita, minkä Satu Apo (1998) on havainnut olevan tyypillistä myös valtaväestön suomalaisille.

Ulkomaalaisuuden lisäksi positiivisena itsenmäärittelynä esiintyi myös kosmopoliittisuus, jota luonnehti erilaisuuden kunnioittaminen, avoimuus ja joustavuus, jotka olivat seurausta jatkuvasta vuorovaikutuksesta erilaisten kulttuurien kanssa. Kosmopoliittisuudesta puhuttiin tavallisimmin valtioiden rajat ylittävien ylijärjestöjen verkostojen yhteydessä. (Haikkola 2010, 231)

Haikkolan haastatelluille suomalaisuus määrittyi toiseudeksi suhteessa positiiviseen ulkomaalaisuuteen ja kosmopoliittisuuteen. Samalla ulkomaalaisuus ja kosmopoliittisuus myös rakentuivat suomalaisuuden ja ei-suomalaisuuden välisessä rajanvedossa. Haikkola huomauttaa kuitenkin, että nämä identiteetit ovat syntyneet suomalaisissa kanssakäymisissä, ja siten niitä voi pitää hyvin suomalaisina identiteetteinä. (em. 233) Haikkolan haastattelemissa nuorilla on ylijärjestöjä ja he ovat kasvaneet suomalaisen kulttuurin ympäröimänä. Vaikka tutkimukseni haastateltavilla ei ole ollut samaa mahdollisuutta sosiaalistua suomalaiseen kulttuuriin, ovat myös he viettäneet Suomessa vuosia, ja joutuneet vastaamaan samoihin kuulumisen ja identiteetin kysymyksiin kuin suurin osa maahanmuuttaneista. Haikkolan nuoret ovat tässä kuvaavana esimerkkinä neuvotteluista, joita olen pyrkinyt paikantamaan myös omasta aineistostani.

2.3. Suomi suomalaisille?

Suomalaista kansallista yhteisöä on rakennettu pitkällä aikavälillä mitä erilaisimmista historiallisista aineksista. Suomalaisuus on syntynyt historiallisten tapahtumien tulkinnoista ja valikoinnista, joita on muokattu ja välitetty seuraavalle sukupolvelle vanhempien ja koululaitoksen uurastuksen tuloksena. Myös erilaisilla kulttuurituotteilla Väinö Linnasta Akseli Gallen-Kallelaan on ollut tärkeä merkitys suomalaisuuden luomisessa. Yhteistä kansallisen yhteisön käsityksille on ollut kulttuurisesti yhtenäisten etnisten suomalaisten "luonnollinen" kuuluminen yhden valtion, Suomen, sisälle. (Lehtonen, Löytty & Ruuska 2004, 97–119)

Kansallinen yhteisö on käsitteenä laaja ja sulkee sisäänsä niin arvoja, arkista toimintaa kuin tietoista identiteettipolitiikkaakin. Lisäksi käsite kantaa sisällään ainakin implisiittisesti ajatusta yhdestä, jaetusta kulttuurista yhteisön pohjalla, mitä en halunnut naulata kiinni alkaessani tarkastella yhteisön merkityksiä aineistossani.

Tutkimuksessani keskityn kansallisen yhteisön sijasta Suomen poliittiseen yhteisöön. Ymmärrän politiikan Pasi Saukkosen (2007, 24) tapaan prosessina, jossa erilaiset intressit kilpailevat keskenään saavuttaakseen tavoitteensa tietyllä maantieteellisesti rajatulla alueella. Yhteisön puolestaan ymmärrän laajasti suhteellisen vakaana ihmisten yhteenliittymänä, joka rakentuu ja jota

ylläpidetään ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Yhteisön taustalle voidaan diskursiivisesti rakentaa erilaisia koossapysymisen syitä, jollaisia voivat olla esimerkiksi veriside, yhteinen asuinpaikka, kasvokkainen vuorovaikutus, jaettu kulttuuri tai jatkuva dialogi (yhteisön teoretisoinnista kts. luku 3.). Sillä, miten yhteisön määritelmää kulloinkin tarkennetaan, on myös merkitystä sille, kuka pääsee osallistumaan yhteisön poliittiseen ulottuvuuteen ja siten lasketaan poliittisen yhteisön jäseneksi.

Politiikkaa, eli yksilöiden ja ryhmien välistä intressikamppailua käydään poliittisessa yhteisössä ainakin osittain julkisilla areenoilla. Valtiolliset instituutiot, kuten kuntien ja kaupunkien valtuustot ja hallitukset, eduskunta sekä Suomen hallitus, ovat joitakin poliittisen yhteisön konkreettisia rakentamisen ja uudelleenluomisen areenoita (Saukkonen 2007, 37). Jokainen poliittisen yhteisön jäsen voi osallistua näihin äänestämällä, asettumalla ehdolle tai vaikuttamalla instituutioiden piirissä toimiviin edustajiin ja virkamiehiin. Valtiollisten instituutioiden lisäksi poliittista yhteisöä luodaan ja uusinnetaan myös kansalaisyhteiskunnan instituutioissa, kuten kansalaisjärjestöissä, mielenosoituksissa tai intressien ajamiseen tarkoitetuissa tempauksissa.

Yhteisöllä voi olla myös ei–poliittisiksi miellettyjä ulottuvuuksia, kuten arkinen toiminta ystävien, sukulaisten ja tuttujen välillä, kaupankäynti tai yhteisesti jaetut arvot ja perinteet. Käytännössä on kuitenkin tavallista, että myös nämä asiat politisoituvat. Outi Lepola (2000) on huomauttanut, että Suomen poliittiseen yhteisöön kuulumisen ja yhteisön jäsenten tyyppilliseksi mielletty identiteetti on noussut osaksi julkista keskustelua ja poliittista määrittelykamppailua keskusteltaessa monikulttuurisesta yhteiskunnasta. Maahanmuuton myötä ensivilkaisulla ei–poliittiseksi mielletty suomalaisuuden pohtiminen saa nopeasti poliittisen luonteen, kun esitetään käsityksiä siitä, millaisia suomalaisten ja ei–suomalaisten suhteiden tulisi olla ja mitä oikeuksia ja velvollisuuksia kullakin pitäisi olla ”maassa nimeltä Suomi”. (em, 19–20, sit. 20)

Yhteisön poliittinen ja ei–poliittinen ulottuvuus limittyvät myös julkisessa tilassa. Erilaisuuden määrittely ei ole ainoastaan ihmisten kategorisointia, vaan myös poliittista toimintaa, joka määrittelee maahanmuuttaneiden aseman sosiaalisissa suhteissa ja yhteisön käyttämissä tiloissa (Suurpää 2001, 118). Tässä mielessä myös poliittisen yhteisön luonnetta on mielekäästä tarkastella laajemmassa kuin vain poliittisten instituutioiden piirissä tapahtuvana toimintana tai poliittisen keskustelun kautta. Esimerkiksi maahanmuuttanut poliitikko saattaa saada tunnustusta yhteisöön kuulumiselleen myös arkisissa tilanteissa tai vastaavasti yhteisöön kuulumisen saatetaan haastaa vaikkapa rasistisilla kommentteilla.

Suomessa poliittisen yhteisön luonnetta suhteessa maahanmuuttoon ei ole tutkittu erityisen laajalti. Suomalaisen poliittisen yhteisön rakentamisessa on keskeisesti näkynyt pohjoismainen hyvinvointivaltiokehitys, jossa valtion laajasti tarjoamien terveydenhuolto-, työmarkkina ja eläkepalveluiden on katsottu edistävän tasa-arvoa (Jokinen & Saaristo 2002, 115–124). Tasa-arvoisen universalismin ihanne on näkynyt myös virallisessa suhtautumisessa maahanmuuttoon, joka on korostanut suvaitsevaisuutta ja maahanmuuttaneelle tarjottavia erilaisia palveluita osana tasa-arvoistavaa projektia. Tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden ihanteet ovat Suomen poliittisessa yhteisössä joutuneet kuitenkin ristiriitaan suomalaisuuden kanssa, jonka on ajateltu rakentuvan yhteisen kulttuurin, historian ja kollektiivisten perinteiden ympärille. (Suurpää 2002b, 49)

Leena Suurpää (2002b, 46) on tutkiessaan suomalaisten suvaitsevaisuutta esittänyt, että hyvän maahanmuuttaneen on oltava suomalaisten mielestä yleensä köyhä ja voimaton. Uhri-kategoriaan pudotetuilla maahanmuuttaneilla on oikeus nauttia hyvinvointivaltion eduista silloin, kun heiltä puuttuu täysivaltainen kyky huolehtia itsestään. Maahanmuuttaneelta edellytetään yleensä myös sulautumista ja eräänlaista näkymättömyyttä. Näkymättömyys saavutetaan suomalaiset tavat ja käytösnormit omaksumalla, joskin on merkille pantavaa, että liiallinen suomalaisen kulttuurin omaksuminen koetaan myös uhaksi. Samanaikainen kulttuurin omaksumisen ja muukalaisena pysymisen kaksoisvaatimus kumpuaa Suurpään mukaan toisen tarpeesta kollektiiviselle identiteetille. Suomalaisuutta on pystyttävä peilaamaan johonkin, joten ei ole sopivaa, että maahanmuuttanut muuttuisi kokonaan suomalaiseksi. (em, 46–50)

Suurpää havaitsi tutkiessaan suomalaisten nuorten käsityksiä maahanmuuttaneista, että maahanmuuttaneet kohtasivat vastustusta erityisesti silloin, kun he astuivat yhteiskunnan tasaisesta harmaudesta julkiseen tilaan. Aktiivinen sosiaalinen toimija rikkoo kaksi maahanmuuttaneelle asetettua suvaitsevaisuuden ehtoa: hän ei ole enää köyhä ja voimaton, eikä suostu sulautumaan näkymättömänä yhteiskuntaan. (Suurpää 2001, 114–115) Poliittinen yhteisö on tässä tutkimuksessa määritelmällisesti intressikamppailua julkisessa tilassa, joten voi olettaa, että juuri maahanmuuttaneisiin kunnallispoliitikkoihin kohdistuu samanlaisia paineita kulttuuriseen sulautumiseen, tai jopa suoranaista torjuntaa.

Aikaisemmin maahanmuuttaneita kunnallispoliitikkoja Suomessa on tutkinut ainoastaan Marjukka Weide (2008). Hän havaitsi tutkimuksessaan, että maahanmuuttaneiden valtuutettujen odotetaan Suomessa yleensä olevan kiinnostuneita kotoutumis- ja muista maahanmuuttokysymyksistä (em, 93). Vastaavanlaisesta etnisestä kategorisoinnista on kokemuksia myös Ruotsissa (Rodrigo Blomqvist 2005, 83, 97) ja Hollannissa (Michon ym. 2007) toimivilla maahanmuuttaneilla

kunnallispoliitikoilla. Vaikuttaakin siltä, että etninen lokerointi korostuu maahanmuuttaneen ottaessa aktiivisemmän roolin poliittisessa yhteisössä.

Suomen poliittisesta yhteisöstä piirtyvä kuva ei kuitenkaan väistämättä ole maahanmuuttavia kohtaan näin synkkä. 1990-luvun julkisen maahanmuuttopoliittisen keskustelun yksi päälinja puolusti kaikkien Suomessa asuvien mahdollisuutta kuulua poliittiseen yhteisöön (Lepola 2000, 317). Kuntatasolla tätä näkemystä heijastelee myös Suomen lainsäädäntö, joka takaa äänioikeuden kuntavaaleissa kaikille vähintään 18-vuotiaille Euroopan Unionin, Islannin ja Norjan kansalaisille, jotka ovat olleet kunnassa kirjoilla vähintään 50 päivää ennen vaaleja. Muiden maiden kansalaisten on täytynyt lisäksi olla kirjoilla Suomessa vähintään kahden vuoden ajan. Jos kuntavaaleissa saa äänestää, voi pääsääntöisesti asettua myös ehdolle. (Kuntalaki 2.–5. luku)

Kuntavaaleihin osallistumismahdollisuuden lisäksi Suomen lainsäädäntö kannustaa muutoinkin vähemmistöjen kuulumista poliittisen yhteisön toimintaan. Suhteellinen vaalitapa, henkilövaali, avoimet vaalilistat ja äänikynnyksettömyys voidaan kaikki katsoa vähemmistöjen osallistumismahdollisuuksien kannalta myönteisiksi (Weide 2008, 27, kts. myös Saukkonen 2007, 200–202). Tällaisten poliittisten järjestelmien avoimuutta tai sulkeutuneisuutta kuvaavien lakiseikkojen on katsottu olevan osa poliittista mahdollisuusrakennetta, jolla on pyritty selittämään eri vähemmistöjen osallistumista (tai osallistumisen puutetta) poliittiseen yhteisöön. Tarkasteluun on yleensä nostettu poliittisen järjestelmän ja vähemmistöryhmien väliseen osallistumisen dynamiikkaan vaikuttavat seikat. Poliittisen järjestelmän piirteitä ovat lisäksi kampanjointiin tarvittava raha ja puoluekentän tarjoamat mahdollisuudet. (Bird 2005, 428–429) Suomessa varsinkin kunnallispolitiikkaan voi päästä pienilläkin rahallisilla panostuksilla. Puoluekenttä on suhteellisen kirjava, ja maahanmuuttaneilla on mahdollisuus toimia useiden puolueiden kautta, mikä näkyy tämänkin tutkimuksen haastateltavien kirjavassa puoluejakaumassa.

Suomen lainsäädännön avoimuutta ulkomaalaisille on perusteltu muun muassa samassa paikassa asumisella. Jokaisella tulisi olla oikeus vaikuttaa niihin päätöksiin, jotka koskevat sitä poliittista yhteisöä, johon itsekkin kuuluu. Tässä yhteydessä on tosin huomioitava, että poliittisen yhteisön juridista jäsenyyttä säädellään tiukemmin valtion tasolla, jossa äänestää saavat vain Suomen kansalaiset (Suomen perustuslaki, 14. pykälä). Vaikutusmahdollisuuksien on yhtä kaikki ajateltu myös edistävän kotoutumisprosessia ja vähentävän eriarvoisuutta. Poliittisen yhteisön jäsenyyden eväämisen on pelätty aiheuttavan levottomuutta ja väkivaltaisia yhteenottoja. (Lepola 2000, 317) Mielestäni ajattelussa näkyvät myös suomalaisen poliittisen yhteisön hyvinvointivaltiolliset juuret, joista kumpuava tasa-arvon eetos vaatii kaikille yhtäläisiä mahdollisuuksia kuulua ja osallistua.

Kiinnostavaa kyllä, 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa myös poliittisesta yhteisöstä ulossulkemista perusteltiin yhteiskuntarauhan säilyttämisellä. Silloisen keskustelun toinen päälinja puolusti poliittisen päätöksenteon pitämistä ainoastaan Suomen kansalaisten hallussa. Kansalaisiksi puolestaan katsottiin syntymästään saakka Suomeen sosiaalistuneet tai täällä jo pitkään asuneet, ja siten sitoutumista osoittaneet ihmiset. Pitkään Suomessa asuneilla tosin tarkoitettiin käytännössä pohjoismaalaisia maahanmuuttaneita, joiden lähtömaan kulttuurin katsottiin olevan kyllin samankaltainen suomalaisen kanssa, jotta suuria ristiriitoja ei pidemmän päälle esiintyisi. Muiden päästäminen poliittisen yhteisön jäseniksi katsottiin riskiksi, koska kulttuurisesti erilaiset saattaisivat olla epälojaaleja Suomen valtiolle. (em, 303–305, 317) Linja mukaili pääosin kommunitaristista poliittista filosofiaa, jossa yhteinen, jaettu kulttuuri nostetaan yhteisön keskeiseksi merkitsijäksi (kommunitaristisesta poliittisesta yhteisöstä kts. luku 3.3.).

Suomen maahanmuuttopolitiikassa on myös käytännössä tasapainoiltu kahden linjan välillä. Vielä 1990-luvun lopulla ulkomaalaispoliittisen periaateohjelman mukaan maahanmuuttoa ohjailtiin työvoiman tarpeen ja turvallisuusnäkökulmien mukaan. (em, 377) 2000-luvun alkupuolella turvallisuuspainotus väheni ja maahanmuuton etuja Suomen taloudelliselle hyvinvoinnille korostettiin. Pitkälti Euroopan unionin vaikutuksen vuoksi myös kansallinen itsemääräämisoikeus maahanmuuttopolitiikan suhteen heikkeni ja Suomen maahanmuuttopolitiikka muuttui liberaalimmaksi ja globaalimmaksi. (Tanner 2003, 208–209) Tuolloin elettiin kasvun aikaa. Ääni kellossa muuttui nopeasti maailmanlaajuisen finanssikriisin myötä vuonna 2008, jolloin maahanmuutto nousi keskeiseksi teemaksi kuntavaaleissa ja europarlamenttivaaleissa. Maahanmuuttoministeri Astrid Thorsin (rkp) esittelemät suhteellisen pienet muutokset ulkomaalaislakiin saivat osakseen kovaa vastustusta. Muutoksia vastaan kerättiin muun muassa 28 000 allekirjoituksen nettiadressi. Lopulta lakiesitystä kiristettiin. (Keskinen 2009, 34–36)

Tasa-arvoistavat ja hyvinvointivaltiosta kumpuavat liberaalit ja kommunitaristiset yhtenäistä kulttuuria korostavat näkemykset yhdistyvät mielestäni kiinnostavalla tavalla suhtautumisessa pakolaisiin 1990-luvulla. Kurdipakolaisia Suomessa ja Britanniassa tutkinut Östen Wahlbeck (1999, 2–3) havaitsi, että pakolaisten oletettiin aloittavan elämän Suomessa niin sanotusti puhtaalta pöydältä, koska he olivat jättäneet taakseen kaiken joutuessaan pakenemaan sotaa tai vainoa. Kulttuuristen siteiden taas ajateltiin olevan tiellä pakolaisen integroitumisessa (em). Yhtäältä pakolaiset katsottiin siis hyvinvointivaltion hoivaa tarvitsevina uhreina, ja toisaalta heidän kulttuurisen "painolastinsa" ajateltiin estävän yhteisöön sopeutumista.

Toisaalta maahanmuuttaneita on viimeaikojen keskustelussa pidetty myös hyvinvointipalvelujen

täydentäjinä sikäli, kun he esimerkiksi paikkaavat työvoimavajetta hoiva-aloilla (Antikainen 2010, 197–198). Uusi kotoutumiskeskustelu on myös korostanut maahanmuuttaneiden oikeutta säilyttää ”oma kulttuurinsa” samalla, kun he sopeutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan (kts. esim. Maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006, 15–15, Tuori 2009, 114–117). Näissäkin keskusteluissa maahanmuuttaneen lähtömaassa omaksuman kulttuurin katsotaan kuitenkin kuuluvan useimmiten lähinnä yksityiselämän alueelle. Julkisen elämän alueella ”kulttuurisuus” tuntuu tuottavan enemmän ristiriitoja.

Kaiken kaikkiaan Suomen poliittinen yhteisö näyttäytyy aikaisemman tutkimuksen valossa jossain määrin kaksinaiselta. Poliittisen mahdollisuusrakenteen – tai ainakin lakijärjestelmän – valossa maahanmuuttaneella on Suomessa kohtalaisen hyvät mahdollisuudet kuulua poliittiseen yhteisöön. Sen sijaan poliittisen yhteisön luonne vaikuttaa pikemminkin torjuvan maahanmuuttaneet kuin toivottavan heidät tervetulleiksi. Julkisessa keskustelussa toinen päälinja on korostanut kaikkien asukkaiden yhtäläisiä osallistumismahdollisuuksia hyvinvointivaltiollisessa hengessä. Toinen päälinja puolestaan on halunnut pitää ohjat tiukasti etnisten suomalaisten käsissä. Lisäksi aikaisempi tutkimus antaa viitteitä siitä, että valtaväestön eli poliittisen yhteisön tavallisten jäsenten piirissä maahanmuuttaneiden julkiseen osallistumiseen suhtauduttaisiin penseästi. Vaikuttaakin siltä, että kansan syvissä riveissä moni on sitä mieltä, että maahanmuuttanut on parhaimmillaan näkymättömissä. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan, mitä aikaisemmalla tutkimuksella on sanottavanaan maahanmuuttaneiden reaktioista Suomen poliittisen yhteisön tarjoamiin mahdollisuuksiin ja rajoituksiin.

2.4. Maahanmuuttaneet Suomen politiikassa

Suomi ei poikkea muusta maailmasta siinä suhteessa, että myöskään meillä ei odoteta maahanmuuttaneiden olevan aktiivisia uuden kotimaansa politiikassa (Walhbeck 1999, 2–3, kts. myös Harinen 2005). Vaihtoehtoisesti maahanmuuttaneiden oletetaan olevan poliittisesti erilaisia suomalaisiin verrattuna (Pyykkönen 2007). Vaikka tutkimukselta on lupa odottaa kriittistä suhtautumista myös tämän kaltaisiin olettamuksiin, saattaa käsitys kaikesta huolimatta olla osasy siihen, että politiikkaan osallistuvia maahanmuuttaneita on tutkittu verrattain vähän. Tarkastelen tässä luvussa maahanmuuttaneiden osallistumista politiikkaan suomalaisen tutkimuksen valossa ja viittaan lisäksi ulkomaiseen tutkimukseen sikäli, kun havainnoilla on relevanssia oman tutkimukseni kannalta.

Vaalitilastot tukevat yleistä näkemystä maahanmuuttaneiden passiivisuudesta politiikassa. Tilastoihin on syytä suhtautua sikäli kriittisesti, että ne määrittelevät ehdokkaiden ulkomaalaistaustan kielen mukaan ja äänestäjien taustan kansalaisuuden mukaan (Kunnallisvaalit 2008, Vaalitulastot). Kumpikin periaate sulkee ulkopuolelle suomen kielen oppineita ja kansalaisuuden saaneita maahanmuuttaneita.

Ulkomaiden kansalaiset äänestävät kuntavaaleissa verkkaisesti. Vuoden 2008 kuntavaaleissa äänioikeutettuja ulkomaalaisia oli Tilastokeskuksen vaalitulastojen mukaan 96 371. Heidän äänestysprosenttinsa oli 19,6, kun koko maan äänestysprosentti oli 61,2. (em) Tulokset eivät kuvaa kovinkaan hyvin koko Suomen tilannetta, sillä paikalliset ja lähtömaakohtaiset erot ovat maahanmuuttaneiden kohdalla paikoin suuria. Vuoden 2000 kunnallisvaaleissa osa varsinkin virolaisista ja venäläisistä maahanmuuttaneista ei tiennyt omasta äänioikeudestaan. Samana vuonna Vantaan somalialaiset äänestivät useammin kuin valtaväestö, mitä selittänee kahden somalialaistaustaisen valtuutetun ehdokkuus vaaleissa. Valtaosassa maata maahanmuuttaneiden äänestysaktiivisuus jää kuitenkin valtaväestöä matalammaksi. (Riihelä 2005, 143)

Muiden kuin kotimaisten kielten mukaan tarkasteltuna ehdokkaista on mahdollista saada suuntaantava käsitys. Suomessa muuta kuin suomea tai ruotsia puhui vuoden 2008 kuntavaalien aikaan 3,2 prosenttia väestöstä. Kuntavaaliehdokkaista heitä oli 1,5 prosenttia. Aliedustus oli räikeämpää Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa, joissa ulkomaan kieliä puhui 6,5 ja 3,5 prosenttia väestöstä, mutta ehdokkaista heitä oli vain 3,0 ja 1,4 prosenttia. Suomessa poikkeuksen tekevät Kainuu ja Keski-Pohjanmaa, jossa ulkomaan kieliä puhuvia ehdokkaita on hieman heidän vastaavaa väestöosuuttaan enemmän. Koko maassa muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvia ehdokkaita valittiin valtuustoihin 0,3 prosenttia kaikista valituista, mikä on noin kymmenesosa heidän väestöosuudestaan. Valtuutettuina tämä tarkoittaa 34:ää koko maassa. (Kunnallisvaalit 2008)

Maahanmuuttaneita valtuutettuja on tarkastellut pro gradu -työssään valtiotieteen maisteri Marjukka Weide (2008). Hän tutki haastatteluaineistolla valtuutettujen käsityksiä edustajuudesta, perusteluja politiikassa toimimiselle sekä viittauksia maahanmuuttajuuteen ja omaan taustaansa. Kulttuurisesta, mutta myös muista näkökulmista maahanmuuttaneet valtuutetut vaikuttivat integroituneen Suomeen mainiosti ja sisäistäneen hyvin kuntapolitiikan arkitietoa. Weide havaitsi myös, että ainoastaan suurimmissa kaupungeissa haastatellut painottivat selkeästi maahanmuuttaneiden asioiden ajamista. Ruotsalaisiin maahanmuuttaneisiin kunnallispoliitikkoihin (kts. esim. Rodrigo Blomqvist 2005, 83–97) verrattuna suomalaiset korostivat maahanmuuttaneiden asioiden ajamista harvemmin. Tämän voi mielestäni tulkita myös suhteellisesti vahvemaksi suuntautumiseksi uutta kotimaata kohti.

Kysymyksessä saattaa olla vastareaktio Suomen poliittisen yhteisön harjoittamaan etniseen kategorisointiin, joka tarkoittaa käytännössä, että maahanmuuttaneiden valtuutettujen odotetaan olevan erityisen kiinnostuneita juuri maahanmuuttaja-asioista (kts. luku 2.3.).

Weiden (2008, 91–94) tutkimuksessa maahanmuuttaneet valtuutetut näkivät maahanmuuttotaustansa yhtäältä resurssiksi, jonka avulla voi saada myönteistä huomiota sekä arvopohjaksi, johon voi nojata ja tarvittaessa vedota. Toisaalta maahanmuuttajuus näyttäytyi kielivaikeuksina ja vähäisemmässä määrin syrjinnän ja rasismien kokemuksina. Weiden tulosten perusteella pidin mahdollisena, että yhtäältä Suomeen integroituminen ja toisaalta maahanmuuttotaustasta kumpuava oma arvopohja saattaisivat tuottaa aineistooni myös aikaisemmasta tutkimuksesta poikkeavia merkityksiä Suomen poliittiselle yhteisölle.

Poliittisesti aktiivinen maahanmuuttanut ei aikaisemman tutkimuksen valossa tarkoita itsestään selvästi, että hän kuuluisi vankasti uuden kotimaansa poliittiseen yhteisöön (kts. esim. Salzbrunn 2002, Bryceson & Vuorela 2002). Kurdipakolaisia Suomessa ja Britanniassa 1990-luvulla tutkinut Östen Walhbeck (1999, 170) havaitsi, että Britanniassa osa kurdeista oli poliittisesti varsin aktiivisia, mutta politiikan tavoitteet olivat tavallisesti Kurdistanissa. Suomen kurdit olivat poliittisesti passiivisempia, minkä Walhbeck (em, 154–155) arveli johtuvan siitä, että Suomeen olisi tietoisesti valittu sellaisia pakolaisia, jotka olivat valmiita jättämään politiikan taakseen tullessaan Suomeen. Tällä hallinto pyrki kenties torjumaan ongelmia, joita poliittisen integraation tiellä voi olla.

Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kurdijärjestöillä oli suhteita kurdipuolueisiin Iranissa, Irakissa tai Turkissa. Pakolaiset toivat tullessaan omat liittosuhteensa ja rajansa ja jatkoivat niiden uusintamista ainakin jossakin määrin myös uusissa kotimaissaan. Toisaalta suhteet järjestöjen ja aktiivisten kurdipuolueiden välillä eivät välttämättä olleet suoria, ja monen kurdin kohdalla diasporinen poliittisuus on prosessi, jossa ihmiset suhtautuvat myönteisesti tietynlaisiin poliittisiin mielipiteisiin ja tavoitteisiin ryhmässä, jossa he muutoinkin viihtyvät. Järjestökentän politisoituminen myös jakaa kurdeja, koska kaikki eivät halua liittyä järjestöihin, joilla on vahvat poliittiset siteet. Osa ei halua olla lainkaan tekemisissä politiikan kanssa. (em, 159–163) Tästä näkökulmasta kuuluminen Suomen poliittiseen yhteisöön saattaa tuntua joistakin maahanmuuttaneista vastenmieliseltä heidän poliittisen historiansa vuoksi. Toisaalta pidän mahdollisena, että Suomen kunnallispolitiikka tarjoaa myös väylän karistaa vanha poliittinen painolasti harteilta. Suomen politiikassa sisällölliset tavoitteet saattavat joidenkin maahanmuuttaneiden kohdalla olla hyvin erilaiset kuin lähtömaan politiikassa.

Walhbeckin tutkimusta lukiessa on hyvä muistaa, että Suomen monikulttuurisuuskehityksessä kymmenen vuotta on pitkä aika.³ 2000-luvun monikulttuurisia nuoria tutkinut Päivi Harinen (2005, 72) onkin havainnut, että maahanmuuttaneiden lapset ovat kaikkea muuta kuin yhteiskunnallisesti passiivisia.

Vaikka tutkimukseni aineisto koostuukin kunnallispolitiikassa vaikuttavien maahanmuuttaneiden haastatteluista, ei kunnallispolitiikka ole ainoa kenttä, jolla Suomen poliittista yhteisöä rakennetaan. Oletan poliittisesti aktiivisista maahanmuuttaneista määrällisen enemmistön myös Suomessa toimivan kansalaisjärjestöjen kautta yksinkertaisesti siitä syystä, että valtion instituutioihin pääsemiseksi vaaditaan jo jonkin verran näkyvyyttä ja vähintäänkin ajallisia uhrauksia.

Miikka Pyykkösen (2007, 204–205) mukaan maahanmuuttaneiden reilusta 700 järjestöstä suurin osa on kuitenkin joko kokonaan ei-poliittisia, tai politiikalla on niiden toiminnassa vain pieni rooli. Valtaosa järjestöistä on esimerkiksi urheilu-, kulttuuri-, nais- tai uskonnollisia yhdistyksiä. Joukkoon kuuluu myös kotouttamispolitiikkaa tukevia yhdistyksiä, minkä lisäksi monella yhdistyksellä on kotouttamista tukevia toissijaisia tavoitteita. Näennäisestä ei-poliittisuudesta huolimatta monet järjestöt tekevät yhteistyötä kunnan ja valtion kanssa, varsinkin silloin, kun järjestöjen tavoitteena on auttaa esimerkiksi maahanmuuttoluvissa, koulutuksessa, asumisessa tai syrjäytymiskysymyksissä (Saksela 2005, 105). Tällä yhteistyöllä voi nähdäkseni olla myös poliittisia seurauksia.

Poliittiseen yhteisöön kuulumisella ja maahanmuuttaneiden järjestötoiminnalla on vaikutusta toisiinsa silloinkin, kun järjestötoiminta ei yksilön kohdalla saisi minkäänlaisia poliittisia ulottuvuuksia. Järjestötoiminta missä tahansa järjestössä lisää aktiivisuutta myös poliittisessa yhteisössä esimerkiksi vaaliosallistumisena. Tämä pitää paikkansa sekä maahanmuuttaneiden itsensä perustamien että kunnan aloitteesta syntyneiden järjestöjen kohdalla. Poliittiseen yhteisöön kuulumisen kannalta tärkeämpää on järjestötoiminnan aktiivisuus ja määrä kuin sen tyyppi tai tavoitteet. Järjestötoiminnan kautta lisääntyvä aktiivisuus politiikassa näkyy myös vaativampana poliittisena toimintana kuin vain äänestämisenä. (Wilhelmsson 2007, 1) Suomessa kunnallispolitiikkaan osallistuva ei nauti palkkaa, joten panostukset tehdään käytännössä työn

³ Muualla maailmassa on kuitenkin toistuvasti havaittu maahanmuuttaneiden harjoittavan uudessa kotimaassaan politiikkaa, jolla pyritään muuttamaan lähtömaan asioita. Lue esimerkiksi Vertovec (2009, 93–99), Levitt (2000) ja Basch, ym. (1995). Tämän perusteella voisi olettaa, ettei ilmiö ole vieras Suomessakaan.

ulkopuolella. Ajankäytön vaativuudesta huolimatta oletin useimmilla haastateltavillani olevan kokemusta järjestötoiminnasta ainakin kunnallispolitiikkaa edeltävältä ajalta.

Kaiken kaikkiaan maahanmuuttaneiden osallistumista Suomen poliittiseen yhteisöön on tutkittu suhteellisen vähän. Aikaisemman tutkimuksen sekä tilastojen valossa äänestäminen ja edustuslaitoksiin ehdolle asettuminen on valtaväestöä vähäisempää, mikä on linjassa muualla maailmassa tehdyn tutkimuksen kanssa (esim. Kymlicka 1995, Togeby 2008, Michon ym. 2007). Poliitikassa mukana olevat maahanmuuttaneet vaikuttaisivat Suomessa suuntautuvan vahvemmin uuteen kotimaahansa kuin maahanmuuttaneet poliitikot Ruotsissa, mutta erojen suuruutta on tutkimuksen laadullisen luonteen takia vaikea arvioida. Ulkomailla osa maahanmuuttaneista poliitikoista on kiinnostunut ajamaan lähinnä lähtömaahansa liittyviä asioita, eli politiikka suuntautuu vahvasti kotimaan rajojen ulkopuolelle. Tästä on joitakin viitteitä myös Suomesta 1990-luvulta.

3. YHTEISÖTEORIAT JA POLIITTINEN YHTEISÖ

Teoriaosan tavoitteena on tarjota tulkintakehyksiä ja näkökulmia aineiston analyysille. Teoreettiset valintani ovat nousseet aikaisemmin lukemastani tutkimuskirjallisuudesta ja keräämästäni aineistosta. Käytännössä olen aineistoa ensimmäisiä kertoja lukiessani toistuvasti testannut erilaisten teoreettisten lähestymistapojen sopivuutta aineiston tulkintaan. Aineistoa olisi varmasti mahdollista analysoida myös muista teoreettisista näkökulmista käsin, enkä väitä testanneeni kaikkia mahdollisia teorioita aineistoa vasten.

Teoreettiseksi tulkintakehykseksi valikoituivat lopulta erilaiset teoriat yhteisöjen luonteesta ja niiden vaikutuksista erilaisuuden käsittelyyn yhteiskunnassa. Valintaani vaikutti ensisijaisesti Suomessa käyty keskustelu maahanmuuttaneiden merkityksestä yhteiskunnalle. Keskusteluissa on otettu paikoin voimakkaasti kantaa maahanmuuttaneiden kuulumiseen, osallistumiseen ja asemaan Suomessa (Keskinen 2009), ja mielestäni oli tärkeää tarkastella sitä, millaisena poliittisena yhteisönä Suomi näyttäytyy niiden mielestä, joiden kuuluminen Suomeen tai suomalaiseen yhteisöön ei keskustelujen perusteella ole mitenkään yksiselitteistä. Toisaalta yhteisöön kuuluminen on keskeinen yhteiskuntatieteiden pohtima kysymys. Huoli yhteisöjen kohtalosta maailman sosiaalisten, kulttuuristen ja poliittisten muutosten kourissa on tehnyt yhteisön käsitteestä yhden yhteiskuntatieteiden kestoosioista (Delanty 2003, 1–2).

Esittelen kolme teoreettista näkökulmaa poliittisen yhteisön tarkasteluun, jotka olen valinnut niiden aineistoon sopivuuden perusteella. Jokainen selittää keskeisellä tavalla aineistosta nousevia diskursseja, eli tärkeimpiä politiikalle annettuja yhteisöllisiä merkityskokonaisuuksia. Diskurssit ovat muotoutuneet myös lukiessani aineistoa juuri näiden teorioiden kautta. Teoriat eivät kuitenkaan peilaa tai luo aineistoni diskursseja suoraan, sillä diskurssit myös sävyttävät ja haastavat kenties jo kiinteiksi muodostuneita teoreettisia malleja.

Kolmen yhteisöteorian kautta olen pyrkinyt vastaamaan kysymykseen poliittisen yhteisön luonteesta. Ymmärrän poliittisen yhteisön suhteellisen vakaana ihmisten yhteenliittymänä, joka tekee ainakin suurimman osan päätöksistään julkisessa tilassa yksilöiden ja ryhmien intressikamppailun tuloksena (poliittisen yhteisön määritelmästä tarkemmin kts. luku 2.3.). Se, millaiseksi poliittisen yhteisön luonne tarkemmin määritellään, vaikuttaa olennaisesti siihen, ketkä yhteisöön voivat kuulua ja millaisia oikeuksia yhteisö sallii erilaisille ihmisille ja ihmisryhmille (Lepola 2000, 194). Poliittisen yhteisön luonne kietoutuu siten tiiviisti kysymykseen Suomen monikulttuurisuudesta ja suomalaisuudesta.

3.1. Identiteetin ja yhteisön suhteesta

Keskusteltaessa yhteisöistä ja niiden luonteesta nykyisten teorioiden kautta on vaikea välttyä identiteetin käsitteeltä. Stuart Hall (1999, 21–23) on kartoittanut käsitteelle annettuja merkityksiä tieteen historiassa. Valistuksen aikana oli tavallista ajatella, että jokainen ihminen oli järjellä, tietoisuudella ja toimintakyvyllä varustettu yksilö, jonka keskuksessa oli vankka käsitys itsestä. Tätä käsitystä pidettiin identtisenä yksilön kanssa, muuttumattomana ja olemuksellisena. Valistuksen ajan käsitys identiteetistä oli varsin individualistinen.

Modernin maailman esiinmarssi toi mukanaan identiteettikäsitteen, jota Hall (em, 21–22) kutsuu sosiologiseksi identiteetiksi. Sen katsottiin syntyvän suhteessa "merkityksellisiin toisiin", jotka välittivät ihmiselle vuorovaikutuksen kautta ympäröivän maailman arvot ja merkitysrakenteen, jonka Hall myöhemmissä teksteissään käsitteellistää kulttuuriksi. Ihmisen identiteetti on modernissa yhä hänen omansa, hänen "todellinen olemuksensa", mutta se syntyy vuorovaikutuksessa kulttuurin ja muiden identiteettien kanssa.

Sosiologisesta identiteetistä ei ole pitkä matka postmoderniin identiteettikäsitteeseen. Sen taustalla on ajatus yksilöiden ja sosiaalisten maailmojen jatkuvasta liikkeestä, joka pitkittää sosiologisen identiteetin syntyprosessin jatkuvaksi muutokseksi. Identiteetistä tulee Hallin (em, 23) sanojen mukaan "liikkuva juhla", joka muuttuu ja elää jatkuvasti suhteessa siihen, miten meistä puhutaan ja millaisia merkityksiä annamme itsellemme, muille ja ympäröivälle maailmalle. Näin käsitettynä identiteetin rakentumisesta tulee diskursiivista. Se syntyy puheessa, ja sen rakentumisesta voidaan käydä määrittelykamppailua.

Tutkimukseni kannalta keskeisellä sijalla on identiteettien ja yhteisön suhde. Identiteetin voidaan ajatella muodostuvan jatkuvassa vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa, ja tässä vuorovaikutuksessa yhteisön jäsenet muodostavat tietyn diskursiivisesti rakentuvan suhteen identiteetin ja yhteisön välille. Tämä suhde on samalla arvostelmien tekemistä yksilön identiteetistä ja sen sopivuudesta yhteisöön (Yuval-Davis 2006, 7) Käytännössä kasvokkaisissa keskusteluissa, mediassa ja internetin keskusteluissa käydään määrittelykamppailua siitä, millainen on hyvä yhteisön jäsen. Näin määritellään yhteisöön kuulumisen rajoja ja mahdollisuuksia eri identiteeteille. Identiteetti on siten kuulumista yhteisöön näkökulman ollessa yksilössä (em, 7).

Postmodernina aikana identiteetti paitsi muuttuu, myös pirstoutuu. Yksilö ei neuvottele maailmassa ainoastaan yhdestä identiteetistä, vaan identiteettejä voi olla useita, ne voivat olla päällekkäisiä ja

jopa ristiriidassa keskenään (Hall 1999, 26–28, Pedersen 2008, 78). Samaa näkemystä voidaan mielestäni soveltaa myös poliittisiin yhteisöihin kuulumiseen, jolloin neuvottelua käydään myös julkisessa tilassa ja poliittisissa instituutioissa toimivien ihmisten kautta.

Identiteetin ja kuulumisen voi katsoa myös rakentuvan vahvasti kielen varaan. Thomas Pedersen (2008, 105) on esittänyt, että kielelle rakentuva identiteetti tarkoittaa käytännössä, että identiteetin moninaisuus on rajoittunut. Tasavahvojen identiteettien hyödyntäminen on todellisuudessa harvojen ja yleensä koulutetun eliitin etuoikeus. Euroopan mittakaavassa onkin Pedersenin mukaan syntymässä identiteettikuiluja koulutettujen, monipuolisen identiteettirepertuaarin hallitsevien kosmopoliittien ja vahvasti kansalliseen kulttuuriin sitoutuvien ihmisten välille (em, 78). Pedersenin teoria tarkoittaisi maahanmuuttaneiden kohdalla sitä, että uuteen asuinmaahan kiinnittyvä ja sen varaan rakentuva identiteetti olisi jollakin tasolla vaillinainen suhteessa aiempiin identiteetteihin ainakin niin kauan, kunnes kielitaito on riittävän korkealla tasolla. Sitä ennen ei myöskään kielelliseen yhteisöön kuulumisen ole päivänselvää.

Franz Mayerin ja Jan Palmowskin (2004) mukaan identiteetit nousevat pintaan erityisesti silloin, kun niiden olemassaolo haastetaan yhteiskunnan marginaalissa. Samalla paljastuu jotakin olennaista yhteisön luonteesta, hyvän jäsenen määrittelystä, yhteisöön kuulumisen edellytyksistä ja kuulumisen mukanaan tuomista mahdollisuuksista. Jatkuvasti muuttuvat ja pirstoutuvat identiteetit avaavat myös uusia mahdollisuuksia muokata identiteettejä ja synnyttää uusia subjekteja (Laclau 1990, 40, sit. Hall 1999, 26). Ajattelen, että identiteetin käsittäminen prosessina avaa mahdollisuuden löytää paikka erilaisissa yhteisöissä ja osittain myös muokata yhteisöön kuulumisen rajoja ja kuulumisen tuomia mahdollisuuksia.

3.2. Poliittinen yhteisö paikallisyhteisönä

Yhteisön käsitteellistäminen tietyllä alueella keskittyväksi, suhteellisen tiiviiksi samankaltaisten ihmisten joukoksi on yksi vanhimpia ja käytetyimpiä yhteiskuntatieteen käsityksiä. Ferdinand Tönnies (2001, alkup.1887) jakoi ihmisten sosiaalisen organisoitumisen muodot kahteen. Gemeinschaft-Gesellschaft (yhteisö-yhteiskunta) -käsiteparilla hän kuvasi yhteisöä ja yhteiskuntaa, jotka irtautuivat toisistaan teollistumisen ja kaupungistumisen myötä. Murroksen tyypittely kumpusi Tönniesin omasta elinympäristöstä 1800-luvun lopun Saksassa. Hänen teksteissään oli usein kaipaava tai nostalginen sävy. Käsittelen tässä Tönniesin käsiteparin Gemeinschaft-yhteisöä, jolla on enemmän merkitystä aineistoni tulkinnassa, ja esittelen sen jälkeen modernin tuomia muutoksia käsitykseen paikallisyhteisöstä sekä sen poliittisesta luonteesta.

Gemeinschaft -käsitteellä Tönnies (2001, 48–49) kuvasi esimodernia yhteisöä, jossa sosiaaliset suhteet perustuvat verisiteisiin, henkilökohtaiseen tuntemiseen ja yhteiseen asuinpaikkaan. Verisukulaisuuteen pohjautuva yhteisö pysyy kasassa, koska ihmisenä olemisen peruskokemukseen liittyy syntyminen ja hoivattavana oleminen lapsuudessa. Verisukulaisuus jakautuu kolmeen perustyyppiin, jotka Tönniesin mukaan ovat äidin ja lapsen rakkaus, sisarusten välinen kiintymys ja miehen ja naisen seksuaalisuus. Nämä suhteet toimivat myös joidenkin muiden sosiaalisten suhteiden, kuten isännän ja palvelijan suhteen malleina.

Tönnies katsoi, että tapaaminen kasvoista kasvoihin antoi ihmisille mahdollisuuden tutustua toisiin pintaa syvemmältä. Ihmisen kohtaaminen kaikkine ilmeineen, eleineen, sanoineen ja piirteineen lisää mahdollisuuksia ymmärtää hänen eri puoliaan ja näkemyksiään (em, 48). Yhteisössä kasvokkaista vuorovaikutusta saattoi siten pitää keskeisimpänä tapana yhteisön sisäisten erojen käsittelyyn, vaikka Tönnies painottikin teoriassaan yhteisöjen tiiviyyttä ja kokonaisvaltaista vaikutusta jäsenten identiteettiin. Tällaista yhteisöä voi pitää poliittisen toiminnan ja erilaisuuden hyväksynnän kannalta ongelmallisena, sillä poliittisten vaikutusmahdollisuuksien on todettu paikallistason poliittisissa instituutioissa, kuten kunnallispolitiikassa, jakaantuvan yleensä epätasaisesti. On tavallista, että esimerkiksi pakolaiset, työttömät, nuoret tai syrjäytyneet eivät osallistu politiikkaan yhtä aktiivisesti kuin koulutetummat, varakkaammat tai vanhemmat ryhmät. (Kettunen 2004, 14)

Kasvokkainen vuorovaikutus johti Tönniesin mukaan mentaalisen yhteisön syntyyn, jonka ilmenemismuotoina olivat lämmin ystävyys ja yhteisten tavoitteiden eteen työskenteleminen (em, 2001, 49). Gemeinschaft-yhteisön politiikka on siten ensisijaisesti "yhteisten asioiden hoitamista", eli kollektiivisten tavoitteiden ajamista ja jaettujen arvojen mukaan toimimista.

Tämä vanha ja juurtunut käsitys politiikasta on edelleen varsin suosittu (Saukkonen 2007, 24). Se myös heijastelee hyvin kommunitaristisen poliittisen filosofian näkemyksiä poliittisista yhteisöistä. Näkemyksiä ovat hyödyntäneet muun muassa Britannian pääministeri Tony Blair, Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton ja Suomessa presidentti Martti Ahtisaari (Haatanen 2000, 43).

Kommunitaristeille yhteisö on pohjimmainen arvojen ja moraalisten ohjenuorien lähde, ja sillä on suuri merkitys yksilöiden taustana ja identiteetin selittäjänä ja rakentajana (Haatanen 2000, 9). Christopher Laschin ajattelussa valtio tai markkinaliberalismi eivät kykene ratkaisemaan aikamme poliittisia ongelmia. Katse on sen sijaan käännettävä takaisin paikallisyhteisöihin, naapurustoihin, seurakuntiin ja muihin ruohonjuuritason sosiaalisen organisoitumisen muotoihin, joista hyväksytyt,

poliittisesti legitiimit ratkaisut nousevat (Lasch 1991, 127–147, 421–424). Tämä kommunitaristinen perusoletus poliittisen yhteisön luonteesta ei muutu, vaikka empiria onkin osoittanut, että ihmisillä on nykyisin suhteita moniin eri yhteisöihin (Bellamy & Castiglione 1998, 164).

Yhteisöillä on Tönniesin myös tietty, rajattu maantieteellinen paikka. Ideaalityyppinen *gemeinschaft*-yhteisö oli pieni kyläyhteisö tai naapurusto, jossa fyysinen tila rakentui maan kollektiivisen omistuksen ympärille. (Tönnies 2001, 49) Yhteinen paikka tarjoaa asukkaille ainakin yhden yhteisen puheenaiheen, mikä osaltaan helpottaa kasvokkaista vuorovaikutusta ja tarjoaa asukkaille yhtymäkohtia, joiden varaan paikalliset ihmissuhdeverkostot ja yhteisö voivat rakentua. Kasvokkaisten ihmissuhdeverkostojen, verisiteiden ja yhteisen asuinpaikan kautta klassinen yhteiskuntatiede käsitteellisti yhteisöt usein myös eristyneinä ja omavaraisina (Kennedy & Roudometof 2002).

Klassisen yhteiskuntatieteen käsityksillä yhteisöistä pieninä, omavaraisina ja tiiviinä maantieteellisinä paikkoina on ollut sitkeä merkitys yhteisöjen ja paikan suhteille myös postmodernina aikana, jota leimaa ihmisten, tavaroiden ja tiedon nopea liikkuvuus ja etäisyyksien kutistuminen teknologisen kehityksen myötä. Hahmotamme yhä edelleen paikan tavallisesti jonakin erityisenä, omanlaisenaan yhteisönä. Tavallisesti ajattelemme, että näillä paikoilla on oma kulttuurinsa ja omat taloudelliset erityispiirteensä, kuten vaikkapa Lontoon Cityn "erityisluonne" pankkien ja rahoituslaitosten "kotialueena". (Massey 2003, 51)

Samaan aikaan globalisaatio myös muuttaa paikallisyhteisöjä ja niiden poliittista luonnetta. David Held (1998, 13) ymmärtää globalisaatiolla juuri ihmisten yhteisöllisyyden ja toiminnan muuttumista suhteessa paikallisiin ja globaaleihin tiloihin. Ihmiset järjestäytyvät ja toimivat poliittisesti yhä enemmän alueiden ja mantereiden välillä, eikä poliittista yhteisöä ole enää järkevää käsitteellistää pelkästään kansallisvaltioksi. Poliittisen vallan paikat pikemminkin siirtyvät pois kansallisvaltion tasolta kohti paikallisyhteisöjä ja toisaalta ylipaikallisia tiloja (em. 21). Esimerkiksi talouden kansainvälistyminen on lisännyt kilpailua resursseista ja korostanut taloudellista ajattelua. Samaan aikaan ihmiset ovat kuitenkin rahaa sidotumpia paikkaan, mikä on yksi syy puolustaa omia paikallisyhteisöjä maailmantalouden "näkömätöntä kättä" vastaan. Oman yhteisön puolustaminen saa ihmiset romantisoimaan paikan historiaa ja esteettisiä puolia, kuten maisemia. Samalla on tavallista vahvistaa paikallisen identiteetin merkitystä yhteisöön kuulumisen edellytyksenä. Globalisaatio näin myös tuottaa paikallisyhteisöllisyyttä. (Harvey 1989, 271–303, kts. myös Touraine 2008, 184)

Useat teoreetikot ovat postmodernina aikana kaikesta huolimatta haastaneet paikan olemuksellisuuden merkityksen paikallisyhteisölle. Antropologi Ulf Hannerz (1996, 25–28) uskoo, että kasvokkainen vuorovaikutus ja arkielämän ihmissuhteet ovat niin vahvoja emotionaalisia kokemuksia, että niiden merkitys yhteisöllisyyden rakentumiselle tulee säilymään myös tulevaisuudessa. Tätä vahvistaa paikkaan ja ruumiillisuuteen liittyvä yhteys. Olemme paikkaan kosketuksissa kaikkien aistiemme välityksellä, mikä on omiaan synnyttämään sulautumisen ja välittömyyden kokemuksen. Paikallisyhteisön tärkeydestä huolimatta Hannerz haastaa tietyn, rajatun paikan merkityksen yhteisölle. Ihmisten liikkeessä yhä enemmän ja kuluttaessa tietoa ja kulttuurituotteita yhä laajemmin myös kokemukset "todellisesta" ja "kodista" irtautuvat synnyin- tai kasvuseudusta ja voivat jakautua useampien alueiden kesken. (em, 25–28)

Postmodernin teoreetikko Iris Marion Young (2000, 73) näkee keskustelun ja kertomukset keskeisinä poliittisen toiminnan välineinä yhteiskunnassa. Poliittista keskustelua käydään ensisijaisesti paikallisella tasolla, eli sellaisten ihmisten kesken, joita yhdistävät kiinnostuksen kohteet, mielipiteet tai sosiaaliset positiot. Nämä paikalliset tasot ovat myös aina laajempien poliittisten käytäntöjen vaikutuspiirissä.

Keskustelut ja kertomukset ovat Youngille paitsi politiikan tekemisen väline, myös tapa rakentaa yhteisöllisyyttä paikallisella tasolla. Kertomusten kautta paikallisyhteisöt voivat myös politisoida kulloisenkin tilanteensa, kokemansa vääryydet tai tavoittelemansa asiat. Näissä kertomuksissa verrataan usein yhteisön jäsenten kokemuksia ja konstruoidaan ne puheessa samankaltaisiksi. Kertomuksissa tyypillisesti tarjotaan myös ratkaisuja politisoituihin ongelmiin. (em, 73) Youngin käsitys paikallisyhteisön rakentumisesta onkin ymmärrettävissä sikäli diskursiivisesti, että yhteisö rakentuu sosiaalisesti ajassa ja tilassa.

Youngin ja Hannerzin ajattelu asettaa kyseenalaiseksi ennen kaikkea Tönniesin paikallisyhteisön verisiteiden tärkeyden, sekä yhteisöjen olemuksellisen muuttumattomuuden ja eristyneisyyden. Youngin ja Hannerzin ajattelussa näkyvä yhteiskuntatieteen kielellinen käänne korostaa kasvokkaista kohtaamista ja yhteisön muovautumista tämän sosiaalisen vuorovaikutuksen tuloksena. Käsitys yhteisöstä on virtaava, muuttuva ja prosessinomainen.

Erilaisuuden näkökulmasta konstruoitu ja kasvokkainen yhteisö ei ole yksinomaan ulossulkeva. Young (2000, 221–223) ehdottaa tällaisen yhteisön koossapitäväksi voimaksi erilaisuuden solidaarisuutta (differentiated solidarity), joka syntyy jaetussa tilassa elämisen kokemuksesta. Media, sopimussuhteet, lait ja yksityiset sekä julkiset palvelut terveydenhuollosta julkiseen

liikenteeseen synnyttävät samalla alueella elävien ihmisten välille riippuvuussuhteiden verkoston, joka puolestaan luo paitsi yhteisiä kokemuksia myös tarpeen välittää muiden tekemisistä. Välittäminen mahdollistaa yksilöille hyväksynnän kokemisen, mikä on keskeinen psykologinen syy kuulua paikallisyhteisöön (Touraine 2008, 184).

Taloudelliset tekijät ovat Harveyn tapaan myös Youngille keskeinen erilaisuuden solidaarisuutta rakentava tekijä, mutta toisin kuin Harvey, Young ei katso taloudellisen keskinäisriippuvuuden aiheuttavan paikallisidentiteetin vahvistumista. Erilaisuuden solidaarisuus päinvastoin ylittää jaetulle identiteetille tai kulttuuriselle samankaltaisuudelle perustuvan yhteenkuuluvuuden tunteen. Erilaisuuden solidaarisuuden kautta koossa pysyvä yhteisö ei näin sulje ulos ihmisiä sen perusteella, mihin partikulaariseen ryhmään nämä kuuluvat. Samalla se on erilaisuuden salliva yhteisön rakentumisen tapa. (em, 221) Näille paikallisyhteisöille ulkopuolinen toinen ei välttämättä ole ihminen tai ihmisryhmä. Yhteisö kuitenkin kokee usein puolustautuvansa globalisaation aiheuttamaa yksinäisyyden ja vieraantuneisuuden uhkaa vastaan (Touraine 2008, 182–184).

Hannerzin, Tourainen ja Youngin hahmotteleman yhteisön jäsenyys on periaatteessa avoin kaikille, jotka jakavat suhteellisen pysyvän asuinsijan alueella. Kasvokkaisen vuorovaikutuksen kautta myös maahanmuuttaneilla on mahdollisuus kuulua yhteisöön ja osallistua sen jatkuvaan muutokseen.

3.3. Kulttuuri yhteisön perustana

Monille klassisen ja modernin yhteiskuntatieteen yhteisöteorioille on ollut tyypillistä perustahakuisuus. Yhteisön taustalle on ajateltu jokin olemuksellinen idea tai rakenne, joka pitää yhteisön kasassa, tarjoaa tavan käsitellä erilaisuutta ja ratkaista ongelmia. Yhteisöön kuuluminen on puolestaan määrittynyt samanlaisuutena perustan suhteen. Olemuksellisena ideana perusta on yleensä nähty pohjimmaiselta luonteeltaan muuttumattomana. (Kennedy & Roudometof 2002) Teoriaosan toisessa luvussa (Poliittinen yhteisö paikallisyhteisönä) käsiteltiin keskustelua, joka asetti paikan yhteisön keskiöön, ja toisaalta haastoi sen olemuksellisuuden yhteisön lopullisena määrittäjänä. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan toista käsitettä, joka on usein nostettu yhteisön perustavanlaatuiseksi määrittäjäksi: kulttuuria.

Kulttuureja on tavallisesti totuttu pitämään merkitysjärjestelminä, joiden avulla jäsenämme ihmisiä, esineitä ja tekoja. Näiden merkityskarttojen avulla suunnistamme sosiaalisessa ja materiaalisessa maailmassa ja enimmänsä osan aikaa voimme tuntea varmuutta siitä, että ihmiset ympärillämme ymmärtävät sanamme ja eleemme sekä ympäristön merkit ja liikkeet samoin kuin

me. Kulttuuri on merkitysjärjestelmä, joka piirtää järjen maailman sekamelskaan. Samalla se on meille tärkeä identiteetin rakennusosa ja sitä kautta väylä yhteisöön kuulumiselle. Kulttuurin omaksuminen on samalla tulemista yhteisön jäseneksi. Kulttuuri luo tunteen siitä, keitä me olemme ja kertoo samalla keitä emme ole. Vanhempiemme ja isovanhempiemme kautta kulttuurit saavat ajallista jatkuvuutta, ja niitä onkin totuttu pitämään suhteellisen vakaina ja kestävinä rakennelmina. (Hall 2003, 85–86)

Kulttuuri nousee yhteisön keskiöön erityisesti kommunitaristisessa poliittisessa filosofiassa, jonka keskeisiä teoreetikkoja ovat Michael Sandel, Charles Taylor, Alasdair MacIntyre ja Michael Walzer (Haatanen 2000, 9). Sandel (1982) kritisoi monen muun kommunitaristin tapaan teoriallaan liberaalia yhteisökäsitystä, jonka mukaan yhteisöt muodostuvat vapaista yksilöistä, joita viime kädessä ohjaa universalistinen käsitys oikeudesta. Sandelin (em, 62–63) mukaan ihmisten identiteetti ei kuitenkaan ole perusolemukseltaan vapaa ja itsenäinen, vaan määrittäyty suhteessa ja vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin (kts. myös Taylor 1998, 64–70).

Identiteettien muodostuminen vuorovaikutuksessa tarkoittaa, että ympäröivien ihmisten, eli yhteisön merkitys yksilöille on syvä ja läpitunkeva (Sandel 1982, 150). Kommunitaristien ja sosialisatioteorioista ammentavien sosiologioiden mukaan yhteisö valtaosin määrittelee yksilön identiteetin (Haatanen 2000, 46) ja yhteisöön kuulumisen tunteet eivät ole, ainakaan täysin, yksilön valittavissa, sillä tunne kuulumisesta on keskeinen osa yksilön identiteettiä. Seurauksena on, että ihmiset eivät voi myöskään valita yhteisöjään. Yhteys yhteisöön on jotakin, jonka yksilöt varttuessaan asteittain huomaavat. (Sandel 1982, 150) Kommunitaristien mukaan harrastusten, yhteisten kiinnostusten kohteiden, muodin tai elämäntavan ympärille syntyvät sosiaalisen järjestäytymisen muodot eivät ole aitoa yhteisöllisyyttä, sillä niiltä puuttuu jaetun kulttuurin tuoma syvälle ulottuva yhtenäisyys (Haatanen 2000, 47).

Sandelin kommunitaristinen ajattelu jättää kansallisvaltioiden sisäiselle erilaisuudelle vain vähän sijaa. "Jotta yhteiskunta olisi myös yhteisö vahvassa mielessä, sen täytyy määrittää jäsentensä jaettu itseymmärrys, ja olla sisäänrakennettuna yhteisön instituutioihin (Sandel 1982, 173)." Sandelin yhteisö onkin sisäisesti varsin samankaltainen institutionaalisia järjestelyjä myöten. Näin tulkittuna kunnallispolitiikan institutionaalinen toiminta heijastelee yhteisön toimintaa siinä tapauksessa, että myös kunta itsessään käsitetään yhteisöksi.

Kommunitaristisella käsityksellä yhteisöstä on paljon yhteistä Tönniesin ja muiden sosiologian klassikoiden yhteisökäsitysten kanssa. Kuten Tönniesille, myös monille kommunitaristeille yhteisö

on aidoimmillaan paikallistasolla, kunnissa, kylissä ja naapurustoissa. (Haatanen 2000, 46–48) Kuitenkin myös "hyvin integroituneet" kansallisvaltiot voivat olla aitoja yhteisöjä, mikäli niiden jäsenet jakavat merkitysverkoston ja erityisesti arvomaailman (Etzioni 1995, 24).

Näkemyksellä on selitysvoimaa myös tänä päivänä globalisaation rajoja rikkovista ja ihmisiä liikuttavista prosesseista huolimatta – tai pikemminkin niiden takia. Maailmantalouden prosessit, jotka David Harveyn (1989, 271–303) mukaan siirtävät taloudellisen vallan pois valtioiden ulottuvilta, saavat valtiot takertumaan kulttuuriseksi kerrottuihin perinteisiin ja myytteihin tiukasti säilyttääkseen otteensa kansalaisiin (Touraine 2000, 9, Hall 2003, 263). Yksilön ylittävä kansallinen kulttuuri saa poliittisen ulottuvuuden valtion sisällä toimivassa, yleensä demokraattisessa järjestelmässä (Bellamy & Castiglione 1998, 157–158). Suomessa tämän demokraattisen järjestelmän paikallisia ilmenemismuotoja ovat muun muassa kunnanvaltuustot, -hallitukset ja kunnallisvaalit. Niiden kautta kommunitaristisesti ymmärretty Suomi ulottaa kulttuurisen merkitysrakenteensa kaikkialle rajojensa sisäpuolelle ja muodostaa eräänlaisen yhteisöjen yhteisön. Tästä näkökulmasta on perusteltu myös maahanmuuttaneiden kotouttamista – tai integroimista – suomalaiseen kulttuuriin (Kts. luku 2.2.).

Ei ole sinänsä yllättävää, että kansallista kulttuuria, integraatiota ja syvää yhteisöllisyyttä arvostava kommunitarismi kokee globalisaation mukanaan tuoman tavaran, ihmisten ja merkitysten liikkeen uhkaavaksi. Michael Walzerin (1995, 58–59) mukaan niin paikallisyhteisöjä kuin kansallisiakin yhteisöjä uhkaavat "neljä liikkuvuutta": ensinnä ihmisten muuttaessa paikasta toiseen yhteisöt ovat vaarassa menettää siteensä paikkaan, mikä heikentää yhteisöjen pysyvyyttä. Toiseksi ihmiset liikkuvat myös sosiaalisesti, eli heidän tulotonsa ja luokkaidentiteettinsä muuttuu, mikä vähintäänkin rapauttaa sukupolvien välistä yhteenkuuluvuutta. Kolmanneksi Walzer on huolissaan avioerojen lisääntymisestä, mikä kaivaa maata perheen perustusten alta ja asettaa kyseenalaiseksi ihmisten sosiaalistumisen tiettyyn etniseen ryhmään tai uskontokuntaan. Neljänneksi Walzer katsoo poliittisen liikkuvuuden aiheuttavan instituutioiden heikkenemistä erityisesti paikallisella tasolla, jossa niiden tulisi toimia yhteisöjen vahvistamiseksi.

Samankaltaiselle kulttuuriselle pohjalle perustuva yhteisö, joka kokee globalisaation lisäämän liikkuvuuden uhaksi, tuskin on kovin myötämielinen yhteisön ulkopuolelta tuleville erilaisille ihmisille. Sellaiseen kansalliseen yhteisöön kuulumisen edellyttääkin pitkäjänteistä elämistä alueella, jossa ihmiset jakavat saman kielen ja kulttuurin (Haatanen 2000, 47). Tällaista poliittisen yhteisön mallia, jossa liikkuvuuden on katsottu uhkaavan muun muassa poliittisia instituutioita ja koko yhteisöä on esiintynyt myös suomalaisessa keskustelussa (Kts. luku 2.3.).

Perusrakenteeltaan kulttuuriseksi ymmärretty yhteisökäsitys synnyttää helposti puhe-, ajattelu- ja toimintatapoja, joissa kulttuuri kiinnitetään olemuksellisesti ja pysyvästi ihmiseen. Suomessa tämä kulttuurisen yhteisön diskurssi on toiminut myös erontekojen välineenä. Silloin kun näihin erontekoihin lisätään eriarvoisuus, synnyttää kulttuurinen yhteisökäsitys myös rasistisia tekoja (Rastas 2005b, luku 2.2.).

Kulttuuri voi toimia ulossulkemisen perustana myös ilman, että se rakentaa suoranaisia hierarkioita ihmisryhmien välille. Rasismin kanssa flirttailee Euroopassakin suosittu kulttuurisen fundamentalismin ajatus, jota Ulf Hannerz (2003, 215–216) lainaa antropologi Verena Stolckelta (1999). Tämän käsityksen mukaan ihmiset ovat "luontojaan kulttuurin kantajia", eivätkä erilaiset kulttuurit sovi yhteen kivutta, jos lainkaan. Vieraan pelko ymmärretään ihmiselle luontaiseksi. Välttääkseen rasismisyytökset kulttuuriset fundamentalistit eivät välttämättä nosta yhtä kulttuuria toista paremmaksi. Tämän kulttuurirelativismiin johtopäätös sen sijaan on, että kulttuurit tulisi erottaa toisistaan tilallisesti. Muuttoliikkeen käydessä maailmalla vilkkaampana kuin koskaan tätä erottamisperiaatetta on vaikea soveltaa ilman, että sorrutaan rasististen toimintatapojen tai diskurssien puolelle. Kulttuurinen fundamentalismi on myös mielestäni esimerkki siitä, ettei rasistisen ja muun ulossulkevan toiminnan raja ole aina selkeä.

Käsitys yhteisöstä kulttuurisena ei välttämättä sulje ulos muista maista saapuvia ihmisiä sen paremmin paikallisyhteisön kuin kansallisvaltion tasollakaan. Kulttuurisen yhteisön käsitteeseen voidaan Thomas Pedersenin (2008, 69–74) mukaan liittää ajatus assimilaatiosta valtionrajojen sisäpuoliseen kulttuuriin. Hieman takapajuista assimilaatio-termiä käyttävä Pedersen kuitenkin korostaa, että kyse ei välttämättä ole puhtaasti etnisestä kulttuurista, vaan valtionrajojen sisälle mahtuva kulttuuri on sitä väljempi ja avoimempi käsite. Mikäli suomalaisuus määritellään kulttuuriseksi ja suomalaiset etniseksi ryhmäksi, on maahanmuuttaneen kuulumisen edellytyksenä silloin tämän kulttuurin sisäistäminen, eli suomalaistuminen tai suomalaiseksi tuleminen (tällaista puhetta on esiintynyt myös 1990-luvun keskustelussa poliittisen yhteisön luonteesta, kts. luku 2.3.). Toisaalta kulttuuriksi on nimitetty myös kansallista kulttuuria pienempiä toimintaa ohjaavia merkitysrakennelmia (Hannerz 1996, 39–42). Sellaisena voidaan mielestäni pitää myös politiikassa toimimisen tapoja ja käytäntöjä, joita kutsun tässä poliittiseksi kulttuuriksi.

Sandelin ja muiden kommunitaristien luonnehtimaa kulttuurista yhteisöä Pedersen kutsuu organiseksi kulttuuriseksi yhteisöksi. Sen jäseneksi pääseminen on maahanmuuttaneelle vaikeaa tai liki mahdotonta, sillä kuulumisen edellyttää joko syntymistä kansallisvaltion jäseneksi tai

vähintäänkin "kansallisen eetoksen", eräänlaisen hegeliläisen kansanhengen omaksumista. Pedersenkään ei teoriassaan irtaudu kokonaan kulttuurin käsitteestä, vaan esittää, että myös liberaaleissa, ihmisoikeuksille jäsenyytensä perustavissa valtioissa on yleensä aina etno-kulttuurinen elementti, kuten "amerikkalaisuus" tai "ranskalaisuus". (em, 69–74)

Kommunitaristinen poliittinen yhteisön käsitys ei rajoitu pelkästään edellä esittelemiini teoreetikoihin. Kulttuurisen yhteisön pohjalta on kehitetty myös monikulttuurisuuden teorioita, jotka eivät kaikki suhtaudu monikulttuurisen yhteisön mahdollisuuteen penseästi. Näillä teorioilla on pyritty vastaamaan globalisaation kulttuuriselle yhteisölle heittämiin haasteisiin. Lisääntyvä muuttoliike ja postmoderni ajattelu ovat kuitenkin haastaneet kulttuurille rakentuvan yhteisön käsitteen myös perustavammalla teoreettisella tasolla. Siirryn seuraavaksi käsittelemään monikulttuurisesta yhteisöstä käytyä keskustelua.

3.4. Ylirajaiset ja monikulttuuriset yhteisöt

Ajatukseen yhden kulttuurin varaan rakentuvista yhteisöistä kohdistuu runsaasti paineita nykyaikana. Väestönkasvu ja teknologinen sekä taloudellinen kehitys ovat lisänneet ihmisten ja informaation liikkuvuutta, mikä puolestaan on synnyttänyt yhä enemmän verkostoja ihmisten ja yhteisöjen välille. Internetin ja matkapuhelinten avulla on nykyisin mahdollista pitää yhä helpommin yhteyttä kaukaisiin ystäviin, sukulaisiin tai vaikkapa puoluetovereihin. Myös matkustaminen maiden välillä on aiempaa useampien ulottuvilla. Näitä prosesseja voi pitää osana globalisaatiokehitystä. Niissä ei sinänsä ole mitään uutta, mutta aikaisemmin esimerkiksi ihmissuhdeverkostot eivät ole olleet yhtä vahvoja ja moninaisia. Muutos on haastanut kansalliset poliittiset yhteisöt, vaikka onkin tärkeää muistaa, että valtiot ovat edelleen vahvoja toimijoita maailmassa, ja kansalliset identiteetit ovat kaikkea muuta kuin menettäneet merkityksensä. (Held 1998, 12–21)

Globalisaation synnyttämien ilmiöiden joukossa on monia, joita voidaan kutsua ylirajaisiksi. Tutkimuksessani ymmärrän käsitteen tarkoittavan valtioiden rajat ylittävää sosiaalista tai kulttuurista toimintaa, joka tähtää esimerkiksi poliittiseen toimintaan tai perhe- tai ystävyysuhteiden ylläpitoon (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 33). Huolimatta siitä, että käsitys kulttuurisista identiteeteistä elää ja monin paikoin voi hyvin, ylirajaisella toiminnalla ja ihmisten liikkuvuudella on syvä merkitys myös ajatukselle kulttuurista yhteisön perimmäisenä määrittäjänä. Tässä luvussa keskityn tarkastelemaan ylirajaisien prosessien ja ihmisten liikkuvuuden tuottamia uusia käsityksiä yhteisön rakentumisesta.

Ylirajaisten prosessien voidaan ajatella lisäävän yhteiskuntien ja yhteisöjen kohtaamaa erilaisuutta muun muassa tuomalla uusia ihmisiä ja vaikutteita ulottuville. Erilaisuuden käsitteleminen yhteisön sisällä on haaste, johon on yhteiskuntatieteessä etsitty kiivaasti vastauksia. Myös edellisessä luvussa käsittelemäni kommunitaristinen poliittinen filosofia on tarjonnut omat vastauksensa erilaisuuden ja uusien ihmisryhmien tuomiin muutoksiin. Charles Taylor (1994) on tarjonnut vastaukseksi tunnustamisen politiikkaa. Sen perustana on muun muassa Sandelin visioima vuorovaikutuksessa syntyvä identiteetti. Vuorovaikutuksen kautta muilla ihmisillä on valta muokata toistensa identiteettejä. Vaikka tämä vallankäyttö olisi tiedostamatonta opituista tavoista ja asenteista johtuvaa, sillä kyky haavoittaa ihmisten identiteettiä. Koska modernin yhteiskunnan tulee Taylorin mukaan tavoitella tasa-arvoa, ei ihmisryhmien tulisi leimata tai mustamaalata toisiaan. Tällainen vuorovaikutus olisi suoranaisten vahingollista yksilöiden identiteetille (Taylor 1994, 31–36). Vuorovaikutuksessa välitetyt negatiiviset mielikuvat voivat tätä kautta toimia yhtenä yhteisöstä ulossulkemisen mekanismina.

Liberaali poliittinen teoria esittää, että tasa-arvoinen ja erilaisuuden kanssa toimeentuleva kansallisvaltio on mahdollinen, jos moninaiset ryhmät sen sisällä tunnustavat universaaleiksi mielletyt periaatteet tasa-arvosta, ihmisoikeuksista ja valtiosta lainsäätäjänä. Kommunitarismi kuitenkin kyseenalaistaa näiden periaatteiden universaaliuden ja esittää, että ne ovat todellisuudessa länsimainen konstruktio, joka helposti tuottaa eroille sokean oikeuskäsityksen, jonka "tasa-arvoisuus" on vain näennäistä ja "vapaus" tasapäistävää ja värisokeaa. Kaikki ryhmät eivät jaa käsityksiä valtiosta "neutraalina" kohtaamisen areenana tai ymmärrä ihmisoikeuksia samalla tavoin. (em, 41–44)

Yhä useampi yhteiskunta on kuitenkin Taylorin (1994, 61–62) mukaan muuttunut tai muuttumassa monikulttuuriseksi, mikä Taylorin ajattelussa tarkoittaa, että valtionrajojen sisälle mahtuu useita kulttuurisia yhteisöjä, jotka kaikki haluavat säilyttää erilaisuutensa. Samaan aikaan valtionrajat ovat muuttuneet aiempaa huokoisemmiksi, mikä tuskin ainakaan pysäyttää monikulttuuristumista.

Valtioissa on monikulttuuristumisen vuoksi pyrittävä politiikkaan, joka ei ainoastaan salli eri kulttuurien puolustaa paikkaansa, vaan joka tunnustaa kaikkien kulttuuristen ryhmien yhtäläisen arvon. Salliminen on tässä yhteydessä passiivista, eräänlaista laiminlyöntiä, jossa kulttuurista identiteettiä ei oteta huomioon mitenkään erityisesti. Tunnustaminen sen sijaan on aktiivista toimintaa. Se voi sisältää esimerkiksi kamppailuja naispuolisten tutkijoiden teorioiden hyväksymiseksi akateemisen tieteenalan kaanoniin tai Afrikka-keskeisemmän opetussuunnitelman

tuomista kouluihin, joissa on paljon afrikkalaistaustaisia maahanmuuttaneita lapsia. Tunnustamisen politiikan aktiivisten keinojen kautta kulttuurisille ryhmille avautuu mahdollisuus kamppailla oman kulttuurinsa puolesta monikulttuurisessa yhteiskunnassa. (em, 64–66)

Tunnustamisen politiikkaa ovat vaatineet paitsi akateemikot, myös alistettuun asemaan joutuneet vähemmistöt, jotka eivät välttämättä halua hankkiutua eroon kulttuurisesti sidotuista yhteisökäsityksistä. Näiden ryhmien mukaan alistetusta asemasta nouseminen edellyttää nimenomaan ryhmien nimeämistä ja tiedon keräämistä niiden asemasta yhteiskunnassa. Esimerkiksi Britanniassa tilastoissa käytetty rotumuuttuja on mahdollistanut eriarvoisuuden osoittamisen valtion instituutioissa, kuten koululaitoksessa. Tämä tieto on toiminut pohjana muun muassa vähemmistöjen kiintiöille edustuslaitoksissa. (Rastas 2005b, 83–84)

Iris Marion Young (2000, 104–105) on huomauttanut, että tunnustamisen politiikka ei kovin usein onnistu heijastelemaan empiiristä todellisuutta siinä mielessä, että vähemmistöryhmät vaativat nimenomaan tunnustetuksi tulemistä, joka lopultakin on käsitteenä varsin abstrakti. Kuten myös esimerkki Britanniasta kertoo, kulttuurisiksi itsensä mieltävät ryhmät kamppailevat usein muunkinlaista kuin vain kulttuurista sortoa vastaan. Ne eivät välttämättä vaadi tunnustamista, vaan esimerkiksi pääsyä työmarkkinoille tai poliittisen syrjinnän lopettamista. Tunnustamisen politiikka on näin käytännössä yksi osa tai keino yhteisöön kuulumiseksi tai rakenteellisen syrjinnän lopettamiseksi.

Taylor ei tunnustamisen politiikallaan pysty lopulta pakenemaan kulttuurin kiinnittämistä identiteetin ja yhteisöjen perustalle. Kansallisvaltio yhteisönä sisältää monikulttuurisenakin useita nimenomaan kulttuurisia yhteisöjä, jotka ovat väistämättä toisiinsa nähden erilaisia (kts. Taylor 1994, 38, 61–62). Taylor ei sinänsä yksiselitteisesti näe kulttuureja olemuksellisina ja muuttumattomina, sillä kulttuurien edustajat eivät ole vapaita muun yhteiskunnan vuorovaikutuksesta aiheutuville identiteetin muutoksille.

Tunnustamisen politiikan kulttuurin selvärajaisuudessa piilee yhä kulttuurisen fundamentalismin vaara. Yhteiskunta, jossa kulttuurit käsitetään toisistaan erillisiksi, ajautuu helposti monikulttuurisuuspolitiikkaan, jonka tavoitteena on ainoastaan hallinnoida kulttuurista mosaiikkia (kts. luku 2.) ja eristää kulttuuri ikään kuin jokaisen ihmisen yksityiselle alueelle. Julkisen tilan kulttuurisuus piiloutuu silloin helposti näennäisen neutraaliuden alle. (Huttunen, Löytty, Rastas 2005, 24, 27–28) Kulttuuri taas jää yksilöiden ja tavallisesti vähemmistöyhteisöjen ominaisuudeksi. Erillisiä kulttuurisia yhteisöjä vastaan asettuu abstrakti yhteiskunta, joka tavallisesti tarkoittaa

valtiota instituutioineen, hallintoelimineen ja kontrollikoneistoineen. Poliittisen yhteiskunnan keskiöön nousee konflikti valtion ja yhteisöjen välillä (Delanty 2003, 90). Käsitys jättää huomiotta kommunitaristien esittämän mahdollisuuden siitä, että kansallisvaltiokin voidaan käsitteellistää poliittiseksi yhteisöksi, jolla on oma poliittinen kulttuurinsa.

Monikulttuurisuutta voidaan lähestyä myös sellaisten kulttuurikäsitteiden kautta, joissa kulttuuria ei kiinnitetä olemuksellisesti ihmisten identiteettejä ja yhteisöjä määrittäväksi tekijäksi. Kulttuuri voidaan ymmärtää myös prosessina, jossa tietty merkitysrakenne tarjoaa eväitä maailman tulkintaan, mutta on samalla jatkuvassa muutoksessa, eikä yksin määritä ihmisen identiteettiä tai yhteisön luonnetta. Kulttuurille on silloin tyypillistä jatkuva lainaaminen, yhdisteleminen ja muuntelu. Ihminen ei kanna mukanaan yhtä olemuksellista kulttuuria, vaan voi ammentaa identiteetteihinsä aineksia monista kulttuureista. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 28–29) Tämä prosessi tapahtuu maailmassa suurelta osin tiedostamatta, mutta sen seuraukset ovat yhtä kaikki kulttuurin olemuksellisuuden kiistäviä. Tuloksena on jotakin uutta, jota yhteiskuntatieteessä on kuvattu hybridin käsitteellä. (Werbner 1997, 3) Kulttuuristen hybridien kohdalla on usein mahdotonta sanoa, mistä alkuperäiset kulttuurivaikutteet ovat lähtöisin (Hall 2003, 261, Hall 1999, 223–243).

Postmodernin teorian pulmana on ollut hybridien käsittely maailmassa, joka käsitteen seurauksena vaikuttaa olevan kokonaisuudessaan hybridinen. Käsitteen selitysvaima on vaarassa kadota, sillä se ei pysty samaan aikaan selittämään sekä postmodernien yhteisöjen hybridistä luonnetta että tiettyjen hybridisten yksilöiden tai ryhmien kohtaamaa vastustusta. Se ei myöskään sellaisenaan tyydyttävästi kerro, miksi kulttuurien ja yhteisöjen olemuksellistaminen ja vahvat nationalistiset ja ulossulkevat pyrkimykset ovat niin tavallisia. Pnina Werbner (1997, 4–6) on tarjonnut Mikhail Bahtiniin vedoten ratkaisuksi jakoa orgaaniseen ja tarkoitukselliseen hybridisyyteen. Orgaaninen tai tiedostamaton hybridisyys on kulttuurin prosessinomaista muutosta asteittain ja väistämättä. Se ei kuitenkaan uhkaa yhteisöä tai ravisuta kuulumisen rajoja. Tiedostamattomassa ja orgaanisessa hybrididydessä piilevät kuitenkin ainekset, joista tarkoituksellinen hybridisyys ammentaa. (em, 4–6)

Tietoinen hybridisyys on tavoitteellisen dialogista. Se ammentaa orgaanisen kulttuurin kätketystä hybrididystä ja rakentaa sosiaalisia ja visuaalisia ilmaisu- ja ulkomuotoja, jotka järkyttävät, haastavat, muuttavat ja elävöittävät ympäröiviä yhteisöjä, ihmisiä ja kulttuureita. (em, 5) Jako tietoiseen ja tiedostamattomaan hybridisyyteen on sikäli harhaanjohtava, että tietoinen hybridisyys ei aina ole tietoista yksilöiden tasolla. Maahanmuuttaneet omaksuvat uusia kulttuuripiirteitä osin

tiedostamattaan, mikä ei tarkoita, että syntyvä hybridisyys olisi orgaanista tai saisi kaikkien ympäröivien tahojen hyväksynnän. Esimerkiksi nuorena maahanmuuttaneiden perheiden sisällä hybridisyys saattaa aiheuttaa ristiriitoja vanhempien ja lasten välillä (Hautaniemi 2004, 53–54). Stuart Hall (2003, 259–261) muistuttaa, että hybridisyys on usein kivulias prosessi. Se on jatkuvasti keskeneräinen tila, jossa kulttuurien yhteensopimattomuus sijaitsee. Se ei yhtäältä voisi olla olemassa ilman tätä keskeneräisyyttään, ja toisaalta se pyrkii synnyttämään jotakin astetta eheämpää. Hybridisyys on samalla tapa, jolla uudet ajatukset yhteisöissä ja yhteiskunnissa syntyvät.

Hybridisyys ja kulttuurin prosessiluonne ohjaavat ajattelemaan monikulttuurista yhteisöä ei ainoastaan erilaisten kulttuurien kohtaamispaikkana, vaan yhteisönä, jossa vaikuttaa, muuttuu ja liikkuu useita kulttuureita ja identiteettejä samaan aikaan. Tällöin kulttuurien väliset rajat ovat väistämättä huokoisia. Yhteisöt elävät myös ylirajaisissa tiloissa tai joutuvat ylirajaisten prosessien ravistelemiksi. Voidaankin hyvällä syyllä sanoa, että monikulttuurisuus on ylirajaista paitsi valtiot, myös kulttuurirajat ylittävässä mielessä. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 28–29) Ylirajaisia prosesseja ja niille annettuja merkityksiä voidaan mielestäni pitää yhtenä monikulttuurisen yhteiskunnan kuvaajana.

Ylirajaisten prosessien ja erilaisten hybriditeettien vaikutus yhteisön jäsenten elämään tietenkin vaihtelee. Yhteisöissä toiset ovat kiinnostuneempia katsomaan kauemmas ja toimimaan yhteisön koettujen rajojen ulkopuolella kuin toiset. Kaikkien yhteisön jäsenten kohdalla pätee kuitenkin sama hybridisyyden logiikka, joka ei vaadi yhteisön jäseniltä enää yhtä yhteistä identiteettiä, johon jokaisen jäsenen olemus voitaisiin palauttaa. (Young 2000, 127)

Jotta demokraattinen päätöksenteko ja yhteisön poliittinen ulottuvuus kuitenkin voisivat toimia käytännössä, hybridisyys ja kulttuurin prosessiluonne esittävät yhden vaatimuksen yhteisölle ja sen jäsenille: kommunikaation. Jotta monikulttuurinen yhteisö voisi todella toimia, sen poliittisten ulottuvuuden eli tavallisesti edustajien, on oltava yhteydessä yhteisön jäseniin. (em, 128) Vaatimus on suora seuraus merkitysten jatkuvasta muutoksesta. Yhteisön jäsenten kulttuurit ja identiteetit muuttuvat ja niillä jopa leikitellään. Nämä prosessit eivät kenties synnytä mitään aikaisemmalle täysin vastakkaista, mutta aikaisempi ei myöskään pysy paikallaan. Eroilla leikittelyn vuoksi merkitykset ja ihmisten asemat ovat riippuvaisia ajasta, tilanteesta ja suhteesta toisiin ihmisiin. (Hall 2003, 244) Tämä vaatii monikulttuuriselta yhteisöltä jatkuvaa vuorovaikutusta.

Millaisia käytännön muotoja hybridisyydelle ja prosessimaiselle kulttuurille rakentuva monikulttuurinen poliittinen yhteisö saa? Stuart Hallin (2003, 268–269) mukaan sellainen yhteisö

tarvitsee toimiakseen valtion ja sen rakenteellisten instituutioiden tietoista erot huomioon ottavaa politiikkaa. Yhtäältä on pyrittävä erojen tunnustamiseen, jonka käytännön sovellukset ovat vastaavia kuin Taylorin tunnustamisen politiikassa esitetyt. Instituutioiden tulisi ottaa tiukka kanta kaikenlaista rasismia vastaan. Sen tulisi edistää sellaista tasa-arvoa, joka ei vaadi samanlaisuutta yksilöiltä tai yhteisöiltä. Samaan aikaan sen tulisi siis yhtäältä tunnustaa oikeus erilaisuuteen ja pyrkiä takaamaan kaikille yhtäläiset toimintamahdollisuudet ja oikeudet.

Tehtävä on haasteellinen, ja siinä piilee riskinsä. Taylorin tunnustamisen politiikan kaltaiseen rajanvetoon erilaisuuksien välille ei ole varaa sortua. Absoluuttinen rajanveto tarkoittaisi Hallin (em, 271) mukaan erilaisuuksien eristämistä, mikä on apartheidin logiikkaa. Monikulttuurisen yhteisön avainkysymys ei olekaan helposti ratkaistavissa, eikä Hall edes haikaile lopullisen ratkaisun perään. Sellaisen tavoittelu olisi tuhoisaa, sillä prosessin kuluessa yhteisöt ja yksilöt politisoituisivat, erojen partikulaarisuus jähmettyisi ja lopulta absoluuttiset ja partikulaarisuuteensa jähmettyneet yksilöt kaivautuisivat juoksuhautoihinsa.

Monikulttuurisen yhteisön keskeisenä toimintakenttänä tulee olla demokratia, jossa käydään jatkuvaa neuvottelua ja merkityskamppailua, jonka lopullinen päämäärä ei saa olla näkyvissä. Määrittelykamppailussa "eron" momentti määrittää demokratian aidosti heterogeeniseksi tilaksi. Eron puolustamiseksi on pyrittävä muodostamaan julkisten tilojen "moneus", eli areena, jossa partikulaarisuudet pakotetaan neuvottelemaan keskenään ja katsomaan kohti laajempaa perspektiiviä. Tämä vaatii Hallin mukaan demokraattisten prosessien herkeämätöntä syventämistä, laajentamista ja radikalisoimista. Käytännössä kaikki (niin enemmistöjen kuin vähemmistöjenkin jäsenet) päästetään mukaan poliittiseen määrittelykamppailuun. Se auttaisi osaltaan partikulaarisuuksia (yhteisöjä ja yksilöitä) säilyttämään differanssia eli eronteilla leikkittelyn moninapaisessa merkitysten verkostossa. (em, 275–278)

Ihmisten liikkeessä ryhmästä toiseen myös vaikutteet liikkuvat heidän mukanaan. Se ei välttämättä tarkoita kulttuurille tai etnisyydelle perustuvan sosiaalisen organisoitumisen muodon häviämistä mihinkään, mutta tietyn kulttuurin sisällöt saattavat elää ja muuttua. (Barth 1969) Suomalaisuus siis pysyy, mutta suomalaisuuden merkitys ja sisältö saattaa elää maahanmuuttaneiden kunnallispoliitikkojen mukana.

Mikäli Suomi ajatellaan prosessimaisen kulttuurin ja hybridisyyden pohjalta monikulttuuriseksi, voidaan kunnallispolitiikka nähdä yhtenä demokraattisten prosessien tapahtumapaikkana, johon kaikilla ryhmillä tulisi olla mahdollisuus osallistua. Samalla kunnallispolitiikka toimii yhtenä

areenana, jolla neuvotellaan uusista merkityksistä, ylirajaisuudesta, kulttuurista ja suomalaisuudesta. Näissä syntyvissä merkityksissä olennaista on olemuksellisen kulttuurin purkaminen. Kyse on Suomen poliittisesta yhteisöstä puhumisesta toisilla käsitteillä, jotka pikemminkin purkavat raja-aitoja kuin rakentavat niitä.

4. DISKURSSIANALYYSI JA HAASTATTELUT

4.1. Yhteisön diskursiivinen rakentuminen

Tutkimukseni analyysin peruslähtökohtana on ajatus sosiaalisesti konstruoituneesta todellisuudesta. Oletan, että ympäristömme, kokemuksemme ja todellisuus ovat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tuotettuja rakennelmia, jotka ovat jatkuvassa muutoksen tilassa (Gergen 1994, 49). Sosiaalisessa konstruktionismissa huomio kiinnitetään siihen millaisina näemme ympärillämme olevat asiat, ihmiset ja tapahtumat. Näkemyksemme ja ihmisille antamamme merkitykset muokkautuvat kielellisessä vuorovaikutuksessa. Puhumalla, keskustelemalla, kirjoittamalla ja muutoin kommunikoimalla määrittelemme asioiden merkityksiä ja kategorisoimme, haastamme ja uusinamme niitä (em, 49–54).

Tutkimuksessani olen kiinnostunut siitä, millaisena poliittinen yhteisö Suomessa nähdään. Ajattelen, että poliittisen yhteisön saamat merkitykset rakentuvat muiden merkitysten tapaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jonka yksi tuotos aineistoni on. Käsittelen poliittista yhteisöä aineistossa rakentuvana ilmiönä, jonka saamat merkitykset ovat tutkimukseni keskeisin kohde ja analyysini tulos. Katson poliittisen yhteisön merkitysten rakentuvan vuorovaikutustilanteessa, mutta toisaalta ammentavan myös poliittisen yhteisön olemassa olevista kulttuurisista sisällöistä. Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1999, 63) mukaan tällainen lähestymistapa ei olela ilmiön sijoittuvan puhtaasti kulttuuriselle jatkumolle, mutta toisaalta se ei myöskään muodostu ainoastaan vuorovaikutustilanteesta. Olennaisia ovat tällöin elävän ja muuttuvan kulttuurin synnyttämät merkitykset ja vuorovaikutustilanteesta nousevat "poiminnot kulttuurin virrasta" sekä lopulta näiden kahden suhde.

Analyysiä tehdessäni oletin Jokisen ja Juhilan metodisten ajatusten innoittamana, että Suomen sisällä esiintyy tiettyjä käsityksiä poliittisesta yhteisöstä, jotka vaikuttavat siihen, millä tavalla haastateltavieni on mahdollista puhua poliittisesta yhteisöstä, sen jäsenyydestä ja siinä toimimisesta. Toisaalta olin kiinnostunut siitä, millaiseksi poliittinen yhteisö määrittäisi nimenomaan maahanmuuttaneiden poliitikkojen puheessa. Oletin, että haastateltavani olivat joko ulkomailla eläessään tai ystäviensä tai perheensä vaikutuksen vuoksi oppineet sellaisia tapoja katsoa poliittista yhteisöä, jotka poikkeaisivat koko ikänsä Suomessa asuneen poliitikon näkemyksistä (vrt. Rastas 2005c, 94).

Tutkimukseni keskeisenä tarkasteluyksikkönä on diskurssi, jonka ymmärrän verrattain eheäksi merkityssuhteiden kokonaisuudeksi tai tietyksi merkitysulottuvuudeksi, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla. Diskursseja voidaan pitää sosiaalisesti konstruoidun maailman rakennusosaina, jotka puolestaan jakautuvat pienempiin lausumiin, selontekoihin tai tulkintarepertuaareihin. Näitä diskurssin pienempiä osia voi pitää diskurssianalyysin perusyksikköinä, joiden avulla ihmiset tekevät itseään, tekojaan ja ympäröivää maailmaa toisilleen ymmärrettäväksi. (Suoninen 1999, 20–21, kts. myös Wetherell & Potter 1992, 90, Foucault 1982, 49) Olen tässä tutkimuksessa käyttänyt analyysin perusyksikkönä selonteon käsitettä, jonka sisältöä selvitän tarkemmin Analyysin kulku -luvussa.

Diskurssit eivät heijastele sosiaalisesti konstruointua maailmaa mitenkään ristiriidattomasti, vaan todellisuus muodostuu useista kilpailevista diskursseista, jotka samalla määrittävät toisiaan ja vetävät rajoja sille, mitä missäkin yhteydessä on mahdollista sanoa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18–44). Tässä rajanvedossa ja määrittelykamppailussa piilee myös avain muutokseen. Diskurssien rajoittaessa toisiaan väliin jää ikään kuin tyhjää tilaa, joihin uudet tapahtumat ja käytännöt voivat juurtua. Kun yhä useammat eri toimijat alkavat ottaa toiminnassaan huomioon nämä uudet tilanteenmäärittelyt ja selonteot, saattaa myös diskursiivinen järjestelmä ja todellisuus, jossa elämme muuttua. (Valkonen 2003, 34)

Diskurssit syntyvät, uusitutuvat ja muuttuvat sosiaalisissa käytännöissä. Suhteellisen kiinteän luonteensa vuoksi toimijat eivät kuitenkaan voi manipuloida niitä miten hyvänsä, vaan diskurssien on oltava säännönmukaisia. (Foucault 1982, 38–49) Säännöt määräytyvät muiden diskurssien mukaan, eli jokaisella diskurssilla on oma sisäinen rationaalisuutensa, jota se ei ainakaan kokonaan jaa minkään toisen diskurssin sisällä. Tietyissä diskurssissa annetut selonteot eivät kävisi järkeen, jos niitä tarkasteltaisiin toisen diskurssin puitteissa. (Valkonen 2003, 33) Esimerkiksi puhe ulkomaalaisista kunnanvaltuutetuista ei kävisi järkeen diskurssissa, joka määrittelee Suomen poliittisen yhteisön ainoastaan syntyperäisten suomalaisten pelikentäksi.

Diskurssit eivät leiju irrallisina muusta todellisuudesta, vaan niillä on vaikutusta myös jokapäiväiseen elämään. Foucault'n mukaan diskurssit muokkaavat systemaattisesti objekteja, joista ne puhuvat. Niillä on käytännöllinen merkityksensä, ja ne ovat itsessään osa käytäntöjä, joiden mukaan toimimme maailmassa. (Foucault 1982, 49, Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18–44) Maailman tapahtumilla ja kehityskuluilla on samoin vaikutuksensa diskurssien syntyyn ja sääntöihin. Kunakin aikana olemassa oleva diskurssi poliittisesta yhteisöstä sisältää tietoa yhteisöstä, sen toimijoista, yhteisön pyrkimyksistä ja strategioista (Valkonen 2003, 34). Vastaavasti

diskurssit voivat olla mukana rakentamassa normeja, jotka ohjaavat poliittista osallistumista yhteisöissä (Ramakrishnan & Bloemraad 2008, 13).

Nira Yuval-Davisin (2006) mukaan yhteisössä voidaan ajatella olevan erilaisia positioita, jotka rakentuvat diskursiivisesti. Positiot rakentuvat erilaisten erontekojen perusteella, joissa määritellään millaiset piirteet ja ominaisuudet sekä teot ja toiminnot mahtuvat yhteisöjen piiriin. Eronteilla ja niiden kautta rakentuvilla positioilla on käytännön vaikutuksia, koska diskurssit ja positiot tuovat mukanaan myös tietyn valtapotentiaalin.

Mielestäni Suomessa vaikuttavien poliittisten yhteisöjen tai suomalaisen poliittisen yhteisön kattavan jäsenyyden kannalta on paljonkin merkitystä sillä, millaiseksi eronteot, positiot ja yhteisöön kuulumisen merkitykset muodostuvat. Oletan, että poliittiseen yhteisöön kuulumista säädellään diskursiivisesti, ja etteivät kaikki diskurssit salli yhtäläistä yhteisöön kuulumista tai siinä toimimista. Silloin olennaista on myös tarkastella sitä, millaiseen asemaan eri diskurssit nousevat. Arja Jokinen ja Kirsi Juhila (1999, 76–95) puhuvat hegemonisista diskursseista, jotka ovat muita painokkaampia, ja joilla on paljon valtaa siihen, miten ymmärrämme maailmaa ja sen ilmiöitä.

Hegemonisten diskurssien määrittelyvalta ulottuu myös yksilöihin ja eri ihmisryhmiin, joiden identiteettiä se osaltaan säätelee. (Yuval-Davis 2006) Norman Fairclough (1991, 33) on huomauttanut, että hegemoniset diskurssit ovat tavallisesti syntyneet hallitsevan luokan keskuudessa. Katson, että hegemonisten ja haastavien diskurssien paikantaminen ja niiden suhteen pohtiminen antaa avaimia myös ymmärtää, millainen on monikulttuurisen poliittisen yhteisön mahdollisuus Suomessa.

Tutkimuksessani oletan, että tietyt Suomessa esiintyneet käsitykset poliittisesta yhteisöstä luovat rajoja sille, millaisena poliittinen yhteisö voi esiintyä maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheessa (näistä kts. Luvut 2 & 3). Samaan aikaan on mahdollista, että haastateltavieni kautta käsityksiin tulee vaikutteita myös Suomen rajojen ulkopuolelta. Ennakko-oletukseni, tai pikemminkin toiveeni oli, että haastattelutilanteessa nousisi esille myös kilpailevia diskursseja, jotka mahdollisesti haastaisivat aikaisempien tutkimusten löytämät poliittisen yhteisön diskurssit Suomessa. Lisäksi pidin todennäköisenä, että olemassa olevien diskurssien sisällössä voisi olla jotakin uutta, mahdollisesti eriäviä selontekoja tai uusia positioita. Seuraavaksi kerron tarkemmin analyysin etenemisestä ja käyttämistäni työkaluista.

4.2. Analyysin kulku

Aloitin analyysin sisällön teemoittelulla, jota vielä tutkimuksen tässä vaiheessa ohjasi jäsentymätön halu maahanmuuttajataustaisten kunnallispoliitikkojen yhteisöjen tarkasteluun. Etsin ja keräsin aineistosta kaikki kohdat, joissa puhuttiin yhteisöstä laajassa merkityksessä. Tällaisia kohtia olivat viittaukset perheeseen, ystäviin, kuntalaisiin, omaan puolueeseen, suomalaisiin ja haastateltavien lähtömaan ihmisiin. Analyysini teemoittelua ohjasi tässä vaiheessa sumea yhteisöteoreettinen lähestymistapa, jonka pohjana oli siihen mennessä lukemani sosiologinen yhteisöteoria.

Teemoittelua voi pitää myös aineiston pelkistämisenä, sillä sen kuluessa tekstimassasta erottuivat analyysin kannalta tärkeämmät osat. Tutkimuskysymysten ohjaama pelkistäminen on tavallisesti sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101–109).

Tutkimuskysymykseni tarkentui poliittisen yhteisön luonteeseen ja sen asettamiin rajoihin ja tämän myötä siirryin pois yksilökeskeisestä näkökulmastani. Sen sijaan, että olisin tarkastellut yhteisöjä, joiden jäseninä oletin haastateltavieni olevan, siirryin tarkastelemaan yhteisöille annettujen merkitysten synnyttämiä mahdollisuuksia ja rajoja. Tässä vaiheessa pudotin teemoittelustani pois sellaiset lainaukset, joilla ei juuri ollut tekemistä poliittisen yhteisön kanssa, ja jotka eivät riittävästi ottaneet kantaa mahdollisuuksien ja rajanvedon teemoihin. Sellaisia olivat esimerkiksi oman perheen, puolueen ja kuntaelämän sisäiset pohdiskelut sikäli, kun ne eivät mielestäni vetäneet rajoja yhteisöihin kuulumiselle tai vastaavasti mahdollistaneet uusia kuulumisen tapoja.

Teemojen tarkentuessa aineistosta alkoi hahmottua myös tiettyjä puhetapoja, joista myöhemmin jalostuivat tulosten päädiskurssit. Yhteisöteoreettinen pohdiskeluni oli tässä vaiheessa jo jäsentynyt paikallinen-kansallinen-ylikansallinen -akselille, minkä katson ohjanneen aineistoni analyysia. Näkökulmani aineistoon onkin teoriasidonnainen. Olen pyrkinyt aineistoni avulla keskusteluttamaan eri yhteisöteoreettisia lähestymistapoja ja pääsemään kiinni niiden vaikutuksiin Suomen poliittiseen yhteisöön tai mahdollisesti useisiin poliittisiin yhteisöihin. Samaan aikaan olen pyrkinyt siihen, että myös aineisto saisi sanoa sanottavansa, eli että diskurssit eivät ainoastaan heijastelisi teorioita, vaan tilaa jäisi myös sellaisille merkityksille, jotka eivät kenties sovi valmiiseen teoreettiseen keskusteluun.

Teemoittelun edettyä analyysini oli samalla liukunut merkitysten tarkemman analyysin puolelle. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009, 102–108) mukaan sisällönanalyttista pelkistämistä ja teemoittelua voi pitää vasta analyysin alkuvaiheena, josta on hyvä porautua syvemmälle aineistoon ja saavuttaa perustellut johtopäätökset. Tarkemman analyysin olen tehnyt diskurssianalyttisen

lähiluennan keinoin, jolla olen paikallistanut aineistosta useita diskursseja. Ne muodostavat kolme kokonaisuutta, joita kutsun päädiskursseiksi. Lähiluennalla tarkoitan teemoittelun tuottamien aineistokatkelmien testaamista muodostumassa olevia diskursseja vasten ja samalla katkelmien tarkempaa merkitysanalyysia. Katkelmia kutsun selonteoiksi, joita ajattelen analyysini perusyksikkönä, siinä missä keskeisin tarkasteluni kohde ovat selontekojen kautta hahmottuvat diskurssit (analyysiyksikön valinnasta kts. Tuomi & Sarajärvi 2009, 110).

Käsittelen teemoittelun tuloksena syntyneitä aineistokatkelmiäni selontekoina tietystä asiantilasta. Selontekoni ovat pituudeltaan vaihtelevia, kuitenkin yleensä useamman lauseen mittaisia suhteellisen eheitä kokonaisuuksia ja vuoropuheluita minun ja haastateltavieni välillä. Eero Suoninen (1999, 20–21) kutsuu selonteoiksi haastattelutilanteessa annettuja lausumia ja lausumien suhteita, jotka nousevat diskursseista. Selonteoilla haastateltavat ja minä teemme maailmaa toisillemme ymmärrettäväksi. Samalla selonteoilla on mahdollisuus osallistua diskurssien ja maailman uudelleenmäärittelyyn. (em, 20–21)

Selonteot ovat sikäli diskursseja vapaampia, että niitä eivät sido kokonaan samat säännöt kuin diskursseja. Selonteot voivat tehdä jostakin tapahtumasta tolkkullisen ammentamalla sisältöä useammista diskursseista, ja näin ne voivat myös muuttaa diskursseja. (em, 20–21) Mielestäni muutos ei voi kuitenkaan tapahtua miten hyvänsä, sillä diskurssien keskinäisen yhteensopimattomuuden vuoksi useista diskursseista tasavertaisesti lainaavilla selonteoilla on vaara muuttua järjettömiksi. Kenneth Gergenin (1994, 53–54) mukaan vakiintuneita asioita voidaan kuitenkin arvioida myös kriittisesti, mikä avaa kulttuuristen merkitysten väliin tilaa uusille merkityksille. Selonteko voi siten poimia selitysmalleja yhdestä diskurssista, mutta kritiikin kautta avata sen sisällön toisille diskursseille.

Selonteoissa ja niiden avulla jäljittämässäni diskursseissa olen kiinnostunut niiden sisällöstä; siitä, millaisena poliittinen yhteisö aineistossa nähdään, millä tavalla siitä on mahdollista puhua ja mitä mahdollisuuksia ja rajoja nämä näkemykset avaavat eri ihmisille. Analyysissa voisi keskittyä myös tarkastelemaan sitä, miten merkitykset rakentuvat, ja osittain teenkin havaintoja myös tässä suhteessa. Selonteoilla on esimerkiksi tapana toisinaan ryhmittä metaforien ja kielikuvien ympärille (Wetherell & Potter 1992, 90)⁴. Lisäksi niissä rakennetaan suhteita toimijoiden välille, arvotetaan asioita eri tavoin, otetaan etäisyyttä ja kiinnitytään joihinkin asioihin tai ihmisiin.

⁴ Wetherell & Potter puhuvat rasismia koskevassa tutkimuksessaan tulkintarepertuaarin käsitteestä, joka Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (1999, 71) mukaan pureutuu diskurssin sisältöön. Mielestäni se on läheistä sukua selonteon käsitteelle.

Merkitysten rakentumisen tapana voi olla myös vetoaminen kulttuurisiin konventioihin. (Jokinen & Juhila 1993, 76–95) Tärkeää on myös tarkastella sitä, mitä kenties jätetään sanomatta.

Käytän merkitysten rakentumisen tapoja ensisijaisesti välineellisesti, eli ne eivät suoranaisesti ole tutkimukseni keskiössä tai analyysini tulos. Olen testannut teemoittelua aineiston kokonaisuuden kannalta tulkinnallisesti epäselviä selontekoja kysymällä niiltä sellaisia kysymyksiä kuin "mitä tässä arvotetaan ja millä arvoilla?" tai "mitä tämä kielikuva kertoo ja kenestä?" Olen myös perustellut selontekojeni sisältöä tekemällä havaintoja niiden rakentumisesta.

Merkitysten rakentumisen tavat osoittautuivat hedelmällisiksi hegemonisten diskurssien tunnistamisessa ja siten eri diskurssien painoarvon arvioimisessa. Hegemonisten diskurssien tunnusmerkkejä ovat niiden tuntuminen luonnollisilta ja itsestään selviltä. Niitä tuotetaan ja vakiinnutetaan yksinkertaistamalla ja luonnollistamalla sekä vetoamalla jaettuun kulttuurisiin konventioihin, asiantuntijuuteen tai yleiseen hyväksyntään. (Jokinen & Juhila 76–95). Hegemonisia diskursseja ei tarvitse haastaa, ja selonteot ottavatkin yleensä ainakin aluksi mukaan elementtejä hegemonisista diskursseista (Suoninen 1999, 25–29).

Diskurssianalyysivaiheessa olen tarkastellut edellä kuvaamiani selontekoja, niiden suhteita ja ensisijaisesti niiden merkityssisältöjä tutkimuskysymykseni kannalta. Selontekojen tarkastelun kautta olen muodostanut aineistosta kolme päädiskurssia, jotka ovat paikallisyhteisöllisyyden diskurssi, kulttuurisen kuulumisen diskurssi ja hybridisyyden diskurssi. Näistä hegemonisiksi paikantuivat paikallisyhteisöllisyyden ja erityisesti kulttuurisen kuulumisen diskurssit. Lisäksi jokainen päädiskurssi jakautuu aladiskursseihin, joista puhun yksinkertaisesti diskursseina. Analyysiluvuissa käsittelem diskurssien sisältöä seikkaperäisesti ja johtopäätöksissä pohdin diskurssien merkitystä laajemmassa todellisuudessa.

4.3. Aineisto

Tutkimukseni aineistona ovat kahdeksan maahanmuuttaneen kunnanvaltuutetun sekä yhden varavaltuutetun litteroidut haastattelut, joita on yhteensä noin 136 sivua (Times New Roman-fontti, koko 12, riviväli 1,5). Tarkemman diskurssianalyysin olen tehnyt teemoittelun esiin nostamista selonteista, joita olen suhteuttanut muuhun haastatteluun ja muihin selontekoihin aineistossa.

Löysin haastateltavani pääosin neljää eri tietä. Tärkein lähteeni oli Tuire Kaisa Marjukka Weiden

vuonna 2008 julkaistu pro gradu -työ maahanmuuttaneista kunnanvaltuutetuista. Työn liitteenä oli lista haastatelluista. Weiden haastattelujen ja oman tutkimukseni väliin osuivat kuitenkin kunnallisvaalit vuonna 2007, joten katsoin parhaaksi tehdä myös omaa selvitystyötä maahanmuuttaneista kunnanvaltuutetuista. Oletin, että valtuustoihin päässeet ehdokkaat olisivat tehneet jonkin verran vaalityötä ja saaneet siten mahdollisesti medianäkyvyyttä. Internetin hakukone Google löysikin joitakin ulkomaalaisiksi, maahanmuuttajataustaisiksi tai maahanmuuttajiksi mediassa nimettyjä ehdokkaita, joista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat jo tiedossani.

En lähettänyt kaikkia haastattelukutsuja kerralla, ja toteutin lopulta haastattelut noin kymmenen kuukauden aikana vuoden 2009 helmi-marraskuussa. Minulla oli siis enemmän kuin hyvin aikaa kysellä myös haastateltaviltani tuntisivatko he muita maahanmuuttaneita ehdokkaita. Tätä kautta sain tietää joistakin poliitikoista, mutta aikataulujen yhteensopimattomuuden vuoksi heistä yksikään ei päätenyt haastateltavakseni. Joukossa oli myös ehdokkaita, jotka eivät olleet päässeet valtuustoon sekä yksi ehdokas, joka oli syntynyt ja kasvanut Suomessa, mutta jonka molemmat vanhemmat olivat maahanmuuttaneita.

Etsin haastateltaviani myös valtuustoihin päässeiden ehdokkaiden listoista, joilta uskoin tunnistavani maahanmuuttaneet valtuutetut nimen perusteella. Nimen perusteella tapahtuvassa tunnistamisessa on riskinsä, joista vakavimpana pidän etsinnän virittymistä mahdollisimman erilaisen nimen metsästyksen. Suomeen saapuu maahanmuuttajia esimerkiksi Ruotsista ja Virosta, eikä heidän erottamisensa muista suomalaisista ollut nimen perusteella mahdollista, varsinkin kun voi olettaa, että ainakin joissakin tapauksissa valtuutetun sukunimi on saattanut avioliiton myötä vaihtua. Nimi ei myöskään sinänsä kerro, onko henkilö syntynyt tai kasvanut Suomen rajojen ulkopuolella.

Erilaisen nimen metsästys johtaa mielestäni helposti siihen, että haastateltaviksi valikoituu myös muiden, valtaosin suomen kielen parissa varttuneiden ihmisten mielestä maahanmuuttaneita valtuutettuja. Erilaisuuden korostuminen ainakin valtokieleen nähden on kuitenkin tutkimuskysymyksen kannalta mielestäni myös aineiston vahvuus. Haastateltavani eivät puhu suomea äidinkielenään, minkä lisäksi myös nimi tekee muille ihmisille selväksi, että he ovat alkuaan jostakin muualta. Uskon, että he ovat joutuneet Suomessa asuessaan ainakin jossain vaiheessa pohtimaan näitä eroavaisuuksia, minkä toivoin tehneen heistä tarkkanäköisempiä myös poliittisten yhteisöjen tyypillisyyksien suhteen.

Lähestyin potentiaalisia haastateltavia aluksi sähköpostilla, mutta myöhemmin aktiivisesti myös puhelimitse. Lähestymistapa riippui myös valtuutettujen julkisesti saatavilla olevista yhteystiedoista. Sekä sähköpostitse että puhelimitse kerroin etsiväni maahanmuuttajataustaisia kunnanvaltuutettuja haastateltavaksi pro gradu -työhöni, jonka aiheena oli maahanmuuttajataustaisten kunnanvaltuutettujen osallistuminen, toiminta ja kokemukset politiikasta. Sanavalintani määrittivät osaltaan potentiaaliset haastateltavani maahanmuuttajiksi, minkä lisäksi minulle tuli vaikutelma, että he myös itse tunnistivat itsensä tästä kategoriasta – ainakin riittävän hyvin suostuakseen haastatteluun.

Aineistoni haastateltavista kuusi on miehiä ja kolme naisia. Vihreä puolue oli vahvimmin edustettuna, minkä lisäksi joukkoon kuului ainakin yksi valtuutettu kokoomuksesta, sosiaalidemokraateista ja keskustasta. Haastateltavista pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa) vaikutti haastatteluhetkellä kaksi, ja lisäksi yksi toimi valtuutettuna lähellä pääkaupunkiseutua. Viisi haastateltavaa toimi muissa Suomen suurissa tai keskisuurissa kunnissa ja yksi oli valtuutettuna pienessä maaseutukunnassa. Maaseutukunnassa toimivaa haastateltavaa ja varavaltuutettua lukuun ottamatta kaikki istuivat valtuustossa vähintään toista kautta, eli heillä on jo useiden vuosien kokemus politiikassa toimimisesta. Myös varavaltuutettu osallistui aktiivisesti lautakuntatyöhön ja epämuodollisiin keskusteluihin politiikasta, joten olen pitänyt hänen haastatteluaan yhdenvertaisena muihin nähden.

Haastattelut toteutin kahdenkeskinä temahaastatteluina, joissa minulla oli valmis kysymyslista, joka pysyi pääpiirteissään samanlaisena kaikissa haastatteluissa. Vaihtelin kuitenkin kysymysten järjestystä alkukysymykseni ("Kerrotko miten alussa lähdit politiikkaan?") jälkeen varsin vapaasti sen mukaan, mihin suuntaan keskustelu tuntui luontevasti vievän. Jätin myös pois kysymyksiä silloin, kun katsoin jo saaneeni niihin aiemmin vastauksen. Tapa vaikutti hedelmälliseltä aineiston rikkautta ajatellen, sillä tuntumani oli, että näin keskustelusta kasvoi hivenen epämuodollisempi ja haastateltavat rentoutuivat ja luottivat minuun enemmän. Avoimuutta pyrin itse edistämään kertomalla omista kokemuksistani, mikäli ne tuntuivat käyvän hyvin yksiin haastateltavien kertomusten kanssa. Luottamusta voidaankin pitää yhtenä keskeisenä haastattelun onnistumisen edellytyksenä (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41).

Haastatteluista kaksi tein haastateltavien kotona, kaksi kahviloissa, yhden kirjastossa ja neljä haastateltavien työpaikoilla. Vaikutelmani oli, että kahviloissa tehdyt haastattelut olivat hieman varautuneempia kuin muualla tehdyt. Haastattelut ovat kestoltaan 50 minuutista reiluun kahteen

tuntiin. Litteroinnin tein riittävällä tarkkuudella silmällä pitäen sisältöihin keskittyvää diskurssianalyysia, eli en merkinnyt tekstiin kuin merkittävimmät tauot, jätin pois joitakin kaavamaisesti toistuvia täytesanoja, enkä kirjannut ylös äänenpainoja tai sävyeroja kuin poikkeustapauksissa. Muutamissa kohdin olen kuitenkin käyttänyt näitäkin keinoja, sekä elekielestä tekemiäni havaintoja analyysini apuna.

Kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä asuneet Suomessa vähintään neljä vuotta, valtaosa huomattavasti pidempään. Kukaan ei puhunut suomea äidinkielenään, mutta kaikki olivat oppineet kielen hyvin, mistä yhtenä osoituksena voi pitää politiikassa toimimista. Enimmäkseen ymmärsin haastateltaviani keskustelussa ilman ongelmia, mutta lopullisesta aineistosta nousi silti selontekoja, joita olisi mahdollista tulkita useammalla tavalla. Marjukka Weiden (2008) gradun pohjalta arvelin, että tällaisia tilanteita olisi paljonkin, mutta lopulta haastateltavieni kielenkäyttö osoittautui selkeämmäksi kuin odotin. Epäselviä selontekoja pyrin suhteuttamaan muuhun haastatteluun, ja mikäli tulkinta jäi vielä sen jälkeen heilumaan kahden vaiheille, pudotin selonteon yksinkertaisesti pois tarkastelusta. Tällaisia kohtia oli lopulta vain muutama.

Olen lukenut aineistoani ensisijaisesti yhtenä näytteenä maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheesta. Periaatteessa selontekoja olisi voinut tarkastella myös jaoteltuna puhujien asuinpaikan, sukupuolen tai Suomessa asutun ajan mukaan. Näkökulmani ei kuitenkaan ole näiden piirteiden merkityksissä. Ryhmittäin tehtävää tarkastelua varten olisin halunnut kerätä laajemman aineiston, jotta jokaisen ryhmän aineisto olisi varmasti sisällöllisesti kyllin rikas. Olen kuitenkin analyysissani ja tuloksissani käsitellyt aineiston sisäisiä eroja sikäli, kun se mielestäni on ollut tulkintojen kannalta olennaista.

Aineiston teemoista ja diskursseista mikään ei jää vain yhden haastattelun varaan, mikä kertoo mielestäni aineiston olevan aiheiden puolesta suhteellisen saturoitunut, eli useampien haastattelujen tekeminen ei välttämättä olisi enää rikastanut aineistoa entisestään. Toisaalta Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2009, 87–90) ovat huomauttaneet, että saturaatio on käsitteenä käyttökelpoinen lähinnä silloin, kun aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja tietynlaista puhetta. Vaikka en suoranaisesti etsi aineistostani mitään valmiita luokkia, ovat lukemani teoriat ohjanneet tulkintojani ja teemoitteluani. Ajattelenkin aineiston saturoituneen ensisijaisesti suhteessa aiemmin lukemaani tutkimukseen ja teoriaan. Myös haastavat diskurssit esiintyvät useammassa kuin yhdessä haastattelussa, mutta on toki mahdollista, että ne olisivat saaneet vahvistusta tai uusia sävyjä, mikäli olisin kerännyt laajemman aineiston. On myös mahdollista, että laajemmasta aineistosta olisi noussut kokonaan uusia haastavia diskursseja, vaikka aikaisemman tutkimuksen perusteella en

pidäkään tätä todennäköisenä.

Haastattelutilanne on aina kahden kauppa, joten aineiston diskurssien ei voida katsoa syntyneen yksin maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheesta, jota tutkijana olisin objektiivisesti kuunnellut ja nauhoittanut. Selonteot muokkautuvat itse asiassa niin monimutkaisessa verbaalisessa ja non-verbaalisessa vuorovaikutuksessa, että usein on mahdotonta sanoa, mikä osa selonteosta syntyy minkäkin osapuolen vaikutuksesta. On jopa tavallista, että selonteot aloitetaan sellaisista vaihtoehdoista, joiden uskotaan saavan kannatusta vuorovaikutuksen toisissa osapuolissa. Tällaiset vaihtoehdot ovat esimerkiksi keskustelutilanteen kannalta ideologisesti houkuttelevia, odotettavia ja itsestään selvän tuntuisia. (Suoninen 1999, 25–29)

Keskustelukumppanien väliset valta-asetelmat voivat myös kannustaa tai painostaa puhujia tuomaan esiin juuri tiettyjä diskursseja (em, 30). On esimerkiksi mahdollista, että oletettu asemani miehenä, tutkijana tai haastateltaviin nähden nuorempana on vaikuttanut siihen, keiden on haastateltavieni mielestä hyväksyttävää tehdä politiikkaa Suomessa. Toisaalta poliitikkoina ja haastateltavani olivat tottuneita puhujia, ja siten kenties taitavampia esittämään mielipiteensä myös mahdollisen vastustuksen edessä. Vakaassa, ja ainakin vähemmistönäkökulmasta katsottuna korkeassa asemassa olevilta ihmisiltä saattaa toisaalta olla hankalaa kuulla erityisen poikkeuksellisia tarinoita. (Vrt. Aalto 2001, 133–134)

Haastateltavani ovat todennäköisesti tulkinneet minut myös etnisesti suomalaiseksi, mikä on saattanut osaltaan tuottaa puhetta, jossa haastateltavat reagoivat siihen, että pidin heitä maahanmuuttaneina. Veronika Honkasalo (2003, 160–164) havaitsi tutkiessaan nuorten maahanmuuttaneiden käsityksiä suomalaisuudesta ja kuulumisesta, että näillä oli tapana esittää itsensä ensin suhteessa piirteisiin, joita he pitivät tyypillisesti suomalaisina. Paitsi teini-ikäiset, myös muut kulttuurisiin vähemmistöihin kuuluvat saattavat näin reagoida kulttuurisiin kategorioihin, joihin heidät asetetaan (Rastas 2005c, 84). Aineistoni kohdalla on samoin olemassa mahdollisuus, että minä haastattelijana ja monin tavoin "tavallisena suomalaisena" pyrin pudottamaan haastateltavani maahanmuuttaneille varattuun lokeroon jo pelkällä läsnäolollani. Toisaalta on tärkeää huomata, etteivät haastateltavani ole enää teini-ikäisiä, ja heillä on siten luultavasti jo vakiintuneempi käsitys omista identiteeteistään.

Vaikka läsnäoloni haastattelutilanteissa sinänsä vaikuttaakin diskurssien muotoutumiseen, ei se tarkoita, että esiin nousisi väistämättä ainoastaan turvallisiksi koettuja tai laajasti tunnettuja diskursseja. Suonisen (1999, 27) mukaan konventionaalistakin aineksista on nimittäin mahdollista

rakentaa selontekoja, jotka tukevat vaihtoehtoisia käytäntöjä. Siksi oma läsnäoloni on ongelma tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta ainoastaan niiltä osin, kuin toimintani vaikutukset jäävät itseltänikin pimentoon. Olen pyrkinyt analyysissä refleктоimaan toimintani vaikutuksia ilmeisimmiltä osin.

Pidän aineistoani rajoituksista huolimatta varsin kattavana. Haastateltavani edustavat hyvin eri puolilla Suomea vaikuttavia, pääosin jo asemansa vakiinnuttaneita maahanmuuttaneita kunnallispoliitikkoja. Seuraavaksi siirryn erittelemään haastatteluaineistostani paikallistamiani diskursseja.

5. PAIKALLISUUS POLIITTISEN YHTEISÖN RAKENTAJANA

Monikulttuurisuuden ilmenemismuodot ovat aina paitsi ylijäisiä ja kansallisia myös paikallisia. Koska haastateltavani toimivat politiikassa valtaosin kuntatasolla, odotin etukäteen keskustelujen liikkuvan paljon kunta- ja muissa valtiota pienemmän tason asioissa. Tässä luvussa kysyn, millaisia merkityksiä paikallinen yhteisö aineistossani saa suhteessa politiikkaan.

5.1. Kasvokkaisten kohtaamisten tärkeys

Tapaaminen kasvoista kasvoihin antaa meille mahdollisuuden tutustua ihmisiin pintaa syvemmillä. Ihmisen kohtaaminen kaikkine ilmeineen, eleineen, sanoineen ja piirteineen lisää mahdollisuuksia ymmärtää hänen eri puoliaan ja näkemyksiään. Yhteiskuntatieteessä jo Ferdinand Tönnies (2001, alkup. 1887) kuvasi yhteisöä joukoksi ihmisiä, jotka henkilökohtaisesti tuntevat toisensa ja työskentelevät yhteisten tavoitteiden eteen. Nyky-yhteiskuntatieteessä muun muassa antropologi Ulf Hannerz (1996) ja postmodernin teoreetikko Iris Marion Young (2000) ovat korostaneet kasvokkaisten kohtaamisten tärkeyttä ja samassa tilassa elämisen kokemuksia yhteisön koossa pitävinä voimina (kts. myös luku 3.2.)

Toistuvien kasvokkaisten kohtaamisten tuottamat lämpimät ystävyysuhteet rakentuvat aineistossa tärkeiksi politiikan tekemisen tavoiksi. Ihmiset tapaavat arkisissa tilanteissa ja keskustelu kuvataan usein tasa-arvoisten, suhteellisten samanlaisten ihmisten mukavaksi jutusteluksi. Tällaiset selonteot olivat tavallisia silloin, kun kysyin haastateltavilta heidän alkutaipaleestaan kunnallispolitiikassa.

Lainaus:

Minä: No ei kai siin mitään mä vois in ihan ekaks kysyy vaikka et miten sä kiinnostuit politiikasta?

Haast: Joo, tämmönen oli kun mul oli kioski tuolla (viittaa ulos ikkunasta), ja aina kun ihmiset tulee niin minä palvellla ja ynnä muuta – ja etenkin sit, ja loma-aikakin oli vielä, ja ihmisten kanssa enemmän aikaa oli jutella kaikennäköstä ja ajan mittaan [...] kaikennäkösiiä juttuja. Ja siinä pieni, [kaupungin] joku osa, pieni verrattuna kokonaisuutta. Ja totta kai ihmiset tulee tutuksi toisilleen ja ajan mittaan se juttelu tekee kaikennäköstä [...] Ja aina ollut tietoinen mitä tapahtuu [kaupungissa], siksi kun mä oon aina kiinnostunut mitä tapahtuu [kaupungissa]. Totta kai ei kaikilta aloilta ei kiinnostunut, mut joka alalta muuten kiinnostunut,

Haastateltava kuvailee tiiviisti pidemmän ajanjakson, jonka kohtaamiset tapahtuvat tietyssä paikassa, "tuolla", yhden kaupunginosan alueella. Alue on pieni, ja sen ihmiset oppivat ajan kuluessa tuntemaan toisensa hyvin. Samassa paikassa eläminen ja toistuvat tapaamiset saavat ihmiset puhumaan ”kaikennäkösistä” asioista. Syntyy vaikutelma kotoisasta pieniyhteisöstä, jota vahvistaa haastateltavan viittaus ulos ikkunasta. Yhteisö sijaitsee ikään kuin aivan nurkan takana. Haastateltava antaa ymmärtää tuntevansa sen hyvin. Se on lähes käsinkosketeltavan lähellä.

Paikallisten asukkaiden kesken syntyä tietty intimitetin aste, johon haastateltava kertoo päässeensä keskustelemalla, tekemällä työtä kioskissa ja olemalla yleisesti kiinnostunut ympärillään tapahtuvista asioista. Läheisyydellä on kahtalaisia seurauksia. Kasvokkaisten kohtaamisten kautta kiinnostus paikallisyhteisön asioihin voimistuu ja samaan aikaan jäsenyys paikallisyhteisössä vahvistuu, mistä kertoo lainauksen maininta ihmisten tulemisesta tutuiksi toisilleen. Tutustuminen ja sitä kautta tapahtuva kuuluminen kuvataan suhteellisen luonnollisina ja helppoina prosesseina, mikä oli kasvokkaisten suhteiden kuvailulle aineistossa tyypillistä. Niissä kohden kun paikallinen yhteisöllisyys saa merkityksensä kasvokkaisten kohtaamisten kautta, ei rajanvetoa etnisyyden tai muun ryhmäperustaisen piirteen mukaan esiinny. Kasvokkaisissa suhteissa esiintyvät säröt kerrotaan pikemminkin yksilöiden ominaisuuksiksi.

Kiinnostus ja ainakin jonkinasteinen kuuluminen paikallisyhteisöön ovat aineistossa edellytyksiä politiikkaan osallistumiselle. Myöhemmin läheisten ihmissuhteiden painoarvoa korostetaan antamalla niille rooli porttina politiikkaan.

Lainaus:

Minä: joo, mä voisin kysyä ensin sellaista, että miten sä lähdit ekan kerran mukaan politiikkaan

Haast: joo, anyway, kun minä oon täällä [kunnassa], minä oon asunu täällä 24 vuotta ja [kunnassa] neljä vuotta ja [naapurikunnassa] 20 vuotta ja mun poika on syntynyt täällä ja kaks tyttöä on syntynyt [naapurikunnassa]...

...Okei, enivei silloin kun minä muuttaa [kuntaan] mä olin siellä [naapurikunnassa], ja okei minun työllä, joka on ensimmäistä vuotta siellä yliopistolla, hänen äiti oli keskustalainen, ja hän oli silloin hallituksen puheenjohtaja siellä [naapurikunnassa]. Anyway hän jätti politiikan, en tiedä mitä hän tekee nyt. Mutta silloin yksi päivä hän sanoi, että "oletko kiinnostunut politiikasta." Mä että tottakai, mutta sitten sanoi että tule käymään, mutta mä en usko... ...Ja mä sanoin että joo minä mietin. Sitten muutaman päivän jälkeen joku yks soittaa mulle, miksi tämäkin [soittaa], "joo sulla on vähän suosikkeja täällä [naapurikunnassa]". Onko tämä, joo minun pitää miettiä, sitten taas [toinen puolue] soittaa mulle. Mitä tämä on? Ja mä kerron vaimolle kun se on, mikä tämä on, onko se, eii. En minä pärjää tommosilla kielillä. Ja sitten mulla oli apuri siellä: meidän tyttö, se hänen kaveri ja se oli siellä kirkossa, kirkon omassa poliittisessa systeemissä, pätee hallitus tai valtuusto ja hän oli siellä ehdolla ja saa kaksi ääntä ja hän on minun vaimon kaveri. Ja joku häntä ei tervehti ollenkaan. Ja mä mietin, että jos mä saan joku kaksi ääntä, miten sillä, varmasti nauraa mulle että tää heheheh, "oota omaa vuoroa." Ja joku kaks viikkoa siinä kuluu ja kaikki pyörii tällä tavalla.

Sitten yksi biologian opettaja siellä [naapurikunnassa] soitti mulle ja kysyi, "oletko kiinnostunut tämä [puolue]?" Mä mietin, että [puolue], ja hän sanoi, että "oletko kiinnostunut tulemaan?" Ja taas mä sanoin, että kieli, ja hän siihen että "ei haittaa, sä puhut vähän ja ymmärrät enemmän kuin puhut mutta voit sinä pärjätä." Että tule käymään, meillä on kokous seuraavana päivänä tai jotain. Okei, mä kävin siellä kokouksessa. Ja viikon päästä oli kunnallisvaalit ja hehehe (nauraa), ja mä en voinut sanoa ei, ja sinne mä lähdin ehdokkaaksi. Ja sitten mä olin ehdokas ja sain yli kaks sataa ääntä ja mä olin ääniharava.

Asuminen pitkään samalla alueella ja perheen perustaminen ovat ensimmäiset asiat, jotka haastateltava mainitsee alkaessaan kertoa askelistaan politiikkaan. Niiden voi ajatella kertovan yhteisöön sitoutumisesta ja tietystä kuulumisen asteesta, mikä saavutetaan pitkän ajan kuluessa. Selonteossa kiinnittyminen paikkaan ja osallistuminen politiikkaan sidotaan toisiinsa. Läheiset ja kasvokkaiset suhteet kuten perhe, ystävät ja yllä olevassa selonteossa alueella toimiva opettaja kiinnittävät maahanmuuttaneen vähä vähältä alueeseen ja toimivat lopulta sysäyksenä myös

politiikkaan lähtemiselle. Yllä olevassa selonteossa perhe ja pitkä historia paikkakunnalla ovat todisteita siitä, että haastateltavalla on oikeus edustaa yhteisön jäseniä sen päättävässä instituutiossa.

Vaikka yhteisön jäsenet pyytävät haastateltavaa mukaan politiikkaan, hän empii. Kielitaito ja tukijoiden määrä yhteisössä askarruttavat, mikä on ymmärrettävää, jos käsitteellistämme yhteisön paikallisena, kasvokkaisten kohtaamisten yhteisönä, jonka jäsenet ovat keskenään suhteellisen samanlaisia (kts. Lasch 1991, Haatanen 2000, 46–48). Kielitaidon puutteet rajoittavat kommunikaatiota ja vaikeuttavat keskinäisen tuttuuden syntymistä. Maahanmuuttaneen jäsenyyttä tönniesläisessä tai kommunitaristisesti ymmärretyssä paikallisyhteisössä ei välttämättä muodostukaan nopeasti täysivaltaiseksi. Myös yllä olevassa selonteossa yhteisöön kuulumisen kuvataan asteittaiseksi, eli haasteltava voisi kuulua yhteisöön syvemmin.

Politiikkaan jo päässeiden haastateltavieni tarinat ensiaskeleistaan päättyvät pääosin onnellisesti. Myös yllä olevassa selonteossa lopullinen voitto on makea. Yhteisö tukee maahanmuuttanutta ehdokasta äänestämällä hänet valtuustoon. Kunnallispolitiikka näyttäytyykin tässä myös lopullisena sinettinä paikallisyhteisöön kuulumiselle. Se voi toisaalta olla myös yksi ensimmäisistä askeleista, jonka maahanmuuttanut ottaa paikallisyhteisön jäseneksi.

Lainaus:

Minä: joo, ok. Voisin kysyä tietysti hiukan tarkemmin, että millä tavalla se mukaan lähteminen tuli, niin sitten kun äänestitte [puoluettanne] ensimmäisen kerran vaaleissa, niin marssitko sen jälkeen toimistoon ja sanoit, että haluaisit mukaan toimintaan vai niinku

Haast: ei, ei se varsinainen [puolueeseen] liittyminen tapahtui viime vuonna keväänä ja siinä oli sitten jo myöhästymisen jonkin verran aikaa ja sit se ehkä myös liittyi siihen, että just siihen aikaan mulla oli vähän tavallista enemmän aikaa, olin siviilipalvelusmiehenä ja tota siinä oli pikkasen löysempää

Minä: joo, hyvä, heh

Haast: joo, silloin oli aikaa ja ehkä sitten myöskin kunnallisvaalit tulossa ja sit mä ajattelin, että voisin tehdä jotain, voisin mennä jonkun tukiryhmään ja ehkä siinä oli sellastakin, että mä olin muuttanut keväällä [kuntaan] ja halusin vähän enemmän myöskin niinku tavallaan johonkin mukaan, että siinä oli myös sitä. Että tavallaan vaihtanut ympäristöä.

Selonteossa haastateltava selittää poliittista toimintaansa kahdella motivaattorilla. Hänellä on enemmän aikaa ja hän on juuri muuttanut uudelle paikkakunnalle, eikä tunne ketään. Hän kertoo lähteneensä politiikkaan, jotta pääsisi ”johonkin” mukaan. Tulkitsen selonteon kertovan ensisijaisesti yhteisöön kuulumisen kaipuusta, joka ilmenee tuttujen, kasvokkaisten suhteiden puuttumisena. Kunnallispolitiikka tarjoaa yhden väylän ystävyys-suhteiden hankkimiseen ja sitä kautta paikallisyhteisöön kuulumiseen.

Paikallisyhteisö merkityksellistyy selonteossa paikalliseksi ennen kaikkea ympäristönvaihdoksen kautta. Ympäristön tulkitsen tässä yhteydessä tarkoittavan konkreettisesti elämismaailmaa, johon

olla kosketuksissa kaikkien aistien välityksellä, ja jossa eläminen on siten vahvasti ruumiillista (vrt. Hannerz 1996, 25–28, luku 3.2.). Paikallinen yhteisö, johon kasvokkaisten ihmissuhteiden kautta selonteossa halutaan kiinnittyä, ei siten ole samaistettavissa kansalliseen yhteisöön. Haastateltava oli elänyt Suomessa jo ennen muuttoaan uuteen kuntaan, mutta tämä aikaisempi kokemus ei näyttäydymillään lailla selonteossa. Siitä ei ole ratkaisuksi kasvokkaisen yhteisön tarpeelle.

Toisaalta myös yllä olevassa selonteossa kunnallispolitiikkaan pääsy edellyttää jo jonkinlaista kuulumista yhteisöön. Haastateltava kertoo olleensa suorittamassa siviilipalvelustaan, ja tulee näin samalla kertoneeksi olevansa Suomen kansalainen. Maahanmuuttaneiden pääsyä kansallisvaltion jäseneksi kontrolloidaan Thomas Hammarin (1990, sit. Lepola 2000) mukaan viime kädessä kansalaisuudella. Samalla se on viimeinen juridinen portti kansallisen yhteisön jäseneksi. Yllä olevassa selonteossa se on kuitenkin vasta eräänlainen tausta matkalla syvemmälle yhteisön jäseneksi. Juridinen poliittisen yhteisön jäsenyys näyttäytyy valjuna, jos tuttuja, ystäviä ja läheisiä ei ole.

Kasvokkaisten kohtaamisten ja samassa tilassa elämisen kautta syntyvä yhteisöllisyys ei vaadi aineistossa perustakseen yhteistä, jaettua kulttuuria. Kulttuuri on käsitteenä kuitenkin niin vahva, että siihen on helppo rajata myös sellaiset selonteot, joissa kasvokkainen vuorovaikutus lopulta johtaa kunnan syvään ja kiinteään jäsenyyteen.

Lainaus:

Haast: ja nyt minä muistan eurovaalit ja siellä kunnan, Kokemäen toimittaja ja siellä on oma paikallislehti ja se kirjoittaa kun minä [puhun]. Raymond kokemäkeläinen hehehehe, kokemäkeläinen, kokemäkeläinen, ei sanokaan että se on maahanmuuttaja vaan se on ottaa, se ottaa minua [kuin se olisi] oma lapsi, eikä se oo minun takia kun se on tunnettu, vaan aika se [...]

Selonteossa haastateltava asettaa paikallisyhteisön jäsenyyden vastakkain maahanmuuttajuuden kanssa, jonka tulkitsen tässä yhteydessä piirteeksi, jonka korvautuminen kokemäkeläisyydellä (kunnan nimi muutettu) on toivottua. Nähdäkseni maahanmuuttanut näyttäytyy tässä ensisijaisesti kulttuurisena hahmona. Monissa maahanmuuttoyhteiskunnissa valtaväestö nähdään helposti ikään kuin vähemmän kulttuurisena, kun taas maahanmuuttanut on läpeensä kulttuurinen ja etninen olento, ja usein myös tämän kulttuurinsa tuottamien käyttäytymistapojen vanki (Stolcke 1999). Paikallisyhteisön jäsenyys on yllä olevassa selonteossa toivottu uusi määritys, joka korvaa kulttuurisen ”maahanmuuttajan”.

Haastateltavan kohdalla yhden lehtikirjoituksen herättämä riemu on paljastavaa: maahanmuuttanut kunnallispoliitikko ei automaattisesti ole kuntalainen, mutta politiikka mahdollistaa syvemmän kuulumisen kuntaan, jolloin maahanmuuttajuuden merkitys identiteettinä saa vähintäänkin rinnalleen uusia vaihtoehtoja. Toisaalta yllä olevassa selonteossa kokemäkeläisyyden voisi ajatella myös kulttuurisena, jolloin pitkä yhteisössä eläminen olisi kiinnittänyt haastateltavan kulttuuriin. Paikallisyhteisön jäsenyydestä puhuttaessa kulttuuri kuitenkin loisti muutoin poissaolollaan, joten olen tulkinut myös yllä olevan kokemäkeläisyyden kertovan yhteisön jäsenyydestä ei-kulttuurisessa mielessä.

5.2. Kunnan itsemääräämisoikeuden puolustaminen

Aineistossa haastateltavat vetivät paikallisyhteisön rajoja muihin kuntiin, yrityksiin ja valtioon, joiden tavoitteiden ja erityispiirteiden kerrottiin eroavan oman kunnan vastaavista. Eronteko on keskeinen diskurssien rakentumisen tapa, eli kertomalla naapurikunnat tai yritykset erilaisiksi haastateltavat määrittelevät samalla omaa paikallisyhteisöään.

Oman kunnan erityislaatua korostamalla haastateltavat puolustivat kuntansa poliittista itsemääräämisoikeutta, mikä näkyy hyvin seuraavassa selonteossa.

Lainaus:

Minä: joo, se kuulostaa ihan, mites tota ootteko te yhteistyössä lähikuntien [puolueaktiivien] kanssa tai jotenkin alueellisella tai valtakunnallisella tasolla?

Haast: no, siellä [naapurikunnassa], niiden kanssa vähän on sellaista niinku, no en mä voi sanoa, että se on yhteistyötä, mutta niiden kanssa ollaan välillä yhteydessä, mutta ei niin paljon, koska kuitenkin niinku se ero on aika iso, koska [kotikunta] on niin pieni ja sitten se [naapurikunta] on paljon isompi. Ja sitten ne ongelmat siellä ne eivät tuu esille meillä. Että siellä ne, näin pienessä kunnassa niinku ne ongelmat ovat niin omia, että et sä pysty siirtämään kunnasta kuntaan, no tietysti kaikilla on niinku rahapula että tää ei oo pelkästään meillä mutta muuten se meidän kunta on vähän erilainen koska se on niin pieni ja pysyy vielä itsenäisenä edelleenkin, se on niinku näissä Asterix-sarjakuvissa kun siellä on se pieni kylä, joka (naurua) se vähän niinku tuntuu sellaiselta

Minä: te vastustatte ankarasti [naapurikuntalaisia] vieressä (naurua) tai onko ne sitten niitä pikkukylä, jotka on jo valloitettu tuolta kauempaa

Haast: tai en mä ainakaan, kun se vaara on vielä se, että kun liitytään siihen [toiseen naapurikuntaan], niillä on paljon vähemmän rahaa kuin mitä meillä vielä on. Että ei oo mitään järkeä

Minä: Että te ette hyötyis siitä

Haast: ei ja kuitenkin me vielä halusimme, että ne palvelut säilyisivät entisellään täällä, että me halusimme ne pikkukoulut me halusimme oma yläaste ja me halusimme oma terveyskeskus että se on semmosta mikä pitäis niinku säilyä, ja kun se on sellainen köyhä kunta sitten ei se säilykään

Minä: todennäköisesti ei

Haast: että ei oo mitään järkeä

Lainaukseen kiteytyy osuvasti paikallisyhteisön itsemääräämisoikeuden puolustaminen keskeisenä yhteisön rakentamiskeinona. Kysyessäni yhteistyöstä naapurikuntien kanssa haastateltava alkaa

nopeasti kertoa oman kuntansa eroista suhteessa naapureihin. Hän ei halua käyttää vuorovaikutuksesta muiden kuntien puolueaktiivien kanssa sanaa yhteistyö, joka painottaa liikaa työtä, ja antaisi kuvan järjestelmällisestä ja tavoitteisiin tähtäävästä kommunikaatiosta. Yhteys-sanalla haastateltava myöntää, että vuoropuhelua on, mutta sen sisältö ja tavoitteet jäivät astetta epämääräisemmiksi.

Järjestelmällisen yhteistyön puutetta selitetään oman kunnan erilaisuudella suhteessa muihin kuntiin, mikä oli aineistossa suhteellisen yleistä. Kuntien kokoeroa ja taloudellista tilannetta käytettiin usein selittämään ongelmien erilaisuutta, jolla perusteltiin päätöksenteon pitämistä omissa hyppysissä. Pelkona oli, että paikallisyhteisö menettää keskeisiksi koettuja toimintojaan, kuten kouluja ja terveydenhuoltopalveluja. Näiden nostamista uhattujen listalle voi pitää yhtenä kielellisenä keinona, jolla perustellaan kunnallista itsemääräämisoikeutta. Uskon peruspalvelujen nauttivan varsinkin pienemmissä kunnissa suhteellisen vankkaa kannatusta, ja niiden sitominen osaksi kamppailua kuntaliitoksia vastaan kertoo kunnallisen itsemääräämisoikeuden merkityksestä. Argumentin mukaan harva puoltaa peruspalveluiden karsimista, joten myös poliittisen paikallisyhteisön on saatava itse päättää omista asioistaan.

Toisena paikallisyhteisön itsemääräämisoikeutta puolustetaan myös Asterix-vertauksella. Kyseessä on Suomessakin suhteellisen tunnettu sarjakuva, jossa keskeinen ja toistuva teema on pienen, kotoisaksi kuvitetun ja omaperäisen gallialaiskylän kamppailu roomalaisten valtausyriä vastaan. Luen jonkin verran sarjakuvia, joten vertaus vetosi minuun hyvin. Asterixin kautta paikallisyhteisön itsemääräämisoikeuden puolustaminen saa voimakkaita, jopa sotaisia sävyjä. Näin tarmokas oman kunnan erityislaadun puolustaminen oli kuitenkin aineistolle poikkeuksellista. Yleensä itsemääräämisoikeutta puolustettiin maltillisimmin sävyin. Yllä olevassa selonteossa voi yhtä kaikki ajatella käytettävän sellaista kertomuksellista strategiaa, joka Iris Marion Youngin (2000, 73) mukaan on keskeinen paikallispolitiikan työkalu.

Yllä olevassa selonteossa esiintyvää oman kunnan erityislaatua ja itsenäisyyttä korostavaa puhetapaa esiintyi pääkaupunkiseudun haastateltavilla niukasti. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella omia palveluja ja itsemääräämisoikeutta pidettiin tärkeinä, ja niitä korostettiin. Haastattelujen tekemisen aikana Suomessa oli hallituksen kuntarakennemuutoksen (Paras-hankkeen) mukaisesti käynnissä joitakin kuntaliitoksia ja lisää oli tuloillaan, mikä myös mainittiin suoraan muutamissa haastatteluissa.

Lainaus:

Haast: ja sitten on tämä itsenäisyys, että jos me liittyy niin ei tarvita [kuntien yhteistyöjärjestöä] ja jos meillä on itsenäisyys niin onko meillä mahdollisuus tarjota palveluja kuntalaisille? Sitten, kun on moni kuntaliitos, kuntalaisia pelottaa, että kun me liittyy [suurempaan kuntaan], niin kaikki siirtyy [sinne] ja miten sitten [omia] valtuutettuja varmaan yksi tai kaksi pääsee [uuteen valtuustoon] sitten onko se hyötyä, pystyykö [oma kunta] pärjäämään, hoitamaan asioita, ollenkaan mitään? Onko valtio yrittäjä, joka vähentää vähän kun Suomessa pitää olla jotain orpo 30 kuntaa ja mitä?

Selonteossa toistuu luvun ensimmäisessä lainauksessa esiintynyt oman kunnan palveluiden ja kunnallisen itsemääräämisoikeuden liittäminen yhteen. Kunnallispolitiikka merkityksellistyy jälleen oman kunnan eli oman alueen itsemääräämisoikeuden puolustamisena, josta hyötynä saattaa olla palveluiden säilyminen. Paikallisyhteisö näyttäytyy itsemääräämisoikeutta puolustavissa selonteissa yhteisönä, jonka tavoite on tarjota peruspalvelut kaikille jäsenilleen. Tällainen omavarainen näkemys yhteisöstä on tyypillinen varsinkin klassisen yhteiskuntatieteen yhteisökäsityksille, millä näyttäisi olevan selitysvoimaa myös nykypäivänä (Kennedy & Roudometof 2002).

Kuntaliitosten lisäksi paikallisyhteisöä saattaa uhata myös yrity maailma, mikä on tosin aineistossa harvinaisempaa. Yrity maailman luomat uhkakuvat saavat kuitenkin merkityksensä suhteessa paikallisyhteisöön samojen itsemääräämisoikeutta korostavien selontekojen kautta, kuten seuraavassa:

Lainaus:

Haast: ...kerran oliko viime vuonna, terveyskeskuksen rakentamisesta äänestettiin, täys kommari tämä oli, samalla kolme henkilöä äänesti vastaan sitä ja mä olin kommareiden kanssa samalla [asialla]. Tää asia oli näin. Toiset sanoo että yksityisellä rahalla rakennetaan terveystalo. Mä taas en halunnut että terveystalo rakennetaan yksityisellä rahalla, mutta tämmöset, silloin me ei pystytää päättämään yhtään mistään. Silloin se, joka omistaa sen talon se pitää rahansa aina tällaisena kun on sovittu. Voi olla, että se porottaa [mahd. häviää?] tilille. Ei voi sanoa hänelle, että no me etsitään toinen talo. Mistä se semmonen talo on täällä enää? Ja jos sä kysyt, että haluatko muutta se ehdot sisällä, ei pysty muutos tekemään, jos se talo tulee hirveen kalliiksi meille, kun talon omistaja vaatii meiltä yläkanttiin. Sen takia mä en haluu. Mielummin mä ottaisin pankista lainaa. En usko että siinä paljon eroa on vuokranmaksussa ja koronmaksussa. Ne on samanlaisia.

Myös tämä selonteko tulee ymmärrettäväksi sellaisen yhteisökäsityksen kautta, jossa yhteisö ymmärretään paikallisesti omavaraisena alueena, jonka jäsenet päättävät itse omista asioistaan. Kuten aikaisemmassakin selonteossa, myös yllä yhteisön keskeiseksi palveluksi nousee terveydenhuolto, joka peruspalveluna edustaa yhteisön omavaraisuutta. Selonteossa sitä uhkaa yrity maailma, joka ei ole yhteisön puolella, vaan käärii terveystalo-investoinnista mahdollisesti syntyvät voitot omaan taskuunsa. Toisaalta myös pankki on yritys, joka näyttäytyy selonteossa pikemminkin neutraalina kuin uhkaavana.

Rakennuttaja näyttäytyy selonteossa itsekkäänä. Arvostelussa on sekä moralistinen että käytännöllis-taloudellinen sävy. Paikallisyhteisön on hyvä varmistaa oma päätösvaltansa

keskeisissä palveluissa, sillä vain siten mahdollistetaan "oikea" hinta, jonka palvelun yksityinen tarjoaja määritteli liian korkeaksi. Yritysmailmaa arvostellaan siis moraalista lähtökohdista oikean ja väärän hinnan kautta. Tiukka talous piirtyy toiseksi keskeiseksi syyksi itsemääräämisoikeudelle. Rahalla perusteltiin –ei sinänsä yllättävästi– monia asioita aineistossa. Yllä raha on keppihevosenä määriteltäessä kunnallispolitiikkaa paikallisyhteisön etujen ajamiseksi.

Kunnallinen itsemääräämisoikeus tulee nähdäkseni esille myös sellaisissa selonteissa, joissa kerrottiin kuntalaisten saamisesta mukaan päätöksentekoon. Kuntaliitoksista käyty julkinen keskustelu saattoi osaltaan vaikuttaa seuraavan tyyppisiin lausuntoihin:

Lainaus:

Minä: koetteko, että olette [pienen puolueen] edustajana vähän vapaampi, vähän irrallaan?

Haast: Joo, joo, mutta kansalaisten kuuleminen on tietysti yksi minun johtava periaate tai johtava tavoite.

Osallistaminen tai jos näin voisi sanoa. Kansalaisten osallistaminen tai kansalaisten kuuleminen kaavakokouksissa. Olen järjestöalon puheenjohtaja, öö, varapuheenjohtaja ja järjestöalon tarkoitus on myös yhdistää ja vahvistaa kansalaisyhdistysten ja -järjestöjen yhteistoimintaa niin, että kautta linjan se on yksi minun poliittisen toiminnan peruskivi ja näin ollen en koe, että se on erillinen rasite, että pitäis kuunnella ja olla riippuvainen heidän tuottamastaan tiedosta.

Selonteossa haastateltava ottaa oma-aloitteisesti uudelleen esille teeman, josta olimme haastattelussa keskustelleet hieman aikaisemmin (silloinkin hänen aloitteestaan). Haastateltava korostaa pitävänsä kunnallispoliittisessa työssä tärkeänä kommunikaatiota kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Vahvat määreet "johtava periaate" ja "toiminnan peruskivi" antavat ymmärtää, että kunnallispolitiikka on kaikkien kuntalaisten hyväksi tehtävää työtä. Jokaisella paikallisyhteisön jäsenellä tulisi olla sanansa sanottavana kunnallispolitiikassa, eikä ole haitaksi, vaikka päättäjät olisivat jollakin tavalla myös riippuvaisia "tavallisten" asukkaiden tuottamasta tiedosta.

Selonteossa piilossa olevaksi vastinpariksi asettuu kansalaisten kuulematta jättäminen, minkä voi päätellä olevan jos ei tavallista, niin ainakin hyvin mahdollista politiikassa, sillä haastateltava kertoo innokkaasti yrittävänsä parantaa kansalaisten kuulemista. Hän puhuu sellaista ajatusta vastaan, jossa kolmannen sektorin (kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten ihmisten) tuottama tieto nähtäisiin jollakin tapaa rasitteena. Suomalainen hyvinvointijärjestelmä nojaa pitkälti valtiollistettuun vastuuseen (Jokinen & Saaristo 2002, 123). Sitä vastaan tulkitsen haastateltavan myös osittain puhuvan. Valtion vastuun kyseenalaistamisen myötä kyseenalaistetaan myös valtion valta, jonka tilalle yllä olevassa selonteossa tarjotaan paikallisyhteisön jäsenten suurempaa oikeutta osallistua poliittiseen päätöksentekoon.

Myös aikaisemmissa lainauksissa esiintyneet kuntaliitokset voi mielestäni hyvin tulkita valtiollisiksi toimiksi, jotka ainakin mahdollisesti koetaan uhkana paikallisyhteisön itsemääräämisoikeudelle ja siten osittain sen olemassaololle.

Lainauksessa esiintyvä puhe on kuitenkin tulkittavissa myös tyypilliseksi poliitikon puheeksi. Haastateltavani olivat kaikki aktiivisia politiikassa, ja ymmärsivät tekstini menevän julkiseen opinnäytetyöhön. Vaikka kerroinkin, etten yksilöisi haastateltavia tutkimuksessa, on epätodennäköistä, että haastateltavien asema poliitikkoina ei mitenkään vaikuttaisi aineistoon. Edustuksellisessa demokratiassa poliitikolta odotetaan ainakin ideaalisesti kansalaisten kuuntelemista ja äänestäjien mielipiteiden huomioonottamista. Vastaavasti poliitikkoihin kohdistuu herkästi arvostelua, mikäli vaikuttaa siltä, että he toimivat vastoin vaalilupauksiaan tai muutoin vilpillisesti.

Lähes kaikki haastateltavani myönsivät, etteivät aina voi toimia, kuten äänestäjät haluaisivat, mutta tämän "tunnustuksen" vastapainoksi aineistossa esiintyi runsaasti puhetta kuntalaisten palvelemisesta. Onkin mahdollista, että kuntalaisten puolella oleminen korostuu osittain siksi, että keskusteluissa selonteot aloitetaan usein nostamalla esiin asioita, joiden uskotaan saavan kannatusta keskustelun toisessa osapuolella (Suoninen 1999, 27). Toisaalta muun muassa kommunitaristinen poliittinen filosofia korostaa paikoin yhteisöjen moraalista luonnetta, ja paikallisten asioiden ajamisessa sekä kuntalaisten kuulemisessa on myös mielestäni moralistinen sävy.

Mielestäni näissä sinänsä vahvasti asemoituneissa selonteoissa oli yleensä selvä paikallinen painotus. Edellisessä selonteossa kansalaisia kiinnostavat asiat ovat paikallisia kaavoitusasioita ja yhteistyö konkretisoituu paikallisen järjestöalon katon alle. Olen tulkinnut tämän kertovan kunnallispolitiikan määrittelystä nimenomaan paikallisyhteisön etujen ajamiseksi, vaikka kansalaisten palvelemista voitaisiin yhtä hyvin perustella myös yleispätevämmillä tai kansalliseen yhtenäisyyteen vetoavilla argumenteilla.

5.3. Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi

Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi rakentuu aineistossa keskeisimmin kahden edellä esittelemäni puhutavan pohjalta. Paikallisyhteisöllisyyden diskurssissa kasvokkaiselle vuorovaikutukselle annetaan poliittista yhteisöä luova, ylläpitävä ja syventävä merkitys. Kasvokkaisen vuorovaikutuksen myötä poliittinen yhteisö mahdollistuu. Vastavuoroisesti politiikka nähdään yhtenä väylänä kasvokkaisen vuorovaikutuksen ja sitä kautta yhteisön ylläpitämiseksi. Tutut

ihmiset ovat portti poliittisen yhteisön jäseneksi, ja samaan aikaan politiikassa toimiminen saattaa olla yksi tapa tutustua ihmisiin ja sitä kautta kuulua yhteisöön. Toisaalta jotta politiikassa voisi toimia, täytyy yhteisöön kuulua ainakin jollakin tasolla, esimerkiksi juridisesti (kansalaisuuden kautta) tai tutustumalla muihin paikallisiin asukkaisiin vaikkapa työn kautta. Poliittisen yhteisön jäsenyys onkin paikallisyhteisöllisyyden diskurssissa muun yhteisöllisyyden syvempi aste.

Poliittisen yhteisön jäsenyys tuo esiin uusia asioita, joiden kautta kirkastuu paikallisyhteisöllisyyden diskurssin toinen piirre: paikallisyhteisön itsemääräämisoikeuden puolustaminen.

Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi kuvaa poliittisen yhteisön maantieteellisesti rajatuksi alueeksi, joka on omavarainen, ja jonka asukkaat haluavat itse päättää omista asioistaan. Paikallisyhteisön perustoimintoja uhkaavat ulkopuolelta tulevat suuremmat prosessit, kuten valtion määräämät kuntaliitokset, toisten kuntien intressit ja vähäisemmissä määrin yritykset.

Paikallisyhteisöllisyyden diskurssin määrittelemä poliittinen yhteisö on osittain samanlainen kuin klassisen yhteiskuntatieteen käsitys yhteisöstä. Se perustuu kasvokkaiselle vuorovaikutukselle ja samassa paikassa asumiselle, on omavarainen ja vähintäänkin pyrkii hallitsemaan itse itseään. Tönniesin *gemeinschaft*-yhteisön suhteet perustuivat kuitenkin myös verisiteeseen ja sukulaisuuteen, jotka puuttuvat paikallisyhteisön diskurssista tyystin. Niiden puute onkin luontevaa, sillä haastateltavistani kukaan ei ole syntynyt kuntansa jäseneksi, minkä lisäksi kunnasta toiseen siirtyminen on tavallista myös Suomen valtaväestölle.

Myös kommunitaristiset yhteisökäsitykset tuntuvat selittävän paikallisyhteisöllisyyden diskurssia siinä mielessä, että paikallisyhteisöön kuulumisen saa aineistossani jonkin verran tunneperäisiä ilmauksia. Joidenkin kommunitaristien mukaan poliittinen yhteisö on vahvimmillaan paikallistasolla (Haatanen 2000, 46–48). Paikallisyhteisöllinen diskurssi näkyi aineistossa vahvana, mikä kertoo sen muovaamien yhteisökäsitysten elinvoimasta. Kommunitarismi tavallisesti asettaa jaetun kulttuurin poliittisen yhteisön pohjalle ja yksilön selittäjäksi, mutta paikallisyhteisöllisyyden diskurssissa näin ei käy. Kulttuuri, tavat tai perinteet eivät nouse keskusteluun eivätkä saa paikkaa diskurssissa. Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi kuitenkin rajautui muutamissa kohdin sellaisiin diskursseihin, jotka kiinnittävät kulttuurin yhteisön määrittäjäksi (kts. seuraava luku).

Parhaiten paikallisyhteisöllisyyden diskurssia selittävät Ulf Hannerzin (1996) ja Iris Marion Youngin (kts. myös Touraine 2008) käsitykset paikallisesta poliittisesta yhteisöstä paikkana, jossa ihmiset kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa kasvokkain tietyllä maantieteellisellä alueella. Lisäksi diskurssissa on selkeä sävy klassisen yhteiskuntatieteen teorioista, sillä yhteisön

itsemääräämisoikeutta puolustetaan ulkopuolelta tulevia voimia vastaan (kts. myös Young 2000, 73). Yhteisöön kuulumisen edellyttää osallistumista alueen sosiaaliseen elämään, sen palveluiden käyttämistä ja sen ilmiöistä keskustelemista. Tämä yhteisessä tilassa eläminen hitsaa ihmiset yhteiseksi riippumatta siitä, miten erilaisia he muissa suhteissa ovat toisiinsa nähden.

6. KULTTUURI POLIITTISEN YHTEISÖN POHJANA

Aikaisemman tutkimuksen valossa odotin, että kulttuurille annettaisiin erilaisia merkityksiä poliittisen yhteisön jäsentäjänä. Suomen poliittisen yhteisön jäsenyys on 1990-luvun keskustelussa toistuvasti sidottu suomalaisuuteen, vaikka tuon ajan puheessa esiintyikin ulkomaalaisten osallistumisoikeutta puolustava puhetapa (Lepola 2000). Maahanmuuttaneita on myös suljettu ulos laajemmin ymmärretystä yhteisöstä ei-suomalaisuuden perusteella. Tässä luvussa kysyn, millaisia merkityksiä kulttuurinen yhteisö aineistossani saa suhteessa politiikkaan. Analyysissä kysyin aineistoltani myös ylirajaisen toiminnan ja ylirajaisen yhteisöllisyyden merkityksiä politiikassa toimimiselle. Suurin osa ylirajaiseen teemaan liittyvistä selonteista aukeni kuitenkin suhteessa Suomeen ja kulttuuriseen yhteisöön, minkä vuoksi kerron ylirajaisesta kiinnostuksesta annetuista selonteista tässä luvussa.

6.1. Suomalaisuuden selonteot

Kaikki haastateltavani ovat tavalla tai toisella kokeneet, että heitä pidetään joissakin tilanteissa erilaisista kulttuureista saapuneina ihmisinä. Maahanmuuttaneita poliitikkoja tulkitaan usein tämän kulttuurisen linssin kautta, mikä näkyy esimerkiksi heidän oletettuna kiinnostumisenaan kotoutumisasioihin (Weide 2008, Rodrigo Blomqvist 2005). Kyselin yleensä jo haastattelujen alkupuolella asioista, joita haastateltavani aikoivat ajaa, ja odotin vastausten jollain tavalla ottavan kantaa näihin oletuksiin. Oletin lisäksi, että oma asemani olisi paitsi tutkijan, myös kantasuomalaisen, jolloin jotkin kysymykset saattoivat virittyä ensisijaisesti kantasuomalaisen kysymyksiksi maahanmuuttaneelle.

Kysymyksen vastaukset olivat aineistossa varsin yhdenmukaisia. Vain kaksi haastateltavaa mainitsi tärkeimmäksi asiakseen maahanmuuttaneisiin liittyvät kysymykset, ja hekin painottavat heti perään ajavansa myös muita, yleisesti kaikkia yhteiskunnan jäseniä koskevia asioita. Muulle aineistolle on tyypillistä maahanmuuttaja-asioden merkityksen vähättely ja joissain selonteissa suorainen kieltäminen.

Lainaus:

Minä: joo, tota..mitkä asiat, halusitko sä vaikuttaa johonkin tiettyyn asiaan kun sä lähdit mukaan?

Haast: öh, mm, kun suomalaiset luulee, että kun sä olet maahanmuuttaja niin sä ajat jotenkin maahanmuuttajien asioita siellä. Päinvastoin.

Minä: niin, harvemmin se tuntuu

Haast: oon siellä korostanu, että on ehdottomasti suomalaisia. Viime vaalikaudella oli 2015 [äänestäjää], niistä voinut olla kuin korkeintaan 30 maahanmuuttaja, muut on suomalaisia. Tänä vuonna 2010, sama juttu. Mä en sillä lailla, mä olen ehkä enemmän suomalaisten kanssa tekemisissä, eikä sitten mitä asioita ajat: nuorten, sitten, lasten, lapsiperheitten

Minä: ok

Esitin vakiokysymykseni haastattelun alkupuolella, ja sain vastaukseksi napakan kertomuksen siitä, miten paljon haastateltavan äänestäjissä on suomalaisia, ja ettei hän ole kiinnostunut tekemään politiikkaa maahanmuuttaneen näkökulmasta. Poliitikkona toimiminen saa selonteossa oikeutuksensa pikemminkin suomalaisilta äänestäjiltä ja suomalaisten kanssa toimimisesta. Myös asialistalla maahanmuuttajuus loistaa poissaolollaan: nuorten, lasten ja lapsiperheitten asioiden ajamista voi pitää hyvin tavallisena poliittisena linjauksena.

Olin jo aiemmin tehnyt haastateltavalle selväksi pitäväni häntä maahanmuuttaneena muun muassa kyselemällä hänen "alkuperäisestä kotimaastaan." Huomion kiinnittäminen muiden asioiden ajamiseen onkin tulkittavissa vastapuheeksi odotuksille, joiden mukaan maahanmuuttaneet ajaisivat ainoastaan maahanmuuttaneiden asioita. Selonteossa irtaudutaan maahanmuuttajuudesta politiikassa. Samaan aikaan sekä oma kysymykseni että haastateltavan vastaus merkityksellistävät politiikan tiettyjen ryhmien etujen ajamisena. Nämä ryhmät paljastuvat suomalaisiksi ja siten kulttuuriin sidotuiksi ennen kaikkea toimimalla etnisesti ja kulttuurisesti latautuneen maahanmuuttajuuden vastakohtana. Yllä olevassa selonteossa kulttuurinen vastakohtapari on suomalaiset - maahanmuuttaneet.

Vaikutinkin siltä, että haastateltavat olivat varsin tietoisia asemastaan maahanmuuttaneina ja poliitikkoina, sekä siitä, että nämä kaksi nähdään herkästi yhteenkietoutuneina.

Maahanmuuttaneiden asioiden ajamisen kieltäminen tai niiden vähättely kertoo kuitenkin siitä, että maahanmuuttajuus nähdään ajoittain ei-toivottuna ja usein toissijaisena ominaisuutena politiikassa.

Lainaus:

Minä: Joo, ok. Onko täällä kun oot hypänny mukaan ensin [yhteen puolueeseen] ja sitten [toiseen] niin ootko kokenut että sun taustasta on jotain erityistä hyötyä tai haittaa ollut?

Haast: öö, noh, jos taustalla tarkoitetaan niiku maahanmuuttajataustaa

Minä: Joo, ja kieltä ja kieltä ja niinku

Haast: Joo, siis toki jos ajatellaan, että on esimerkiksi maahanmuuttajien aktiv, aktivoinnista niin jos voisi olla ja ehkä jokunen ääni on tullut myös sitä kautta että on vaan omasta etnisestä ryhmästä tai jopa muista maahanmuuttajista on, on äänestänyt. Ja varmaan kielestä joo kyllä, mutta mä en taas usko siihen, että pelkästään sillä maahanmuuttajataustalla paljon, kovinkaan pitkälle pääsisi.

Selonteossa näkyy hyvin se, miten helposti taustaan liittyvät kysymykset virittyvät koskemaan nimenomaan maahanmuuttajuutta. Useimmissa tapauksissa toki myös halusin kuulla juuri siihen liittyviä kokemuksia. Haastateltava kertoo ensin, että tiettyyn etniseen ryhmään kuuluminen on saattanut tuoda "jokusen" äänen, mutta kaiken kaikkiaan Suomen ulkopuolelta tulevien kulttuuripiirteiden hyödyllisyys käydään läpi varsin nopeasti ja varauksellisesti. Maahanmuuttajuus on tuonut vain muutaman äänen ja kielitaidon käsittely katkeaa puolitiehen. Sen jälkeen

haastateltava siirtyy nopeasti toteamaan, ettei usko pelkän maahanmuuttajataustan kantavan kovin pitkälle. Selonteossa maahanmuuttajuus ei ikään kuin tunnu sopivan Suomen poliittiseen yhteisöön.

Maahanmuuttajuus ja suomalaisuus asettuivat vastakohdiksi myös muualla aineistossa. Seuraavassa selonteossa paljastuu, mitkä piirteet merkityksellistetään hyödyllisiksi toimittaessa kunnallispolitiikassa.

Lainaus:

Minä: ehkä mä voisin vielä sellasta kysyä, että onks sulla tai ajatteletko, että sulla on tällaisia ns. poliittisia vastustajia?

Haast: Ei.

Minä: ei oo mitään tiettyä ryhmää tai tämmöstä

Haast: ei oo, jopa perussuomalaiset niin yks niistä soittaa mulle. Jopa hän. Me ollaan 17 vuotta asuttu [kaupungissa], käyty armeijassa, vaimo on suomalainen. Ehkä mä teen enemmän töitä kun tavallinen suomalainen. Sitten ne arvostaa, ne on sanonu mulle.

Minä: niin, varmasti tai siis ilman muuta. Mä ajattelin, että jos on jotain tällaisia poliittisia asiakysymyksiä, jotka, joissa oisitte erityisesti eri linjoilla?

Haast: ei, en oo törmänny tähän menessä semmoiseen...Itse vielä henkilökohtaisesti nään tän maan ihan kuin tää olis mun oma kotimaa, koska silloin kun mä tulin tänne mä olin 19-vuotias, nyt mä olen 37-vuotias, elämästä enemmän jo asunut tässä maassa. Tavallaan pyrkii toiseksi kotimaaksi. Lapset on täällä, työ on täällä, vaimo on suomalainen.

Selonteossa haastateltava ensin lyhykäisesti kiistää, että hänellä olisi vastustajia politiikassa. Kun tivaan asiaa uudelleen, hän toteaa ykskantaan asian olevan näin ja varmimmaksi vakuudeksi kertoo, miten "jopa" perussuomalaisten edustaja soittaa hänelle ja arvostaa hänen työntekoaan ja armeijan käymistään. Selonteossa kiteytyy aineistossa muutamassa muussakin kohdassa esiintynyt poliittisen yhteisön merkitys samanhenkisenä, jopa harmonisena kokonaisuutena. Kieltämällä sekä henkilöihin, että asiakysymyksiin liittyvät ristiriidat haastateltava korostaa yhteisön tiiviyyttä. Tällainen tiivis ja samanhenkinen yhteisöllisyys on tyypillistä erityisesti kommunitaristiselle ja klassisen yhteiskuntatieteen käsitykselle poliittisesta yhteisöstä (kts. luvut 3.2. ja 3.3.).

Kenties vielä tärkeämpi tulkinta selonteosta kuitenkin on, että poliittiseen yhteisöön kuuluminen ei maahanmuuttaneen näkökulmasta näyttäydy ulossulkevana. Ensinnäkin haastateltava asettaa itsensä selonteossa mielestäni selvästi poliittisen yhteisön sisälle kertomalla, miten toiset poliitikot soittelevat hänelle ja kuinka häntä arvostetaan. Poliittiseen yhteisöön kuulumista perustellaan armeijan käymisellä, mikä kertoo paitsi kansalaisuudesta, myös halukkuudesta puolustaa kansallista yhteisöä (Billig 1995, 20–21). Lisäksi haastateltava korostaa kovaa työntekoaan, mitä muun muassa Matti Kortteinen (1992) on pitänyt tyypillisenä suomalaiseksi kerrottuna piirteenä. Poliittista yhteisöä koossapitävä suomalaisuus on selonteossa mielestäni selväsi kulttuurista.

Samaan aikaan Suomen pyrkiminen "toiseksi kotimaaksi" kertoo siitä, että yhteisössä maahanmuuttaneen identiteetin sallitaan elää rinnan muiden identiteettien kanssa. "Pyrkiminen" sanana paljastaa kuitenkin kotimaiden jännitteisen suhteen. Suomalaisuus ei ole itsestään selvää, vaan se on lunastettava teoilla. Asuminen, työ ja armeijan käyminen ovat aktiivista, tavoitteellista toimintaa, eivät olemuksellista tai verenperinnön tuomaa kulttuuria. Selonteossa ne ovat kuitenkin kulttuurisesti jäsentynyttä tietoa ja taitoja, jotka voidaan oppia ja omaksua. Näiden lisäksi aineistossa mainittiin muissa kohdin muun muassa verojen maksaminen ja yleisesti hyvät käytöstavat hyvän yhteisön jäsenen määrittäjinä.

Perussuomalaiset nousivat haastatteluissa esiin useampaan kertaan. Yllä olevassa selonteossa perussuomalaisten kanssa toimeen tuleminen liitetään poliittisen yhteisön samanmielisyyteen. Kun haastateltava vielä liittyy hyvät välit yhteen ahkeran työntekonsa ja suomalaisuutensa kanssa vaikuttaa melkein siltä, kuin perussuomalaiset näyttäytyisivät eräänlaisena suomalaisuuden portinvartijana. Muualla aineistossa perussuomalaisten ja kulttuurisen suomalaisuuden yhteys ei aina esiintynyt, mutta perussuomalaisten kanssa toimeentulolla perusteltiin tavallisesti silloinkin politiikan samanmielisyyttä ja hyvää vuorovaikutusta.

Myös seuraavassa selonteossa kyselen haastateltavalta hänen vaaliteemoistaan. Kysymys ymmärretään jälleen uteluksi maahanmuuttaneiden asioiden ajamisesta. Tällä kertaa selonteossa maahanmuuttajuus ei kuitenkaan yksiselitteisesti asetu suomalaisuuden vastakohtaksi tai kulttuuriseksi toiseksi.

Lainaus:

Minä: kunnanvaltuustoon, niin minkälaisia ajatuksia tai minkälaisia vaaliteemoja sulla oli?

Haast: tämä.. kun mä menen sinne, niin en mä ajattele maahanmuuttaja-asioita, mä ajattelen, että mä olen suomalainen ja mä ajan kaikkea mitä suomalaiset haluavat, ja heillä tämä maahanmuuttajajuttu on yksi pieni osa, mutta ei se sitä ole tarkoitus vaan osallistua aktiivisesti missä sä asut, ja olla kokonaisuus yhteyttä sen kanssa, jonka kanssa sä asut, ja sä olet itse, ja kun mä menen sinne en mä ajattele, että mä oon menossa ajamaan maahanmuuttajuutta, se tulee sivussa, se tulee automaattisesti, kun mä oon muuttanut jo monta vuotta [sitten], tulee sivussa, se tulee sitten, mutta ei se oo pääasia, mä ajattelen, että molemmat ovat sama, me olemme samanlaisia, se onko maahanmuuttaja, se maahanmuuttajuus tulee mä voin osallistua siihen, jos mulla on jotakin tuntemuksia enemmän kuin muilla kantasuomalaisilla, mutta ei se ole paha asia.

Selonteossa haastateltava kertoo aineistolle tavalliseen tapaan ajavansa niitä asioita, joita "suomalaiset" haluavat. Maahanmuuttaneiden asiat eivät ole päällimmäisenä listalla, vaan tärkeintä on olla osa kokonaisuutta asuinalueen ihmisten ja kantasuomalaisten kanssa. Maahanmuuttajuuden suhteen suomalaisuus ei kuitenkaan enää merkityksellisty ulossulkevaksi, sillä poliittinen yhteisö on ottanut asiakseen ajaa myös maahanmuuttaneiden asiaa, joka "on yksi pieni osa" yhteisön asialistalla. Myös maahanmuuttaneen on mahdollista kuulua yhteisöön, sillä ihmisten samanlaisuus ja oman aktiivisen toiminnan kautta toteutuva poliittinen suomalaisuus yhdistävät yhteisön jäseniä

enemmän kuin maahanmuuttajuus ja suomalaisuus niitä erottelevat.

Selonteon käsitys poliittisesta yhteisöstä on sikäli avoin, että yksilö voi kuulua useisiin yhteisöihin samaan aikaan. Selonteossa ei kiistetä maahanmuuttaneen asemaa, joka istuu yksilössä ikään kuin olemuksellisesti, mitä korostaa haastateltavan maininta omasta maahanmuuttajuudestaan automaattisena. Haastateltava kertoo, että jos hänelle maahanmuuttajuutensa kautta tulee "joitakin tuntemuksia", joita valtaväestöllä ei ole, se ei ole paha asia. Maahanmuuttajuus ei siis asetu vastakkain suomalaisuuden kanssa, sillä molemmat ovat mahdollisia. Maahanmuuttaneen mukanaan kantaman kulttuurin voidaan jopa ajatella olevan lisä suomalaisuuden päälle, sillä ovathan sen tuomat tuntemukset "enemmän" kuin vain suomalaisuuden antama ymmärrys.

Selontekoon poimitaan aineksia myös paikallisen yhteisöllisyyden diskurssista, sillä siinä korostetaan osallistumista oman asuinpaikan päätöksentekoon. Asuinpaikan pysyvyyttä korostetaan sanomalla, että alueelle on muutettu jo monta vuotta sitten. Poliittinen toiminta on osa kasvokkaisen paikallisyhteisön luonnetta, joka kuvataan kokonaisvaltaiseksi toiminnaksi lähellä olevien asuintovereiden kanssa. Toisaalta voisi ajatella, että kansallisen tason suomalaisuus on näkyvillä paikallistasolla, jossa se tehdään näkyväksi politiikassa. Tässä mielessä selonteko heijastelee kommunitaristista yhteisökäsitystä, jossa kansallinen yhteisö toimii paikallisten yhteisöjen emoyhteisönä, eräänlaisena yhteisöjen yhteisönä (Etzioni 1995, 24, Sandel 1982, 173, kts. luku 3.3.).

Myös perhe ja ystävät sitovat monet haastateltavat tiukasti Suomeen. Aineistolle oli tavallista suomalaisuuden mainitseminen perheen ja ystäväverkostojen kohdalla.

Minä: mä voisin kysyä sulta aluksi vaikka että miten sä lähdit mukaan politiikkaan?

Haast: minä? mm, itse asiassa ei ollut mikään kauhean pitkään harkittu, mutta muuten mä olin semmonen aina yhteiskuntaan vaikuttanut, spontaanisti mennyt erilaisiin yhteiskunnallisiin asioihin, ihan nuoresta lähtien [...] se ei ollut itsestään selvää, mutta mä olin vähän sellainen poikamainen tyttö ja provosoiva kaikkia tommosia vanhempia ajatuksia [kohtaan] että aina mä olin jotain omia juttuja, mutta kyllä [vanhemmat] on aika paljon kunnioittaneet loppujen lopuksi, koska vanhemmatkin ne herkistyy kun ne huomaa että nuori haluaa just tätä niin ei ne voi mitään. Ja sitten mä olin mukana ensin sellainen nuorten leiri ja siellä oli enemmän poikia ja kerran niitä oli yli 20 ja kolme tyttöä oli mukana vaan, että silleen aika vähän oli tyttöjä. Ja sitten mä olin sellaisessa [kansalaisjärjestössä lähtömaassa], ihan nuorena, kymmenenvuotiaana, eri paikkoihin menin ja sitten tapana on, tänne kun tuln Suomeen, tokihan se vei paljon aikaa kun opiskelin Suomen kieli ja ammatti ja näin ja valmistuin ja sinä aikana kun mä opiskelin mä sain paljon ystäviä, suomalaisia lähinnä ystäviä, jotka olivat erilaisissa touhuissa mukana. Sitten mä sivussa toimin tulkkina opiskeluaikana, silloin mä oon tutustunut erilaisiin virastoihin ja sitten totanoinniin mä löysin tämän [puolueen] joitakin edustajia, ihmisiä ja sitten mä juttelin joidenkin niiden kanssa ja mitä kaikkia epäkohtia täällä kaupungissa on ja maahanmuuttajien, silloin oli kuuma peruna ja vieläkin tuntuu olevan, pakolaisten asiat. Ja puhuttiin ja puhuttiin ja sitten joku sanoi kerran mulle, se oli se [verkoston jäsen], joka oli silloin [kunnassa puolueen johtohahmo], aikoinaankin itse ollut valtuutettuna, mainitsi minulle, että kun sä tollainen olet, puhuva semmoisista asioista joista puhut, niin sinusta voisi tulla vähän hyvä poliitikko.

Selonteossa haastateltava kertoo varsin monipuolisesti taustoista ja tapahtumista, jotka kuljettivat hänet politiikkaan. Tarinan siirtyessä Suomeen haastateltava alkaa kertoa, kuinka paljon aikaa hänellä kului suomen kielen opiskeluun ja ammatin hankkimiseen. Näiden kautta haastateltava asemoi itsensä Suomeen, jossa työntekoa on arvostettu ja kieltä pidetty omaleimaisena ja jopa eräänlaisena kulttuurisen erityisyyden symbolina. Kieltä voidaan pitää yleisemminkin keskeisenä yhteisöön kuulumisen edellytyksenä (Pedersen 78–106).

Haastateltava myös kertoo, kuinka hän Suomeen tultuaan sai paljon ystäviä, joista suurin osa mainitaan erikseen suomalaisiksi. Tulkitsen ystävien suomalaisuuden korostamisen kertovan myös osaltaan yhteisöön pääsyn olevan kulttuurisesti virittynyttä. Sosiaalisissa suhteissa ystävien ja perheenjäsenten voi mielestäni katsoa kantavan kulttuuria identiteetissään ja tuovan kulttuurin ihmissuhteen läheisyyden kautta myös maahanmuuttaneen ulottuville ja omaksuttavaksi (kts. myös Hall 1999, 21–23 ja luku 3.1). Yllä olevassa selonteossa verkostot kertovatkin osaltaan myös siitä, millaisia itse olemme.

Verkostot, työnteko ja sen myötä karttunut osaaminen virastoista toimivat yllä olevassa selonteossa pohjana poliittiselle osallistumiselle. Kuten paikallisyhteisöllisyyden diskurssissa, myös tässä selonteossa poliittisen yhteisön jäsenyyden edellytyksenä on jo jonkinasteinen yhteisön jäsenyys. Yllä olevissa selonteossa poliittisen yhteisön jäsenyys kuitenkin edellyttää kulttuurista suomalaisuutta.

Siihen nähden, miten usein suomalaiset verkostot ja suomalainen poliittinen yhteisö aineistossa mainitaan, olin hieman yllättynyt maahanmuuttaneiden omien ryhmien, organisaatioiden ja yhteisöjen poissaolosta. Vaikutti siltä, että maahanmuuttajayhteisö jää usein mainitsematta aineistossa, minkä olen tulkinnut kertovat osaltaan suomalaisuutta korostavien selontekojen voimakkuudesta. Haastateltavista ainoastaan yksi suhteuttaa oman poliittisen toimintansa suoraan maahanmuuttaneiden yhteisöön.

Lainaus:

Minä: okei. Tota, oli ilmeisesti aika helppo lähteä mukaan politiikkaan, tavallaan jos sä heti pääsit läpi, ja ei hirveesti tarvinnut tai koit, että teit aika vähän vaalityötä. Oliko siinä jotain mutkia matkassa alussa?

Haast: alussa..silloin kun asetuin ehdokkaaksi vai muutenkin silloin kun aloitin?

Minä: no muutenkin

Haast: no itse asiassa ei ole helppoa kyllä kaikenlaisia mutkia kanssa tuli, ainakin lähinnä, että kun maahanmuuttajien odotus oli suuri, ja ainakin osa kuvitteli siitä, että heti kun mä oon ensimmäinen maahanmuuttaja, joka pääsi kaupunginvaltuustoon, että monet ajatteli, että hyvä asia, että yksi meitä edustaa, ja monet luulevat siitä, että heti kaikki muuttuu vähän parempaan suuntaan, ja kaikki kääntyvät mun puoleen ja kaikki heidän huolet he ovat esittäneet –vaikka ihan pieniäkin, "meillä pieni asunto, voitko järjestää meille

isompaa asuntoa." Ei tällaista kuulu ja ihan siis kaikenlaisia kyllä, kun mä oon aina sanonut, että mä oon itsekin saanut sellaista oloa, että ehkä he ovat pettyneet siihen, tai he eivät tiedä siitä mitä kuuluu kunnanvaltuutetun työhön ja mitä ei, ja on epäselvää, ja mä oon joutunut vähän selittämään, ja joskus sukulaiset ovat vähän vaatineet siitä. Ja myöskin alkuunkin kyllä oli vähän, että millä tavalla hoidetaan kaupungin tai kuntalaisten asioita esimerkiksi kun päätökset kestää kauan ja siirretään ja jarrutetaan päätöksiä, että miksi tällaista tehdään, että miksei niin nopeasti tehdä päätöksiä. Kyllä perusteellisesti, se on ihan hyvä että tehdään, mutta kyllä silti tuntuu vähän turhautavalta, että miksei toisella tavalla.

Esioletukseni maahanmuuttaneiden politiikassa kohtaamista vaikeuksista näkyy kysymyksessäni, jossa en suostu hyväksymään haastateltavan aiempaa vastausta politiikkaan lähtemisen helppoudesta. Hieman yllättäen uuden kysymykseni tuottama vastaus heijasteleekin maahanmuuttaneiden yhteisön tuottamia ongelmia. Haastateltava itsekin katsoo aluksi kuuluvansa maahanmuuttaneiden yhteisöön kertomalla olevansa "ensimmäinen maahanmuuttaja", joka on päässyt kunnanvaltuustoon. Maahanmuuttaneiden yhteisö asettaa poliitikolle erilaisia odotuksia, joiden runsaudesta ja kattavuudesta kertovat määreet "kaikki" ja "ihan pieniäkin."

Maahanmuuttaneiden odotukset kerrotaan selonteossa "kuvitelmiä", joihin vastataan tiedolla. Selittämällä poliittisen yhteisön toimintatapoja yhteisönsä jäsenille haastateltava osoittaa omaksuneensa poliittisen yhteisön edellytyksenä olevan toimintakulttuurin. Olennaista on kuitenkin, että vaikka tämä jaettu kulttuuri ei olekaan maahanmuuttaneille tuttu, ei se myöskään ole kansallista, kaikenläpäisevää kulttuuria, vaan pikemminkin poliittista kulttuuria, yhteistä, jaettua käsitystä poliittisista oikeuksista, mahdollisuuksista ja rajoituksista. Yhteiskunta voidaan käsittää poliittisten yhteisöjen yhteisöksi, jossa tärkeää on jaettu käsitys poliittisen toiminnan luonteesta, politiikan alueesta, josta kaikilla vallitsee jaettu ymmärrys (kts. Lepola 2000, 274-275 ja luku 3.3.).

6.2. Ylirajainen kiinnostus voimavarana

Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, ettei maahanmuuttaneiden poliittinen aktiivisuus aina suuntaudu uuden asuinmaan poliittisiin kysymyksiin (Vertovec 2009, 93–99, Walhbeck 1999, Salzbrunn 2002). Muun muassa maahanmuuttaneiden kansalaisjärjestöt saattavat pyrkiä vaikuttamaan usein ensisijaisesti lähtömaan politiikkaan. Tavoitteisiin saatetaan silti pyrkiä uuden asuinmaan poliittisia kanavia pitkin, esimerkiksi järjestämällä mielenosoituksia lähtömaassa tapahtuvien poliittisten muutosten puolesta tai niitä vastaan.

Halusin myös omassa tutkimuksessani tarkastella ylirajaisen poliittisen toiminnan roolia Suomen poliittisessa yhteisössä. Tämän luvun sisältö muodostui aluksi kysymyksillä, joilla pyrin tavoittamaan ylirajaisen yhteisön merkitystä aineistossa. Ylirajaisuus rajautui tai kiinnittyi kuitenkin niin monessa selonteossa Suomeen, että katsoin sen kuuluvan diskursiivisesti kulttuurisesta

yhteisöstä kertovaan lukuun.

Seuraava lainaus on hyvä esimerkki tyypillisestä vastauksesta, jonka sain udellessani haastateltavieni poliittisesta aktiivisuudesta lähtömaassa.

Lainaus:

Minä: -94, joo, siitä on aikaa. Onko sulla tuttuja, jotka tekee politiikkaa siellä, joihin sä pidät yhteyttä.

Haast: no ei, ei oikeestaan ole, että tota tiedän ja on jonkin verran kaukaista sukua, ihmisiä, jotka on siellä politiikassa mukana, mutta ei sillä tavalla, että tota mä olisin jotenkin poliittisesti yhteydessä heihin tai he minuun, eikä siitä oo hirveästi ollu keskustelua. Seuraan kyllä mitä siellä tapahtuu aika lailla ja tiedän suunnilleen miten siellä menee.

Minä: niin, no se on varmaan aika luonnollistakin. Totanoinniin, no siellähän on tietysti [poliittinen tilanne] aika kuuma peruna pitkään. Koetko sä että sä voit vaikuttaa jollain tapaa siellä oleviin asioihin täältä?

Haast: öö, no mä koen varmaan, että mulla on tarpeeksi savottaa täälläkin, että tota sanotaan näin, että aikalaille pitäis se elämä rakentaa toisinpäin erilaiseksi jos mä nyt musta olisi sen musta olisi mitään hyötyä täältä käsin sinne. Toki yksi mahdollisuus olisi, että jos olisi öö, niinku merkittävämmässä asemassa täällä poliittisesti ja olisi sitten niinku olis enemmän omistautunut politiikalle, niin mahdollisuus esimerkiksi jonkinlaista yhteydenpitoa täältä sinne jonkinlaisen heikäläisten tänne kutsumista tai tākäläisten sinne vierailua niin sillä tavalla voisi ehkä, mutta kovin konkreettista se ei kyllä tällä hetkellä voisi olla

Yleensä haastateltavat kertoivat tuntevansa ihmisiä, jotka toimivat lähtömaan politiikassa.

Kuitenkin Suomen ja oman poliittisen toiminnan kannalta näillä ihmisillä ei ollut suurtakaan merkitystä. Yllä olevassa selonteossa politiikassa toimivat tutut ovat sukulaisia, mutta heidät määritellään kaukaisiksi, eikä heidän kanssaan puhuta politiikkaa. Haastateltava erottaa näin Suomen ja lähtömaan poliittiset yhteisöt toisistaan. Hän korostaa, että elämässä olisi tapahduttava suuria muutoksia, jotta hän voisi olla konkreettisesti hyödyksi lähtömaansa politiikassa. Poliittisen yhteisön ja poliittisen toiminnan suhde yllä oleviin verkostoihin ja ihmisiin kuvailtiin usein tavalla tai toisella etäiseksi ainakin poliittisen toiminnan kannalta.

Jos yllä oleva poliittinen toiminta kiellettiin, oli yllä olevan poliittisen kiinnostuksen osoittaminen tyypillistä. Vaikka haastateltava yllä sanoo konkreettisten toimien olevan tällä hetkellä poissuljettuja, kiinnostus lähtömaan politiikkaan kerrotaan auliisti. Yllä oleva poliittinen yhteisö saa näin merkityksensä ensisijaisesti kiinnostuksen kohteena. Kiinnostus ei kuitenkaan muutu toiminnaksi.

Kertomalla, että elämä olisi pitänyt rakentaa ”aikalaille erilaiseksi”, haastateltava tekee selvän eron lähtömaan politiikkaan ja poliittiseen yhteisöön. Tulkitsemme tämän kertovan suhteellisen vahvasta suuntautumisesta Suomeen, mistä kertoo myös se, että Suomen politiikassa riittää kyllä ”savottaa” nyt ja tulevaisuudessa. Kiinnostus ulkomaan asioihin taas on tuskin itsessään mitenkään epätyypillistä edes valtaväestöön kuuluvalla, saatikka poliitikolle, jolla on tuttuja ulkomailla.

Elämän rakentaminen Suomeen kuvaa tietoista ratkaisua, joka vaatii työtä onnistuakseen.⁵ Suomeen kiinnittymisestä kertoo osaltaan sekin, että haastateltava kertoo varsin suomalaisin sanankääntein olevansa täystyöllistetty Suomen politiikassa. Ylirajaiselle politiikalle ei ole aikaa, koska Suomen politiikka kiinnostaa enemmän. Samalla elämän rakentaminen Suomeen myös väistämättä muuttaa ihmistä, mikä saattaa tehdä ylirajaisen politiikan harjoittamisesta tai paluusta lähtömaan politiikkaan vaikeaa.

Lainaus:

Minä: sillä ei oo välttämättä enää niin paljon tekemistä sitten..joo, joo. No, aika hyvin tässä on tullukin musta jo. Öö, seuraattekste edelleenkin [lähtömaanne] politiikkaa, tai kun sä sanoit, että sulla on kaverikin siellä ministerinä?

Haast: jonkun verran, mutta ei paljon. Joskus mä ajattelin, että mä menen sinne ja olen ehdokas ja kansanedustaja, mutta ne sano mulle, että sä et voi tänne tulla, sä et voi täällä olla, koska olet erilainen. Ennen mä olin korruptio, outsider ennen mä rahaa, korruptiota ihan avoimesti. Siellä vähän oli piilossa ennen mutta oli muita asioitakin siellä kuin vain korruptio, siellä voi uhkailla, tappaa ja niin edespäin

Selonteossa haastateltava kertoo, miten lähtömaan poliittiset tutut ovat tyrmänneet ajatuksen haastateltavan paluusta lähtömaan politiikkaan. Syynä on haastateltavan erilaisuus. Selonteko rakentaa kuvaa poliittisesta yhteisöstä, johon kuuluminen muuttaa ihmistä siinä määrin, ettei muutos takaisin entisenlaiseksi ole enää helppoa ja yksinkertaista. Uudessa kotimaassa on opittu uudet poliittiset toimintatavat, joihin selonteossa ei kuulu enää esimerkiksi korruptio. Suomi oli vielä muutama vuosi sitten tunnettu yhtenä maailman vähiten korruptoituneista maista, mutta kahden viime vuoden aikana vaalirahoitusotkut ovat ryvettäneet tätä kuvaa kansainvälisestikin (Transparency International 2008).

Esimerkit ja uusien, erilaisiksi nimettyjen toimintatapojen oppiminen kertovat nähdäkseni myös ylirajaisen poliittisen yhteisön rajoituksista. Ylirajainen yhteisö ei voi ottaa sisälleen kaikkea, eikä välttämättä avaa toimintamahdollisuuksia edes sellaisiin maihin, joissa toimija on syntynyt ja viettänyt vuosia. Elämän rakentaminen uuteen ympäristöön ja poliittinen toiminta Suomessa myös sulkevat ovia muualle. Edellisen selonteon haastateltava on useimpien muiden haastateltavien tapaan asunut Suomessa jo pitkälti yli kymmenen vuotta.

Maailman mittakaavassa ylirajainen yhteisö mahdollistaa parhaimmillaankin vain alkeellisen kommunikaation poliitikkojen välillä, joka pian osoittaa, missä poliittisten yhteisöjen rajat kulkevat.

⁵ Päätöstä Suomen politiikkaan lähtemisestä voisi mielestäni pitää myös giddensiläisittäin ymmärrettynä elämänpoliittisena ratkaisuna. Kts. esim. Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age* (Polity Press, Cambridge). Elämänpolitiikan käytännön sovelluksista kts. esim. J.P. Roosin ja Tommi Hoikkalan (1998) *toimittama Elämänpolitiikka* (Gaudeamus, Helsinki).

Selonteosta ei selkeästi käy ilmi, ovatko poliittisen yhteisön rajat samat kuin Suomen rajat, mutta haastateltavan omaksuma uusi poliittinen kulttuuri kuuluu kuitenkin selkeästi ainakin Suomen sisälle. Ulkomaiden asioista kiinnostuminen ja niiden seuraaminen näyttäytyvät kuitenkin myös yllä olevassa selonteossa normaaleina ja hyväksyttävänä. Vaikuttaa siltä, että ylijärjestyksen poliittikkaa on mahdollista harjoittaa kiinnostuksen tasolla pitkään, vaikka yllä olevassa selonteossa kiinnostuskin on jo alkanut hiipua.

Ylijärjestyksen toiminnan mahdollisuus oli aineistossa kaikesta huolimatta olemassa. Luvun ensimmäisessä selonteossa haastateltava pohtii mahdollisuuksia toimia Suomesta lähtömaahan päin, mikäli olisi poliittisesti merkittävämmässä asemassa. Tällöin konkreettiset toimet, kuten vierailut ja tutustumiset olisivat mahdollisia. Kunnallispolitiikka saa ylijärjestyksen ulottuvuuden vain harvoin, mutta korkeampaan poliittiseen valtaan yhdistyy myös mahdollisuus vaikuttaa laajemmalle. Tämän kaltainen toiminta oli aineistossa harvinaista, ja vain kaksi haastateltavista laajensi ylikansallisen poliittisen yhteisön merkityksiä kiinnostusta laajemmalle.

Lainaus:

Minä: Mites tota seuraatko sä muitten maitten poliittikkaa?

Haast: [lähtömaani], ihan päivittäin. Ja tietysti Euroopan.

...

Minä: Onko tota sillä vaikutusta?

Haast: kunnallispolitiikkaan ei tietysti oo mitenkään vaikutusta, mutta valtakunnan politiikkaan on vaikutusta. Tietysti mä katson mitä Suomi menettää tai mitä tänne päin on tulossa. Viime vuosina mitä menny niin tää maatalous. Se, kun ei saa ja ton verran saa ja perus.

Minä: joo, se on se tukipolitiikka, sitä väännetään koko ajan ja

Haast: näitä normeja ja rajoja ja ei, ei kaiken niin. Tämmöstä ole.

Minä: niiniin, joo, ei, mm...pidätkö sä yhteyttä muiden maiden poliittikkoihin, jos sulla on esimerkiksi vanhemmat olleet politiikassa?

Haast: kyllä mä aika paljon, niinku mä sanoin, niin [lähtömaassa] ihan... että sitten mä teen tähän maahan vielä se, että täällä on [kunta] jos on joka vuosi, sitten se on molempiin maihin on jäljellä vielä työtä. Sitten [lähtömaasta] tulee sellainen ryhmä, jotka on katsonu, että Suomi on aina huippu, kärjessä koulutusmaailmassa. Niillä on satoja yksityisiä kouluja maassa, ne pohti, että mikä siinä on. Ne sai sitten yhden toisen tyypin kautta mun yhteystiedot ja mä vein ne parlamenttiin ja sivistysvaliokuntaan, tutustuimme sinne ja sitten täällä [kotikunnassa] yhteen kouluun tutustuimme.

Lainauksessa haastateltava laajentaa ylijärjestyksen poliittisen yhteisön tuomia mahdollisuuksia kiinnostuksesta käytännön sovelluksiin. Verrattuna aineiston yleiseen suhtautumiseen ylijärjestykseen, hän ottaa askeleen pidemmälle. Ylijärjestyksen esiintyminen kahdella tasolla.

Ensin ylijärjestyksen toiminta näyttäytyy Euroopan unionissa tapahtuvana valtioiden välisenä intressipoliittikkana. Antropologisesta näkökulmasta kyseessä olisi tosin pikemminkin internationaalinen eli valtioiden välinen poliittinen yhteisö, mutta yhtä kaikki poliittinen toiminta suuntautuu jo Suomen rajojen yli. Haastateltava tarkastelee Euroopan unionin toimintaa tiukasti Suomen näkökulmasta. Hän kertoo, miten EU asettaa rajoja ja normeja, jotka tuntuvat yltyvän kaikkialle. Ylijärjestyksen poliittinen yhteisö määrittäytyy normatiivisena yhteisönä, joka käyttää osin

repressiivistä valtaa Suomeen. Se on Suomelle uhka, mutta myös mahdollisuus, sillä Unionilta myös saadaan asioita. EU:n poliittisia liikkeitä on syytä tarkkailla.

Lähtömaasta on saapunut myös ryhmä, joka on tutustunut Suomen koulutuspolitiikkaan. Myöhemmin sain tietää, että vastaavia vierailuita ei ole tehty toiseen suuntaan, mistä haastateltava vaikutti olevan pahoillaan. Ylirajainen yhteisö saakin selonteossa merkityksen erityisesti verkostona, jonka kautta tietoa ja osaamista voidaan välittää maasta toiseen. Verkosto hyödyttää selonteossa molempia maita: Suomea ja haastateltavan lähtömaata. Mielestäni merkittävää on kuitenkin, että Suomi säilyy tapahtumien paikkana, ja tässä tapauksessa tiedon lähteenä: ulkomaalainen ryhmä tulee Suomeen oppiin. Maahanmuuttanut poliitikko toimii Suomen edustajana, mutta hänellä on toisaalta ylirajaisen suhteidensa kautta rooli ylirajaisessa verkostossa, jossa tietoa välitetään. Euroopan Unionin tukipolitiikasta puhuttuaan haastateltava painottaa Suomeen ja lähtömaahansa tekemänsä työn tärkeyttä, mikä on varsin samankaltaista puhetta kuin edellisen luvun suomalaisten asioiden ajamista korostavissa selonteissa.

Kaiken kaikkiaan ylirajainen toiminta rajoittui aineistossa pääosin kiinnostukseen ulkomaiden politiikasta. Keskeiseksi yhteiseksi nimittäjäksi nousee tieto, joka näyttäytyy useimmiten henkilökohtaisena kiinnostuksena, joka on poliittiseen yhteisöön kuulumisen kannalta merkitykseltöä. Silloin kun tietoa hyödynnetään politiikassa, on edunsaajana useimmiten Suomi, mutta toisinaan myös muut maat. Mielestäni tärkein tulkinta ylirajaisista selonteista kuitenkin on, että Suomen etujen ajaminen tai Suomen politiikan erilaisuus muistetaan usein mainita nopeasti puhuttaessa kiinnostuksesta ulkomaiden asioihin tai (kuten luvun viimeisessä selonteossa) toimittaessa ylirajaisissa verkostoissa.

Aikaisemman tutkimuksen valossa olin yllättynyt siitä, että kunnallispolitiikassa toimivat maahanmuuttaneet haastateltavani suhtautuivat pääsääntöisesti varsin nuivasti lähtömaahansa suuntautuvaan poliittiseen toimintaan. Vaikutti siltä, että Suomen poliittisella yhteisöllä on niskalenkki mahdollisesta ylirajaisesta poliittisesta yhteisöstä. Suomen poliittinen toimintakulttuuri näyttäytyy ulkomaihin nähden erilaisena, ja se joko estää varsinaisen politiikan harjoittamisen tai uhkaa (kuten EU:n tapauksessa) Suomen poliittista yhteisöä.

6.3. Suomalaisuuden diskurssin rakentaminen

Edellä esittelemäni selonteot suomalaisuuteen ja Suomeen kiinnittymisestä ja ylirajaisen toiminnan hankaluudesta ovat esimerkkejä toisesta aineistosta paikallistamastani diskurssista. Kutsun sitä

suomalaisuuden diskurssiksi. Siinä poliittisen yhteisön keskeiseksi määrittäjäksi nousee yhteinen, jaettu kulttuuri, jonka omaksuminen ja hallinta ovat keskeisiä ehtoja yhteisön jäsenyydelle ja politiikassa toimimiselle. Jaettu kulttuuri rajaa ulkopuolelleen ainakin laajamittaisen, Suomen rajojen ulkopuolelle suuntautuvan toiminnan. Silloinkin kun toiminta tai kiinnostus suuntautuu muualle, on sen hyödynnettävä jotenkin Suomea. Yhteinen kulttuuri ei kuitenkaan ole yksilöiden suuntaan ulossulkevaa, mikä olisikin ollut yllättävää. Ovathan haastateltavat itse neuvotelleet tiensä Suomen poliittiseen yhteisöön kulttuurieroista huolimatta.

Yhteinen kulttuuri laajenee diskurssissa merkitysrakenteeksi, joka on neuvoteltavissa ja omaksuttavissa. Tällöin jaetusta kulttuurista tulee poliittisen yhteisön edellytys, joka rajaa, mutta ei sulje ulos maahanmuuttanutta poliitikkoa. Aineistolle on tyypillistä, että poliittiseen yhteisöön kuulumista perustellaan erilaisin kulttuurisin argumentein. Yhteisössä toimiminen mahdollistuu, kun yksilö on omaksunut tietyt, poliittiseen kulttuuriin liittyvät tavat, päämäärät ja arvot. Suomalaisuuden diskurssi rakentaa kuvaa poliittisesta yhteisöstä, joka on avoin, mutta kulttuurin määrittelemä.

Suomalaisuuden diskurssi määrittelee maahanmuuttaneen lähtökohtaisesti kantavan mukanaan kulttuuriaan ja tiettyjä tietoja ja taitoja. Tämä maahanmuuttajuus ei ole peruste poliittisesta yhteisöstä ulossulkemiselle, mutta se ei myöskään itsessään riitä jäsenyyteen. Maahanmuuttaneella on yhä mahdollisuus jäädä Suomen poliittisen yhteisön ulkopuolelle, mikäli tämä ei itse ole valmis omaksumaan suomalaista poliittista toimintakulttuuria. Jos maahanmuuttanut on aikaisemmin omaksunut tietynlaiset poliittiset toimintatavat entisessä kotimaassaan, on noista tavoista ainakin osittain hankkiuduttava eroon, tai vähintään niiden ohi on nostettava Suomen poliittinen kulttuuri. Se omaksutaan verkostoilla, työllä, lakeja noudattamalla ja taitoja oppimalla. Olennaista on, että suomalaisuuden diskurssi ei upota jaettua kulttuuria koko yksilön läpäiseväksi selittäjäksi.

Työnteko on yksi diskurssin piirre, joka on aikaisemmassa tutkimuksessa liitetty kattavamman suomalaisen kulttuurin ajatukseen. Uutteran työnteon on nähty olevan tyypillisesti suomalaista. Tässä tutkimuksessa paikallistamani suomalaisuuden diskurssi näkyy mielestäni myös Suomen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa, jossa yhtenä politiikan linjauksena on työperäisen maahanmuuton tukeminen. Suomeen töihin tulevien maahanmuuttaneiden halutaan ja uskotaan tulevan myös suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. (Maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006, 3-4)

Suomalaisuuden diskurssin määrittelemä suomalainen poliittinen kulttuuri on nimenomaan poliittiseen yhteisöön kuulumisen edellytys, joka toteutuu työn, lakien noudattamisen ja

ympäröivien toisten suomalaisten kanssa toimeentulemisen kautta. Diskurssissa on viitteitä myös siihen, että muissa maissa opitut poliittiset tavat istuvat huonosti yhteen suomalaisten kanssa. Poliittinen yhteisö kuitenkin sallii muiden kulttuurien olemassaolon poliittisen yhteisön jäsenten muilla elämänalueilla. Suomessa onkin totuttu ajattelemaan etnisyyttä ja vahvaa kulttuurisuutta usein ensisijaisesti yksilöllisen, ei-julkisen elämän alueelle kuuluvana. Julkinen tila ja lainsäädäntö on puolestaan hahmotettu kulttuurittomina, neutraaleina alueina. (Huttunen & Löytty & Rastas 2005, 25) Suomalaisuudenkin diskurssi käsittää poliittisesta kulttuurista erillisen kulttuurin kuuluvan muille elämänalueille, sillä suomalaisen poliittisen kulttuurin omaksuminen on ainoa tie Suomen poliittisen yhteisön jäseneksi. Toisaalta suomalainen poliittinen kulttuuri ei näyttäydä täysin neutraalina tai kulttuurittomana, vaan jonakin, joka ihmisen on kulttuuriolentona mahdollista omaksua.

Kulttuurisen kuulumisen merkitys politiikassa toimimisessa vaihteli jonkin verran aineiston sisällä. Selkein jakolinja muodostui etelän suurten kaupunkien ja muun Suomen välille. Etelän suurissa kaupungeissa haastateltaville oli tyypillistä antaa enemmän painoarvoa nimenomaan maahanmuuttaneiden asioiden ajamiselle, kun taas muualla tämä saatettiin jopa tyystin kieltää. Eroja voisi selittää sillä, että ainoastaan etelän suurissa kaupungeissa on kylliksi maahanmuuttaneita, jotta heidän äänensä kantaisivat ehdokkaan läpi valtuustoon. Käytännössä maahanmuuttaneiden äänestysprosentti jää kuitenkin niin pieneksi, että tämä ei ole mahdollista. Suomalaisuuden diskurssille ja aineistolle on tyypillistä, että poliittiseen yhteisöön on kerrottu päästyn nimenomaan muilla kuin maahanmuuttaneiden äänillä. Näin kiinnittyminen usein kantasuomalaiseksi nimettyyn väestönosaan on yksi kulttuurinen edellytys poliittisen yhteisön jäsenyydelle.

Suomalaisuus saattaa nähdäkseni korostua joissakin lainauksissa, koska haastateltavat eivät ehkä sovi valmiiseen suomalaiseen muottiin, joten heidän on tehtävä itsestään joissain suhteissa enemmän suomalaisia kuin kantasuomalaiset. Ajatus heijastelee osaltaan kommunitaristista yhteisökäsitystä, jossa jaettu kulttuuri asetetaan kansallisen yhteisön määrittäjäksi. (kts. luku 3.3.) Kommunitaristeille kulttuuri on kuitenkin kaiken läpäisevä yksilön selittäjä, kun taas suomalaisuuden diskurssi asettaa kulttuurin ensisijaisesti poliittisen yhteisön selittäjäksi. Diskurssi ei mene niin pitkälle, että määrittäisi kulttuurin koko ihmistä ohjaavaksi tekijäksi. Suomalaisuuden diskurssi ei liioin vaadi 1990-luvun keskustelun tapaan etnistä suomalaisuutta poliittisen yhteisön jäseniltä. Kyse on pikemminkin Thomas Pedersenin (2008) hahmottelemasta väljemmästä kulttuurin määritelmästä, joka sisältää politiikassa ja yhteiskunnassa toimimisen tapoja ja käytäntöjä (kts. myös Hannerz 1996, 39–42). Tämä kulttuuri kuitenkin rajautuu Suomen rajojen sisälle, mistä

kertovat ylijärjaisen toiminnan kieltävät selonteot. Poliittisen toimintakulttuurin rajat kansalliseen kulttuuriin tai muihin kulttuureihin eivät ole ristiriidattomat, mistä kertovat myös haastateltavieni muutamit rasismien ja syrjinnän kokemukset. Niihin paneudun tarkemmin seuraavassa luvussa.

6.4. Reaktioita rasismiin

Haastattelemani ihmiset olivat kaikki päässeet Suomen poliittisten instituutioiden jäseniksi, ja he toimivat niissä aktiivisesti. Maahanmuuttaneina he ovat jo onnistuneet murtamaan oletukset maahanmuuttaneiden passiivisuudesta politiikassa (kts. Walhbeck 1999, 2–3), ja jo tämän perusteella heitä voi pitää varsin hyvin kiinnittyneinä Suomen poliittiseen yhteisöön. Oletuksenani kaikesta huolimatta oli, että maahanmuuttaneet poliitikot kohtaisivat myös jonkinasteista rasismia toimiessaan kunnallispolitiikassa. Aineistoa kerätessäni ja myöhemmin sitä lukiessani olin kuitenkin yllätynyt siitä, miten vähän rasismien tai syrjinnän kokemuksia aineistossa esiintyi. Olen tässä analysoinut rasismien ja syrjinnän kokemuksia kysymällä, mitä ne kertovat Suomen poliittisen yhteisön luonteesta.

Lainaus:

Minä: joo. okei. Mmm..joo, siitä sitten [puolueeseen] ja suoraan valtuustoon, sä kerroit hiukan tosta että miten niinku ilmeisesti siis muut maahanmuuttajat nimenomaan ajatteli että nyt kaikki muuttuu paremmaksi ja he kääntyi sun puolees. Entä miten muut otti sun vastaan, vaikka kunnallispoliitikot ja oma puolue kun sä pääsit läpi?

Haast: ee, no itse asiassa mä en tiedä kuinka paljon sä oot ehtinyt tutustua [kunnan] politiikkaan

Minä: ei oo mulle kauheen tuttua

Haast: sitten täällä on perussuomalainen puolue, ei perussuomalainen, sinivalkoinen puolue joka vastustaa maahanmuuttajia, ja mä tiesin, (haastateltavan puhelin soi) mä tiesin siitä etukäteen, että heidän puheenjohtaja on sellainen joka (haastateltava kirjoittaa), että mä oon vähän varautunut etukäteen ja tiesin siitä, ja kun mä menin sinne niin heti ensimmäisellä kerralla, kun mua haastateltiin niin hän on sanonut, että [haastateltavan puolue] ovat tehneet maanpetos, kun he ovat ottaneet tavallaan minut.

Minä: no se on aika hurjasti sanottu.

Selonteossa haastateltava kertoo, miten maahanmuuttaneita vastustavan puolueen puheenjohtaja on sanonut hänet mukaan ottaneet puolueen tehneen maanpetoksen, koska he ovat ottaneet haastateltavan listoilleen. Ulossulkemisen lähtökohdaksi kerrotaan haastateltavan asema tietyn ryhmän, tässä tapauksessa maahanmuuttaneiden, edustajana. Voimakas ilmaisu maanpetoksesta kielii siitä, että poliittinen yhteisö on kaukana yksinäisistä. Joukossa on joitakin, joiden mielestä maahanmuuttaneen ottaminen osaksi yhteisön päätöksentekokoneistoa on vakava rikos.

Selonteossa poliittisen yhteisön sisältä nouseva syyte kohdistuu haastateltavan puolueeseen.

Ulossulkijana on yksittäinen ihminen, jolloin rasismi ei määriy poliittisen yhteisön ominaisuudeksi. Se tosin nousee yhteisön sisältä ja kohdistuu yhteisössä toimivaan ryhmään. Poliittinen yhteisö

näyttäytyy jossain määrin ristiriitaisena. Toisaalta rasismia esiintyy, koska siihen on voinut varautua ennalta, toisaalta ulossulkemista ei nimetä rasismiksi ja se paikannetaan yksilöön. Tämän ristiriidan seurauksena rasismi vaikuttaisi muuttuvan yhteiskunnallisesta epäkohdasta yksityiseksi ongelmaksi, jonka kanssa maahanmuuttaneen on tultava itse toimeen. Matti Kortteinen (1992) on kutsunut yksin pärjäämisen eetokseksi sellaista puhetapaa, jossa korostuu ongelmien ratkaisu omin voimin. Rasismi yksilön henkilökohtaisesti ratkaistavana ongelmana onkin varsin suomalainen tapa suhtautua rasismiin. Yllä olevassa selonteossa ratkaisu löytyy varautumisesta.

Aineistolle olikin yleistä rasismin paikantaminen jonnekin muualle kuin yhteiskunnan valtavirtaan. Tavallisesti rasismia ei myöskään nimetty rasismiksi, vaan ilmaus kierrettiin tavalla tai toisella. Seuraavassa lainauksessa rasismista puhutaan poikkeuksellisesti rasismina.

Lainaus:

Haast: ja uhkailevat ja jotkut rasistimiehet, 60, epätoivoisen näköisiä, harmaita, viinalle haisevia, ihan kauheeta porukkaa

Selonteossa rasistiset toimijat marginalisoidaan kuvaamalla heidät alkoholin väärinkäyttäjiksi, epätoivoisiksi ihmisiksi ja kauheaksi porukaksi. Heidän elämästään käytetään kielikuvaa "harmaa". Värimetaforalla käsittääkseni viitataan elämän värikkyuden, eli yllätyksellisyyden, ilon ja positiivisten asioiden puuttumiseen. Liittämällä negatiivisia määreitä rasisteihin selonteossa samaan aikaan tuomitaan rasismi ja kytketään se muihin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Ratkaisuksi ei ole selonteossa tarjolla helppoja keinoja, sillä jokin on jo peruuttamattomasti mennyt pieleen uhkailijoiden kohdalla.

Kyseisessä haastattelussa ei yllä olevan lainauksen jälkeenkään tarjottu suoranaisia ratkaisuja rasismiin. Tämä oli sinänsä aineistolle tyypillistä, ja tulee erityisen hyvin esille seuraavassa selonteossa.

Lainaus:

Haast: joo, mutta se ehkä vielä, että kun [lapseni] oli siellä tai edelleen se on näin: [Hän] on edelleen se ulkomaalainen koulussa ja ne kiusaavat häntä myös siellä sen takia, että hän on ulkomaalainen, että hän ei kuulu tähän. Se on ehkä maaseudulla iso ongelma, että kun sä et oo syntynyt täällä, sä et koskaan kuulu oikeasti tähän kokonaan. Ja se on ehkä sellaista mitä ei oo niin kivaa, mutta se on vaan kuin se on, ei voi mitään.

Minä: niin, se on totta kyllä. Sille ei voi määräänsä enempää tehdä asian hyväksi.

Selonteossa haastateltava kuvaa lapsensa joutuneen kiusatuksi koulussa ulkomaalaisuutensa vuoksi. Haastateltava sanoo, että maaseudulla ulkomaalainen ei voi kokonaan kuulua joukkoon, koska ei ole syntynyt alueella. Silloinkin, kun rasismiin törmätään lähipiirissä ja omassa paikallisyhteisössä, sen edessä ollaan voimattomia. Maahanmuuttanut on peruuttamattomasti ulkopuolinen, eikä voi koskaan saavuttaa yhteisönsä täyttä jäsenyyttä, johon on mahdollista päästä ainoastaan syntymällä.

Etninen kuuluminen ei näin ole opittavissa, eikä yhteisöön kuuluminen ole mahdollista kuin korkeintaan osittain.

Yllä oleva selonteko ei suoranaisesti liity poliittiseen yhteisöön, mutta olen poiminut sen mukaan osoitukseksi siitä, että aineistossa rasismi vaikutti ilmiöltä, johon yksittäinen ihminen, edes vallan kahvassa oleva poliitikko, ei kykene vaikuttamaan. Rasismi on ainoastaan kestettävä.

Kaikissa rasismista kertovissa selonteissa poliittinen yhteisö ei torju yhtä jyrkästi kaikkia ulkopuolisia, eikä tee sitä kaikilla areenoilla. Joissakin kohdissa rasismin mahdollisuus kytketään erityisesti poliittiseen yhteisöön pääsyyn. Leena Suurpää (2001, 114–115) onkin havainnut, että maahanmuuttaneet kohtaavat etnisyyteen perustuvaa vastustusta erityisesti silloin, kun he astuvat aktiivisiksi toimijoiksi julkiseen tilaan.

Lainaus:

Haast: ekalla kerralla heti, tällöinen tuntematon nuori nainen, ihan mä olin nyt on tällöiset vaatteet ja ihan, mutta silloin mulla oli tällöinen rastatukka. Mä olin vähän erilainen (naurua), ja kun rastoilla mä en halunnut mennä vaaleihin ja mä otin pois ja mä näytin ihan mä muistan, joku intialainen tyttö

Minä: aijaa

Haast: juujuu, että kukaan ei varmaan huomannut että mä oon somali, ja kaikki vaan äänesti (naurua). Nojoo, sitten vaan kun mä puolueiden siellä ilta vaalivalvojaiset, ja totta kai mä olin kotona ja mulla oli kauhea stressiolo ja maha kurisi ja voi ei, että miksi mä menin tekemään ja kuitenkin mä en menesty ja minkä takia mun piti mennä ja mulla oli...

Selonteossa haastateltava haastaa huumorin keinoin etniset hierarkiat, sekä myös oman erilaisuutensa suhteessa muihin politiikkaan pyrkiviin. Suomen poliittisen yhteisön esitetään tiedostavan erot eri etnisten ryhmien välillä. Sovinnaisuutta vaaliva yhteisö arvottaa somalit etnisten hierarkian alaportaalalle. Tästä on viitteitä myös työmarkkinoilla. Pääkaupunkiseudulla somalialaisten työmarkkina-asema oli vielä muutama vuosi sitten heikoin eri maahanmuuttaneiden ryhmien joukossa. Yhtenä syynä oli työmarkkinoilla koettu syrjintä, joka oli muita ryhmiä yleisempää. (Sutela 2005, 106–108)

Suurimassa osassa rasismin mainitsevista selonteista maahanmuuttaneen oma toimijuus jää tilanteessa hämäräksi tai puuttuu kokonaan. Yllä olevassa selonteossa näin ei kuitenkaan käy, vaan maahanmuuttaneella on selkeä mahdollisuus reagoida oletettuun rasismiin. Etnisillä kategorioilla on mahdollista myös leikitellä poliittisen yhteisön sisällä käyttäen hyväksi yhteisön sovinnaisuusnormeja, tässä tapauksessa hiustyylin suhteen.

Rasismista kertovat selonteot eivät muodosta aineistossani yhtä ehjää ja eheää diskurssia. Olen käsitellyt niitä pikemminkin reaktioina suomalaisuuden sisällä nähdäkseen esiintyvään diskurssiin,

joka määrittelee poliittisen yhteisön, ja mahdollisesti yhteisön laajemminkin, perustuvan etniselle suomalaisuudelle. Tällaisen yhteisön pohjalla olisi kommunitaristinen käsitys kulttuurista yhteisenä, yksilön läpäisevänä merkitysrakenteena, joka määrittelee kansallista yhteisöä. Käsitys on esiintynyt Suomenkin maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa 1990-luvulla, eikä rasismi yhteiskunnassa ole viime vuosinakaan näyttänyt erityisiä laantumisen merkkejä.

Omasta aineistostani tätä ulossulkevaa, rasistista kulttuuridiskurssia ei kuitenkaan pysty varmasti rakentamaan, joten oletukseni nojaa aikaisempaan tutkimukseen. Kiinnostavaa on kuitenkin se, miten vaiettu asia rasismi aineistossa on. Sen merkitystä vähätellään, se olemuksellistetaan ja sille ei voida mitään. Rasismi on ikään kuin tabu, joka vaietaan kuoliaaksi. Osittain kyse saattaa olla haastateltavien asemasta poliitikkoina. Tein selväksi, että aineisto olisi luottamuksellista, ja että pyrkisin pitämään huolta, ettei tutkimuksessa olevia lainauksia voitaisi yhdistää tiettyihin henkilöihin. Siitä huolimatta kunnallispoliitikot lienevät tottuneet jonkin asteiseen julkisuuteen ja sitä kautta varomaan sanomisiaan.

6.5. Avoimet ja ulossulkevat kulttuuriset diskurssit

Kulttuuriset puhetavat nousivat aineistossani esiin pääpiirteittäin kahdella tavalla. Vahvimmin poliittinen yhteisö kiinnitettiin kulttuuriin suomalaisuuden diskurssissa, jossa yhteisten pelisääntöjen oppiminen ja omaksuminen olivat yhteisön jäsenyyden edellytyksiä. Suomalaisuuden diskurssi vaatii Suomen poliittisen yhteisön jäseniltä suomalaisen poliittisen toimintakulttuurin omaksumista. Käytännössä se tarkoittaa muun muassa verojen maksamista, poliittista työtä yhteisön hyväksi ja työntekoa, jolla itsensä voi elättää.

Suomalaisuuden omaksuminen näkyikin suomalaisuuden diskurssissa ennen kaikkea julkisen toiminnan alueella. Kulttuurin voi kuitenkin katsoa läpäisevän ihmisen myös paljon syvemmältä. 1990-luvun keskustelussa esiintynyt kommunitaristinen käsitys poliittisesta yhteisöstä vaatii suomalaisen poliittisen yhteisön jäseniltä etnistä samankaltaisuutta, joka useimmiten tarkoitti syntymistä ja kasvamista Suomessa (Lepola 2000, 317. Luku 2.3.). Tämänkaltainen suomalaisuus olisi tietysti maahanmuuttaneen ulottumattomissa.

Nähdäkseni rasismien kokemukset aineistossani ovatkin reaktioita Suomessa esiintyvään diskurssiin, joka määrittää yhteisön tai poliittisen yhteisön etnisen suomalaisuuden perusteella. Tällainen diskurssi sulkee käytännössä automaattisesti ulos maahanmuuttaneen, joka ei mitenkään voi päästä olemuksellisesti etnisen suomalaisuuden piiriin. Silloin poliittiseen yhteisöön pääsemiseksi eivät

riitä suomalaiset verkostot, työnteko, verojen maksu, hyvät tavat tai tuhat suvivirttä.

Siinä missä aineistoni suomalaisuuden diskurssia voisi kutsua myös ”Suomi suomalaisuuden oppineille” -diskurssiksi, on ulossulkevassa suomalaisuuden diskurssissa kyse ”Suomi etnisille suomalaisille” tai ”Suomi Suomessa syntyneille” -diskurssista. Kumpikin diskurssi näkee olemuksellisen kulttuurin ihmisten ominaisuudeksi. Kumpikin myös kiinnittää kulttuurin yhteisön pohjaksi ja perustaksi. Käsitys kulttuurin määräytyvyydestä kuitenkin myös erottaa nämä diskurssit perustavalla tavalla toisistaan. Outi Lepolan (2000, 317–318) mukaan etniselle suomalaisuudelle perustuvat näkemykset heijastelevat kommunitaristista yhteisöfilosofiaa, jossa yksi jaettu kulttuuri istuu olemuksellisesti yhteisön ja yksilön määrittäjänä. Suomalaisuuden diskurssissa poliittisen yhteisön pohjalla oleva kulttuuri on sen sijaan mahdollista omaksua, eikä sen tarvitse kokonaan syrjäyttää muita kulttuureja, jotka toimivat identiteetin rakennusaineina.

7. MONIKULTTUURINEN POLIITTINEN YHTEISÖ

Muuttoliike muualta maailmasta Suomeen tuottaa yhteisöjä, joissa on ihmisiä mitä erilaisimmista taustoista. Sikäli, kun yhdeksi monikulttuuriseksi prosessiksi ymmärretään yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen kirjon lisääntyminen yhteiskunnassa, voidaan muuttoliikkeen kaltaisia ylirajaisia prosesseja pitää keskeisenä käyttövoimana monikulttuuristumiselle. Luvussa 6.2. käsittelin aineistoni ylirajaisille yhteisöille annettuja merkityksiä, jotka enimmäkseen jäivät Suomen poliittisen kulttuurin puristuksiin. Suomalaisuuden diskurssissa ylirajainen kiinnostus määritetty hyväksyttäväksi, mutta toimintaan suhtaudutaan varauksella ja sen tulisi hyödyttää Suomea.

Joissakin kohdin ylirajaiselle yhteisölle annetut merkitykset vihjailivat myös monikulttuurisuuden mahdollisuudesta myös suomalaisessa poliittisessa yhteisössä. Haastateltavieni omat määritelmät, haastattelukutsuni ja -kysymykseni konstruoivat haastateltavani alun perin muualta tulleiksi. Heitä voi pitää ylirajaisen prosessien Suomeen kantamina yksilöinä. Mielestäni heitä voi jo tämän vuoksi pitää osoituksena monikulttuurisuudesta Suomessa ja esimerkkeinä monikulttuurisen Suomen mallikansalaisista – olivathan he pärjänneet suhteellisen hyvin ainakin mitä poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiin tulee.

Tässä luvussa olen tarkastellut aineistoani kysymällä, millaisia monikulttuurisia merkityksiä poliittinen yhteisö aineistossani saa. Aineistossa puhujina ovat itseni lisäksi maahanmuuttaneet kunnanvaltuutetut. Siksi on mielestäni tärkeää tarkastella, nouseeko haastateltavieni myötä Suomen poliittista yhteisöä kuvaavien diskurssien joukkoon myös monikulttuurisia elementtejä ja millaisia merkityksiä mahdollinen monikulttuurisuus aineistossa saa.

7.1. Hybridisiä ja osallistavia selontekoja

Törmäsin poliittiselle yhteisölle annettuihin monikulttuurisiin merkityksiin ensimmäisen kerran käydessäni läpi haastateltavien vastauksia kysymykseen siitä, millaisia asioita he olivat politiikassa ajaneet. Pääsääntöisesti vastaukseksi annettuihin selontekoihin poimittiin aineksia suomalaisuuden diskurssista (kts. luku 6. ja erityisesti 6.2.), mutta muutamissa kohdin myös maahanmuuttaneiden asioiden ajaminen nousi tärkeämpään asemaan. Seuraavassa lainauksessa haastateltava kertoo vaalikampanjastaan, jossa hän on yhtenä teemana tuonut esiin maahanmuuttaneisiin liittyviä kysymyksiä.

Lainaus:

Minä: No, miten totanoinniin siinä sitten, no ei tietysti välttämättä mä ajattelin, että kun kampanjoit, ja sitten tietysti muutenkin, niin minkälaisilla asioilla tai mitkä olivat vaikka teemat?

Haast: joo, siinä helposti tuli vähän semmosta että tässä ollaan ikään kuin maahanmuuttajaehdokkaana ja maahanmuuttajien asialla ja sitten mä pidin blogisivua ja toki mulla moni juttu koskikin eli näitä maahanmuuttajajuttuja, mutta se johtui osittain myös siitä kun siihen tuli kyselyitä sinne ja mä olin kai sitten ehkä..niinku, jos en nyt ainoa niin ainakin tosi harvoja maahanmuuttajaehdokkaita, jotka olivat siellä keskustelemassa verkossa olevien ihmisten kanssa niin siihen tuli sitten vaan tosi paljon maahanmuuttoa koskevia kysymyksiä eikä sitten niinkään muita ja tota, se on vaan ehkä osittain ehkä se on ihan niin että osa maahanmuuttajista on maahanmuuttajia, maahanmuuttajien asioilla liikkeellä ja niille on tärkeätä ne maahanmuuttoasiat, ja jossain määrin toki mullekin, mutta eihän se on nyt ainut, ja sitä ei tahdo ymmärtää äänestäjät ei muut puoluelaiset eikä varsinaisesti muut puolueetkaan, että siinä on vähän sitten tavallaan kun, kun mä, mä ..menin tota olin, ilmoittauduin, että mä voisin lähteä ehdolle, niin tota oli tällainen ehdokashaastattelu ehdokkaaksiottohaastattelu, niin siinä kysyttiin sitten, että no, kai sinä olet sitten maahanmuuttajien asioilla, ja että ketkä on sitten sun potentiaaliset äänestäjät, onko ne maahanmuuttajia, niin mä sanoin, että [puolueessa] on aika vähän [tietyn ammatin harjoittajia], että mä olen [kyseisen ammatin harjoittaja]. Niin sitä on niinku tavallaan, että maahanmuuttajissa ei oikein nähdä muuta ominaisuutta kuin maahanmuuttajuutta

Selonteossa haastateltava kertoo, miten helppoa maahanmuuttajan on leimautua ainoastaan maahanmuuttaneiden asioita ajavaksi poliitikoksi. Verkkojulkaisussa pitämänsä blogin kautta hän kertoo osallistuvansa julkiseen keskusteluun ja toimivansa aktiivisesti politiikassa myös muilla alueilla. Hän saa kuitenkin jatkuvasti kysymyksiä, jotka koskevat lähinnä maahanmuuttoa. Suomesta piirtyy kuva poliittisena yhteisönä, jolle maahanmuuttajuus on toimintaa rajoittava ominaisuus. Haastateltava arvioi itsekkin, ettei maahanmuuttaneissa yleensä helposti nähdä muita ominaisuuksia. Tässä kohden selontekoon poimitaan aineksia ennen kaikkea suomalaisuuden diskurssista, jossa poliittisessa yhteisössä toimiminen mahdollistuu suomalaisten asioiden ajamisella. Selonteossa korostetaankin, etteivät maahanmuuttaneiden asiat suinkaan ole ainoita asioita, joita maahanmuuttanut poliitikko ajaa. Maahanmuuttajuus puolestaan määrittäyty selonteossa toiseudeksi, joka istuu ihmisessä olemuksellisen sitkeästi, ja yrittää haudata alleen pyrkimykset toimia muista lähtökohdista. Selonteko kuitenkin paljastaa, ettei tukahduttaminen täysin onnistu.

Suomalaisuuden diskurssi murtuu muutamissa kohdin, ja esiin pilkahtaa myös toisenlaisia poliittisen yhteisön merkityksiä. Ensinnä myös maahanmuuttaneiden asioita on mahdollista ajaa näkyvästi pitämällä blogia verkossa, eikä poliittinen yhteisö lähtökohtaisesti torju sitä. Lisäksi poliittinen yhteisö ei selonteossa estä mahdollisuutta leikitellä maahanmuuttaneen asemalla, mikä tapahtuu selonteon loppupuolella. Haastateltava kertoo vastanneensa etnisen kategorisoinnin asettamiin odotuksiin kertomalla puolueen haastattelussa ajavansa mieluummin edustamansa ammattiryhmän etuja kuin maahanmuuttaneiden etuja. Samalla tämä kategorioilla leikkittely avaa suomalaisuuden diskurssin kritiikille, jossa puolustetaan keskustelun ja neuvottelun mahdollisuutta.

Selonteossa esiintyy neuvottelua maahanmuuttaneen asemasta, mitä ei suomalaisuuden diskurssissa näy. Iris Marion Youngin (2000, 128) mukaan kommunikaatio poliittisen yhteisön edustajien ja muiden yhteisön jäsenten välillä on keskeinen monikulttuurisen yhteisön edellytys, joka on suoraa seurausta kulttuurin prosessinomaisesta luonteesta. Neuvottelu maahanmuuttaneen aseman ja

ammattiaseman välillä on tulkintani mukaan juuri sellaista eroilla leikittelyä, jota Stuart Hallin (2003, 244) mukaan esiintyy monikulttuurisessa prosessimaisesti muuttuvassa poliittisessa yhteisössä jatkuvasti. Kertoessaan ajavansa tietyn ammattiryhmän asioita selonteossa irtaudutaan etnisyyssparadigmasta, joka lokeroi hänet yksilotteisesti maahanmuuttaneeksi.

Jos selonteko ammentaisi puhtaasti suomalaisuuden diskurssista, ei Suomen poliittinen yhteisö jättäisi maahanmuuttaneelle muuta vaihtoehtoa kuin Suomen poliittisen kulttuurin omaksumisen, jonka rinnalla maahanmuuttajuus voisi näyttytyä ainoastaan marginaalisemmassa osassa. Yllä olevassa selonteossa maahanmuuttaneiden asiat nousevat kuitenkin yhdeksi asiaksi muiden rinnalla. Lisäksi maahanmuuttaneella on mahdollisuus myös itse neuvotella omasta roolistaan nimenomaan maahanmuuttaneena, ei ainoastaan Suomen poliittisen kulttuurin omaksuneena tulijana, jonka mukanaan tuomat muut kulttuurit kuuluvat jonnekin muualle kuin poliittisen yhteisön piiriin.

Yllä kuvatun kaltaista tilan hakemista omalla toiminnalla esiintyi aineistossa paikka paikoin. Joissakin kohdissa omalla politiikalla pyrittiin tekemään yleisemminkin tarjoamaan vaikutusmahdollisuuksia yhteiskunnassa, kuten seuraavassa selonteossa.

Lainaus:

Haast: Sitten niiden ohella olen yrittänyt ympätä kaikkiin asioihin sekä kansalaisten osallistaminen ja vaikutusvallan lisääminen ja sitten ympäristöarviointi ja siihen kuuluu sosiaalisten vaikutusten arviointi ja terveysvaikutusten arviointi ja sitten demokratiasta vielä, se kunnan rakenteellinen demokratia, valtuuston aseman vahvistaminen sitä on ollut minun linja.

Selonteossa haastateltava kiteyttää toiveensa kaikkien ihmisten yhtäläisestä mahdollisuudesta osallistua poliittisiin prosesseihin. Tavoitteiden toteutumista on diskursiivisesta näkökulmasta tarpeetonta arvioida, mutta selonteossa olennaista on demokratiapyrkimysten esittäminen yhdenvertaisina muiden poliittisten päämäärien kanssa. Poliittisessa yhteisössä kaikkien kansalaisten osallistuminen ja rakenteellisen demokratian vahvistaminen näyttytyvät hyväksyttävänä poliittisina tavoitteina, jotka eivät herätä sen enempää vastustusta tai kannatusta kuin muutkaan selonteossa mainitut päämäärät kuten vaikkapa ympäristöasioiden tai yksittäisten kaavoituskysymysten ajaminen. Selonteko ei kuitenkaan merkityksellistä yhtäläistä osallistumista itsestään selvästi poliittisen yhteisön ominaisuudeksi.

Selonteossa on kaikuja monikulttuurisesta poliittisesta yhteisöstä siinä mielessä, että siinä tavoitellaan "demokraattisten käytäntöjen syventämistä ja laajentamista" (Hall 2003, 277) poliittisin keinoin. Poliittisesta yhteisöstä piirtyy selonteossa kuva moniäänisenä, keskustelevana yhteisönä. Toisaalta haastateltava on "yrittänyt ympätä" syvempää demokratiaa poliittisen yhteisön

toimintatapoihin, mikä kertoo osaltaan tavoitteiden saamasta vastustuksesta. Kaikkien oikeus osallistua on kuitenkin tässäkin suhteessa samalla viivalla muiden päämäärien kanssa.

Monikulttuurisen poliittisen yhteisön luonteeseen on katsottu kuuluvan kulttuuristen erojen tunnustamisen (kts. luku 3.4.), mistä selonteossa yllä ei puhuta. Sen sijaan mielipide-erot muissa asioissa kuuluvat selonteossa poliittisen yhteisön luonteeseen kiinteästi. Kaikkien ei voida olettaa olevan samaa mieltä demokratiapyrkimysten syventämisestä, mikä on kuitenkin vain yksi intressiristiriita muiden joukossa.

Yllä olevat kaksi selontekoa maalaavat kuvaa poliittisesta yhteisöstä, jossa maahanmuuttanut voi neuvotella asemastaan, ja jossa demokratiapyrkimyksille ei ole poliittisen yhteisön luonteesta nousevaa estettä. Seuraava lainaus laajentaa poliittisen yhteisön luonnetta kuvaamalla sen piirissä toimivia ihmisiä.

Lainaus:

Minä: joo, eihän se vaalityö koskaan hukkaan mee. Se on kai niinku sanoit, aina saa ystäviä aina saa kokemusta ja oppii jotain uutta ja musta se on tärkeää.

Haast: mutta se...mun tapaus oli se, että olisin mallina jollekin ulkomaalaiselle

Minä: niin oli vai ei ollu?

Haast: on ollu, on ollu ja halusinkin olla. Ja sama kun jos ajattele, jos sinä tulisit mun maahan ja kyllä sä toivoisit, että toivoisin, että sä katselisit ympärille, että mitä tapahtuu. Samalla tavalla suomalaisetkin toivoo, että ulkopuolelta tulevat ihmiset pitkään katsoisivat ympärilleen. Unohtamatta kieltänsä, uskontoaan ja sitä kulttuuriaan. Ja samalla hetkellä toisen uskonto pitää tietää ja toisen kirjoitus pitää osata ja toisen kulttuurista hyvät puolet ottaa ja sekoittaa omasi kanssa, ja me ollaan tavalla täällä ja ollaan lähettiläitä ja kun me mennään omaan kotimaahan ja puhutaan Suomesta ja positiivisista ja negatiivisista asioista puhutaan siellä ja tota. Pääasiassa puhutaan positiivisista. Ja se on vaikea jäädä kuuntelun varaan.

Haastateltava kertoo oma-aloitteisesti haluavansa toimia esimerkkinä ulkomaalaisille, jotka tulevat Suomeen. Hän kertoo lyhyen tarinan eräänlaisesta ideaalisesta ulkomaalaisesta, jotka katselisivat uudessa maassa ympärilleen ja omaksuisivat uudesta kulttuurista sen hyvät puolet kuitenkin unohtamatta omaa kulttuuriaan. Selonteossa muun muassa kieleen ja uskontoon sidottu kulttuuri katsotaan ihmisen osaksi, jonka luonne paljastuu kansalliseksi vastakohtaparin "suomalaiset - ulkopuolelta tulevat ihmiset" kautta. Tiettyyn kansalliseen kulttuurin omaksuneet eivät kuitenkaan ole sisäänpäin kääntyneitä, eivätkä toimi ainoastaan oman kulttuurinsa piirissä, joka olisi staattinen ja muuttumaton. Haastateltava kertoo, että pelkkä toisten kulttuurin kuuntelu ei riitä, vaan on myös katseltava ympärilleen ja opittava tuntemaan toisen kulttuurin piirteitä. Aidosta hybridisyyden mahdollisuudesta kertoo se, että eri kulttuurien välillä tapahtuu sekoittumista, joka nähdään toivottuna ilmiönä, tavoiteltavana toimintana, josta haastateltava haluaa olla positiivisena esimerkkinä kaikille ulkomaalaisille.

Tällainen hybridiys ei selonteossa ulotu syvälle poliittisen yhteisön ulkopuolelle, sillä vaikka maahanmuuttanut sekoittaisikin suomalaisia kulttuuripiirteitä omaan kulttuuriinsa, hän säilyy aina "lähettiläänä". Lähettiläs-sana kuvaa selonteossa ulkopuolelta tullutta, jonkin toisen edustajaa, joka kuljettaa viestejä instituutioiden, ryhmien tai tässä tapauksessa kansallisten yhteisöjen välillä. Tällaiset lähettiläät ja heidän harjoittamansa kulttuurivaihto ja kommunikaatio näyttävät positiivisina ja toivottuina ilmiöinä, mistä kertoo maahanmuuttaneiden olevan "todella arvokas asia" kaikille maille. Vaikka hybridisyys tai monikulttuurisuus ei näin ehkä toteudukaan jollakin yhteisön syvällisellä, kulttuurisella tasolla, on se poliittisen yhteisön kohdalla toivottava asia. Kulttuurinen, kansallinen yhteisö ei ehkä sulata joukkoonsa maahanmuuttanutta, mutta poliittinen yhteisö sulattaa, sillä sen osallistumisen edellytyksenä ei yllä olevassa selonteossa ole jaettu kulttuuri.

Haastateltava mielestäni asemoi selonteossa itsensä poliittisen yhteisön sisälle kertomalla olevansa esimerkkinä muille. Vaikka "lähettiläs" onkin kulttuurisesti samaan aikaan sekä toinen että hybridinen, ei selonteossa poliittiseen yhteisöön kuulumisen tuota vaikeuksia. Jos poliittinen yhteisö määrittäisi kulttuurisena suomalaisuuden diskurssin tapaan, olisi puhe hybridisestä lähettilästä sen jäsenenä järjetöntä. Poliittinen yhteisö onkin selonteossa nähdäkseni tietoisesti hybridinen (kts. Werbner 1997, 4–6). Yhteiskunnan luonne taas muistuttaa Charles Taylorin (1994) teoretisoiteja monikulttuurisesta poliittisesta yhteisöstä, jonka sisällä on useita kulttuurisia yhteisöjä, joiden on aktiivisella toiminnalla pyrittävä tunnustamaan toistensa erilaisuus ja oikeus siihen.

Yllä olevassa selonteossa suomalaisuus näyttyy poliittiseen yhteisöön kuulumisen näkökulmasta merkityksettömänä. Selonteko puskee suomalaisuuden ulos poliittisesta yhteisöstä ja kiinnittää sen pikemminkin kansallisen yhteisön ominaisuudeksi. Seuraavassa lainauksessa suomalaisuuden ja poliittisen yhteisön suhde tarkentuu.

Lainaus:

Haast: Niinkuin äsken sanoin, niin suomalaistunut en ole. En koe, että olen erityisen suomalaistunut. Tai en koe sitä kun olen Suomessa. Kun menen [lähtömaahani] sukuloimaan siskon luo, silloin tunnen paljon voimakkaammin minun omaa suomalaisuutta, mutta täällä Suomessa en tunne sitä erityisen paljon. Mutta en tunne, että se on puute tai haitta, että en ole suomalaistunut.

Haastateltava kertoo, ettei koe olevansa "erityisen suomalaistunut". Tämä näkyy erityisesti hänen ollessaan Suomessa, kun taas ulkomailla ollessaan "omaa suomalaisuutta" tunnetaan "paljon voimakkaammin". Suomalainen identiteetti piirtyy esiin vuorovaikutuksessa muiden kanssa, mutta ei ole ainoa ihmistä määrittävä piirre. Selonteon identiteettikäsitys vaikuttaa tyypillisen

postmodernilta. Identiteettiä ei nähdä yhtenäisenä ja yksittäisenä, vaan ihmisellä voidaan ajatella olevan useita identiteettejä, joista neuvotellaan ja jotka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteisön kanssa (Hall 1999, 26–28, Yuval-Davis 2006, 7, kts. luku 3.1). Identiteetin tilanteisuudesta kertoo selonteossa maininta suomalaisen identiteetin voimistumisesta ulkomailla.

Selonteossa näkyy hyvin myös identiteetin ja yhteisöllisyyden suhde. Haastateltava on asunut Suomessa jo pitkään, mutta ei koe olevansa erityisen suomalaistunut. Nira Yuval-Davisin (2006) ajattelussa identiteetillä ja kuulumisella on keskeinen suhde, sillä arvostelmat identiteetistä ovat samalla hyvän yhteisön jäsenen määrittelyä. Yllä olevassa selonteossa ei-suomalaisuus ja yhteisöön kuuluminen ovat kuitenkin ongelmattomia. Koska koko haastattelun ajan puhuttiin nimenomaan politiikan tekemisestä, ymmärrän ongelmattomuuden liittyvän ensisijaisesti politiikkaan. Selonteossa suomalaisuus ei siten ole poliittiseen yhteisöön kuulumisen edellytys. Poliittikkaa voi harjoittaa täysipainoisesti, vaikka ei kokisikaan olevansa ”suomalainen”.

Selonteissa, joissa poliittiselle yhteisölle annettiin monikulttuurisia merkityksiä, ajallinen ulottuvuus nousi usein esiin muuta aineistoa voimakkaammin. Seuraavassa lainauksessa kysyn haastateltavalta, mikä häntä motivoi politiikassa. Vastauksessa pureudutaan suomalaisen yhteiskunnan muutokseen, minkä koin haastattelutilanteessa yllättävänä.

Lainaus:

Minä: mutta joo, hei, mulla on vielä muutama kysymys mistä mä. Totahei, missäs me mennään. Mikä sua, mikä sua erityisesti motivoi politiikassa? Onks joku semmonen, joka

Haast: Ehkä se, että mä olen tullut muualta. Ja mä olen ollut, ja Suomi on koko ajan muuttunut. Mä tulin vuonna -92. Ja siitä kun mä vertaan kaikkia asioita. Kun mä menen markettiin. Mä annan nyt muutaman esimerkin. Marketissa ei ollut sellaisia hedelmiä ja kasviksia kuin mitä nykyään on. Eli ruokakulttuuri on muuttunut. Sitten ihmiset esimerkiksi ei tienneet mikä on kebab, mikä on pizza, nyt 7-vuotias syö ja 70-vuotias syö pizzaa ja kebabia. Jotain on muuttunut. Sitten mä tuun [kunnallispolitiikkaan], täällä on kaksi maahanmuuttajaa.

Selonteossa haastateltava toteaa ensin tulleen Suomeen alun perin muualta. Sitten hän kertoo, miten Suomi on hänen aikanaan muuttunut monin tavoin. Esimerkkinä hän kertoo ruokakulttuurin ja politiikan muutoksista. Ihmiset ovat alkaneet syödä pizzaa ja kebabia ja politiikassa näkyy maahanmuuttaneita. Selonteossa Suomi on kansainvälistynyt.

Selonteossa maahanmuuttajuus näyttäytyy voimavarana Suomen poliittisessa yhteisössä. Haastateltava kertoo koko ajan vertaavansa ”kaikkia asioita”. Maahanmuuttaneella on taustansa takia pohjaa, johon yhteiskunnan muutoksia voi peilata; hänellä on ikään kuin silmää kulttuurisille muutoksille. Muutokset ovat monitahoisia ja muutos kuvataan jatkuvaksi, käynnissä olevaksi prosessiksi. Muutoksille annetaan huokoinen ja leviävä merkitys. Yhtenä esimerkkinä mainitaan ruokakulttuuri, jonka hybridisyyttä on myös kritisoitu pinnalliseksi. Ulf Hannerz (1996, 102–104)

on huomauttanut, etteivät yllirajaiset prosessit aina tarkoita kulttuurien syvempää sekoittumista. Ihmiset saattavat innostua uusista kulttuuripiirteistä lähinnä kulutusnäkökulmasta. Moni nauttii vapaamman kaupan tuomista edullisemmista vaatteista ja uusista hyödykkeistä, ravintoloista tai eksoottisista juhlista ilman, että kulttuurisia muutoksia tapahtuu muilla elämänalueilla.

Kuitenkin sellaiset monikulttuurisuuden piirteet, joita ihmiset eivät kykene sulkemaan ulos, kontrolloimaan tai jotka jollain tapaa haastavat omat perusarvoiksi tai instituutioiksi koetut asiat, nähdään uhkaavina ja helposti torjutaan (vrt. Stolcke 1999) Tämän kaltaista ulossulkemista ei selonteossa kuitenkaan esiinny, ja kulttuurin prosessimaisuus laajentuu koskemaan useampia asioita, joihin viitataan laajasti sanomalla ”jotain on muuttunut”. Esimerkkinä mainitaan vielä politiikka, jossa maahanmuuttaneista kerrotaan tulleen yhä yleisempi näky. Monikulttuuriset prosessit ikään kuin ”läikkyvät” yhdeltä elämänalueelta toiselle.

Haastateltava kuvaa prosessia, jota voidaan kuvata hybridiseksi sikäli, että yllirajaisen prosessien mukanaan tuomat ilmiöt ottavat paikkansa uudessa yhteisössä. Näin tehdessään ne samalla myös väistämättä muuttuvat. Kaikki tämä on maahanmuuttaneelle motivoivaa.

Selonteossa maahanmuuttanut ui Suomen poliittisessa yhteisössä kuin kala vedessä. Hän elää uudessa kotimaassaan sujuvasti, osallistuu menestyksekkäästi kunnallispolitiikkaan ja hänellä on hyvä tuntuma yhteiskunnan muutoksiin. Monikulttuurisessa poliittisessa yhteisössä mikään tai kukaan ei haasta maahanmuuttaneen mahdollisuuksia tai oikeuksia.

Yllä oleva selonteko kuvaa poliittista yhteisöä, jossa on maahanmuuttaneen näkökulmasta varsin helppo elää. Monikulttuurisuus tarkoittaa kuitenkin väistämättä myös moniäänisyyttä, eikä sellaisessa yhteiskunnassa kukaan voi välttyä ristiriidoilta. Seuraavassa lainauksessa puhutaan kaikkien yhdenvertaisesta osallistumisesta.

Lainaus:

Haast: Kyllä maahanmuuttajat ottavat yhteyttä ja jotkut puhuvat mun kanssa, mutta maahanmuuttajat yleensä vähemmän äänestävät kuin olisi pitänyt äänestää, enkä syytä heitä koska mun mielestä on parempi katsoa kuin katua. Että silleen yhtä lailla suomalaisetkaan eivät äänestä paljoa

Minä: ei varsinkaan [nuoret]

Haast: joo, ja mun mielestä että parempi kuin että [maahanmuuttajat] olisivat väärää puoluetta äänestämässä niin parempi etteivät äänestä ollenkaan. En tiedä, ehkä jokainen ehkä väärän puolueen käsittää eri tavalla, mutta mä en ainakaan äänestäisi esimerkiksi perussuomalaisia jos olisin maahanmuuttaja enkä olisi mukana mutta...niin. Saa nähdä.

Lainausta edeltävässä keskustelussa on mainittu puolueiden kalastelevan maahanmuuttaneita ehdokkaikseen vain saadakseen maahanmuuttaneiden ääniä. Seuraavaksi hän kertoo, että olisi parempi, jos maahanmuuttaneet olisivat kokonaan äänestämättä kuin että nämä äänestäisivät

perussuomalaisia, jotka määrittellään "vääräksi puolueeksi" maahanmuuttaneiden näkökulmasta. Selonteossa maahanmuuttaneet näyttäytyvät tasavertaisina toimijoina muihin kansalaisiin nähden. He käyvät äänestämässä, eikä haastateltavalla ole heidän päätöksiinsä juurikaan sanottavaa taustastaan huolimatta. Maahanmuuttaneiden äänestämisestä puhutaan siis kuin minkä tahansa muunkin ihmisryhmän äänestämisestä. Haastateltava problematisoi sitä ainoastaan puolueen ja ihmisryhmien intressien ajamisen näkökulmasta. Selonteossa maahanmuuttajuus ja suomalaisuus riisuvat etnisyytensä.

Tulkitsen lainauksen kertovan monikulttuurisesta poliittisesta yhteisöstä myös siinä mielessä, että se kiinnittää varsin vähän absoluuttisia merkityksiä yksilöihin tai ryhmiin. Perussuomalaisista puhutaan ensi alkuun "vääränä puolueena" mutta heti perään merkityksen olemuksellisuus kumotaan, kun haastateltava mainitsee, että jokainen varmasti käsittää väärän puolueen eri tavalla.

Haastateltava itse asemoituu lainauksessa muiden äänestäjien kanssa samalle viivalla. Lopun muttasana ja sen jälkeinen pohdiskelleva "niin" antavat kuitenkin ymmärtää, että maahanmuuttaneet eivät ole yhdenmukainen ryhmä, jonka osallistumisesta voisi sanoa mitään varmaa. "Saa nähdä", sanoo haastateltava ja jättää näin avoimeksi mahdollisuuden perussuomalaisesta maahanmuuttaneesta, mahdollisuudesta, johon haastattelun loppupuolella vielä palattiin. Perussuomalaisen maahanmuuttaneen voi tulkita myös edustavan tietynlaista hybridiyttä, onhan puolue profiloitunut vaatimuksillaan maahanmuuton rajoittamisesta.

Suomen poliittinen yhteisö näyttää selonteossa potentiaalisesti hybridisenä ja jatkuvien muutosvoimien alaisena. Kulttuuristen ja poliittisten hybridien syntyminen on lainauksessa "tuskallinen prosessi" (Hall 2003, 259–261, kts. myös Hautaniemi 2004), johon ei liity pelkästään positiivisia asioita, ja jonka tulevaisuus on avoin. Poliittiset oikeudet tai poliittisen osallistumisen mahdollisuus eivät ole epävarmoja. Huomio kiinnittyy pikemminkin poliittisen osallistumisen tuloksiin haastateltavan oman poliittisen kannan näkökulmasta. Tällaisessa ajattelussa poliittinen osallistuminen ja oikeudet ovat jo oletusarvoisesti olemassa, ja maahanmuuttaneiden osallistuminen on osa normaalia poliittisen yhteisön intressikamppailua.

Yllä olevassa selonteossa maahanmuuttaneille annetaan samat mahdollisuudet muokata Suomen poliittista yhteisöä kuin muillekin yhteisön jäsenille. Seuraavassa selonteossa selitetään, mikä merkitys maahanmuuttaneiden poliittisella osallistumisella yhteisön kannalta oikeastaan on.

Lainaus:

Haast: joo, joo, joo, haluan vaikuttaa tässä yhteiskunnassa tässä maassa, joo, joo. Ja olisin täällä edelleen ja haluan olla mukana, koska jos me emme ole mukana niin ei koskaan me pääse vaikuttamaan tai sanotaan että koskaan ei tule ymmärretyksi hyvin miten täällä asiat toimii. Voi olla että viiskymmentä, ja puhutaan maahanmuuttaja, maahanmuuttaja mutta asia ei tiedä miten se toimii. Mutta jos me voimme olla mukana, osallistua niin sitten voi vaikuttaa. Jos ei voi hyväksyä meitä sitten me osallistua luomaan meidän uusi maa.

Haastateltava kertoo maahanmuuttaneiden poliittisen osallistumisen olevan tärkeää, koska muutoin heidän äänensä tuskin tulee kuulluksi ja samalla maahanmuuttaneiden käsitys Suomen poliittisesta yhteisöstä jää vajaaksi. Selonteko piirtää kuvan Suomesta poliittisena yhteisönä, johon kuuluu useita erilaisia ryhmiä. Näiden ryhmien poliittinen osallistuminen on tärkeää, jotta niiden jäsenille muodostuisi hyvä kuva yhteiskunnan toiminnasta. Tällainen toiminta, ja sitä kautta kaikkien yhtäläinen kuuluminen Suomen poliittiseen yhteisöön, kerrotaan tavoiteltavana ja hyvänä asiana. Eri ryhmien ja politiikan välille tarvitaan vuorovaikutusta, jotta ymmärrys ja vaikutusmahdollisuudet paranisivat puolin ja toisin.

Monikulttuurinen poliittinen yhteisö ei selonteossa näyttäytyä kitkattomana, mistä kertoo sivulauseessa todettu mahdollisuus siitä, että maahanmuuttaneita ei ehkä hyväksytä poliittisiin prosesseihin. Se ei lannista haastateltavaa. Hän kertoo, että maahanmuuttajat aikovat joka tapauksessa osallistua uuden Suomen luomiseen. Poliittiseen yhteisöön kuulumisen kautta maahanmuuttaneet näyttäytyvät näin yhtenä osana uusien poliittisen yhteisöllisyyden muotojen synnyttämisessä. Poliittinen yhteisö on prosessi, jossa myös maahanmuuttaneiden panos on mahdollinen.

7.2. Monikulttuurinen diskurssi

Edellisessä luvussa esittämäni seitsemän selontekoa ovat esimerkkejä monikulttuurisesta diskurssista, joka on kolmas aineistosta paikallistamani laaja Suomen poliittista yhteisöä määrittävä ajatusrakennelma. Monikulttuurisen diskurssin kuvaama poliittinen yhteisö on jatkuvien neuvottelujen ja ristiriitojen täyttämä kenttä, jonka perustana ovat demokraattisuus ja keskustelu. Poliittinen yhteisö on luonteeltaan muuttuva ja prosessinomainen. Diskurssi ei ota selkeää kantaa poliittisen yhteisön jäsenen edellytyksiin, mutta määrittelee kuitenkin joitakin tekijöitä, joita yhteisön jäsenellä ei tarvitse olla, ja joitakin, jotka eksplisiittisesti mahtuvat mukaan.

Suomalaisuus ei diskurssissa kuulu poliittisen yhteisön edellytyksiin. Rajanveto on selvä ennen kaikkea suomalaisuuden diskurssiin, sillä poliittiseen yhteisöön kuuluminen ei edellytä jaettua

käsitystä poliittisesta kulttuurista. Maahanmuuttaneen mahdollisuutta kuulua poliittiseen yhteisöön ei monikulttuurisuuden diskurssissa problematisoida. Poliittinen yhteisö näyttäytyy avoimena: eräänlaisena mahdollisuushorisonttina, jonka kautta yhteiskunnan muutokseen on mahdollista vaikuttaa ja osallistua.

Ainoa selkeä vaatimus poliittiseen yhteisöön kuulumiselle on altistuminen dialogille. Siinä mielessä diskurssin käsitys poliittisesta yhteisöstä heijastelee hyvin Iris Marion Youngin (2000) monikulttuuriselle yhteisölle esittämää kommunikaation vaatimusta. Youngin mukaan keskusteluyhteyden tulisi tosin toimia ennen kaikkea poliittisten toimijoiden ja muun yhteisön välillä, kun taas monikulttuurisuuden diskurssi vaatii selkeästi ainoastaan poliittisen yhteisön sisäistä jatkuvaa neuvottelua. Koska olen tutkimuksessani käsitteellistänyt poliittisen yhteisön tarkoittavan kaikenlaista julkisessa tilassa tapahtuvaa intressikamppailua, on diskurssin määrittelemällä yhteisöllä kuitenkin mahdollisuus sisällyttää dialogiin hyvin monenlaisia Suomen rajojen sisällä vaikuttavia yksilöitä ja ryhmiä. Olennaisempi kysymys, joka diskurssin puitteissa nousee, onkin ryhmän tai yksilön oma halu antautua neuvottelulle.

Diskurssin kuvaama poliittinen yhteisö mahdollistaa myös hybridisen olemassaolon ja toiminnan yhteisön puitteissa. Diskurssin hybridisyys voidaan ymmärtää postmodernin teorian hahmottelemaksi jatkuvaksi kulttuuriseksi lainaamiseksi, yhdistelyksi ja muunteluksi, jonka tuloksena syntyy uusia identiteettejä ja olemisen tapoja, joiden aineksia ei voida palauttaa ainakaan yksinkertaisesti alkulähteilleen. (kts. luku 3.4.) Muuntelu on luonteeltaan sekä tietoista että tiedostamatonta, eivätkä sen tuloksena syntyvät ilmiöt väistämättä lisää monikulttuurisuutta tukevia toimintatapoja. Olennaista kuitenkin on, ettei monikulttuurisen diskurssin hybridisyys järkytä tai uhkaa poliittisen yhteisön rajoja, vaan on pikemminkin sisäänrakennettuna yhteisön luonteeseen. (kts. Werbner 1997, 4–6)

Monikulttuurisesta diskurssista ammentavia selontekoja esiintyi aineistossa vähemmän kuin paikallisyhteisöllisyyden tai suomalaisuuden diskursseja hyödyntäviä. Seuraavassa johtopäätösluvussa pohdin paikallistamieni kolmen diskurssin suhdetta ja laajennan niiden merkitysten sekä seurausten tarkastelua osaksi yhteiskunnallista keskustelua.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tässä tutkimuksessa esitellyt kolme Suomen poliittista yhteisöä määrittävää diskurssia, jotka nousevat maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen haastatteluista, joissa aiheena oli heidän toimintansa Suomen politiikassa. Erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat olleet diskurssien piirtämät mahdollisuudet ja rajat poliittisen yhteisön jäsenyydelle, sekä näiden rajanvetojen kautta avautuvat mahdollisuudet monikulttuurisen Suomen muutoksille erityisesti suhteessa viime vuosikymmeninä maahanmuuttaneisiin.

Tutkimuskysymysteni kannalta aineisto osoittautui suhteellisen yhdenmukaiseksi, ja merkittäviä eroja aineiston sisällä ei esiintynyt. Miesten ja naisten välillä ei ollut suuria eroja diskurssien rakentumisen kannalta. Poliitikassa lyhyemmän aikaa toimineiden valtuutetun ja varavaltuutetun haastattelut erosivat paikoin muusta aineistosta, mutta erot koskivat lähinnä kokemuksia puolueen tai valtuuston toiminnasta, jonka suhteen haastateltavat olivat lausunnoissaan varovaisia, jota perusteltiin kokemusten yksittäisyydellä tai puuttumisella. Tutkimuskysymysteni kannalta voisi kuitenkin ajatella, että lyhyemmän aikaa Suomen politiikassa toimineiden haastateltavien puhe poliittisesta yhteisöstä ei olisi niin Suomen sisäisten diskurssien läpäisemää kuin pitkän linjan poliitikkojen. Silloin myös kuva poliittisen yhteisön luonteesta voisi muodostua erilaiseksi. Diskurssit eivät kuitenkaan muodostu ja uusinna itseään tiettyjen instituutorajojen sisällä, joten olennaisempaa on Suomessa vietetty aika. Haastatteluista kaikki olivat viettäneet Suomessa haastatteluhetkellä vähintään neljä vuotta, useat paljon tätä pidempään.

Suurimmat erot aineiston sisällä muodostuivat rasismien kokemusten suhteen, joita vaikutti olevan enemmän tummaihoisilla haastatelluilla. Lisäksi etelän suurten kaupunkien (tässä aineistossa pääkaupunkiseutu ja Turku) ja muun Suomen välillä oli joitakin eroja puhuttaessa paikallisyhteisön itsemääräämisoikeuden puolustamisesta, mitä ei juuri esiintynyt etelän suurten kaupunkien valtuutetuilla. Aineiston sisäisten erojen vähäisyys tutkimuskysymysten kannalta johtuu varmasti pitkälti siitä, että olen pyrkinyt etsimään aineistostani selontekoja ja diskursseja, jotka toistuvat mahdollisimman monessa haastattelussa.

Luvussa 5. analysoin paikallisyhteisölle annettuja merkityksiä aineistossa. Näistä merkityksistä muodostui paikallisyhteisöllisyyden diskurssi, joka määrittää Suomen poliittisen yhteisön paikaksi, jossa ihmiset kohtaavat ja ovat vuorovaikutuksessa jaetussa, osittain arkisessakin tilassa. Yhteisöllisyys syntyy samassa tilassa elämisen kokemuksista, joista yhtenä esimerkkinä on huoli palveluiden säilymisestä omassa kunnassa. Poliittisen yhteisön luonteeseen kuuluu myös tietty

omavaraisuus ja itsemääräämisoikeus, joka usein näyttäytyy uhattuna ulkopuolelta.

Paikallisyhteisöllisyyden diskurssissa Suomen poliittisen yhteisön tapahtumapaikka on selkeästi koko Suomea pienempi alue, jonka olen epäsuorasti tulkinnut mahtuvan kunnan rajojen sisälle. Aina ei kuitenkaan ole selvää, onko paikallisyhteisö sama asia kuin kunta.

Luvussa 6. käsittelin aineistosta paikantamiani kulttuurisen yhteisön merkityksiä. Niistä rakentui pohja suomalaisuuden diskurssille. Lisäksi tarkastelin yllirajaiselle politiikalle annettuja merkityksiä, joiden tulkitsin myös ammentavan pääosin suomalaisuuden diskurssista. Tämä diskurssi määrittelee Suomen poliittisen yhteisön jaetun poliittisen kulttuurin yhteisöksi, jonka toiminta suuntautuu Suomen rajojen sisäpuolella sijaitsevan poliittisen yhteisön hyväksi. Yhteisöllisyys syntyy kaikkien jakamasta merkitysrakenteesta, joka tarjoaa pääpiirteissään saman näkemyksen politiikassa toimimisesta ja suomalaisuudesta poliittiseen yhteisöön kuulumisena. Suomalaisuus tarkoitti aineistossa ennen kaikkea poliittista työtä suomalaisten hyväksi, verojen maksamista, ammatinharjoittamista ja yleisesti sen tarkemmin määrittelemätöntä "hyvää käytöstä". Suomalaisuus määrittyi joissakin kohdin maahanmuuttajuuden vastakohtana, mutta suomalaisuuden diskurssi ei silti sulkenut ulos maahanmuuttaneita, jotka yhteisen poliittisen toimintakulttuurin omaksuttuaan pystyivät toiminaan poliittisen yhteisön täysivaltaisina jäseninä.

Suomalaisuuden diskurssi määritteli poliittisen yhteisön myös yhdeksi yhteisöksi kansainvälisessä yhteisöjen joukossa. Suomen ulkopuolinen poliittinen toiminta sai kuitenkin pääosin kielteisiä merkityksiä. Kiinnostus ulkomaisten asioihin sen sijaan on hyväksyttävää ja jopa toivottavaa, sillä siitä saattaa olla hyötyä Suomen etujen ajamisessa kansainvälisillä kentillä. Suomalaisuuden diskurssi kuitenkin korostaa poliittisen yhteisön toimivan nimenomaan Suomen rajojen sisäpuolella olevien yhteisön jäsenten hyväksi.

Luvussa 7. perehdyin selontekoihin, joissa tulkintani mukaan annettiin merkityksiä monikulttuuriselle yhteiskunnalle sellaisena, kuin muun muassa Stuart Hall (1999, 2003), Charles Taylor (1994) ja Iris Marion Young (2000) sen ovat käsitteellistäneet. Luvun selonteot ovat esimerkkejä aineistosta muodostamastani monikulttuurisesta diskurssista, joka määrittelee Suomen poliittisen yhteisön olevan luonteeltaan avoin ja jatkuvaan dialogiin perustuva. Sen keskeinen ominaisuus on myös demokratia, joka mahdollistaa yksilöiden ja ryhmien välisen intressikamppailun ja keskustelun, joiden avulla yhteisön asioista kiistellään ja päätetään.

Poliittinen yhteisö on luonteeltaan myös selvästi hybridinen siinä mielessä, että yksi muuttumaton tai olemuksellinen kulttuuri ei asetu sen pohjarakenteeksi. Yhteisössä on toisin sanoen mahdollista

leikitellä erilaisilla kulttuurisilla kategorioilla ja särkeä niitä ilman, että yhteisöllisyys vaarantuu. Poliittinen yhteisö ei kuitenkaan sulje sisälleen koko yhteiskuntaa. Monikulttuurisuuden diskurssissa oli viitteitä siihen, että yhteiskunta laajemmin saattaisi silti olla luonteeltaan pikemminkin kulttuurinen mosaiikki kuin hybridinen kokonaisuus. Sitä selittäisi parhaiten Charles Taylorin (1994) käsitys monikulttuurisesta yhteiskunnasta, jossa kulttuurisesti erilliset ryhmät aktiivisesti tunnistavat toistensa oikeudet yhteisön jäseninä ja samaan aikaan kulttuurisesti erilaisina. Tähän viittaavia selontekoja oli kuitenkin vain muutama.

Aineistossa paikallisyhteisöllisyyden ja suomalaisuuden diskurssit nousivat tulkintani mukaan hegemoniseen asemaan. Näistä diskursseista ammennettiin selvästi useammin selitysmalleja selontekoihin kuin monikulttuurisuuden diskurssista. Paikallisyhteisöllisyyden diskurssia rakennettiin hegemoniseksi myös vetoamalla yleisesti hyväksytyyn tapaan ajaa kuntalaisten asioita. Suomalaisuuden diskurssissa vastaavasti painotettiin kaikkien suomalaisten etujen ajamista "pelkkien" maahanmuuttaneiden asioiden ajamisen sijaan. Lisäksi suomalaisuuden diskurssissa yhteisön luonteen kuvauksessa vedottiin usein joko yksinkertaistettuun "suomalaisuuteen" tai sitten kulttuurisesti jaettuihin konventioihin, kuten uuteraan työntekoon.

Hegemoniset diskurssit esiintyivät aineistossa tiuhaan ja niitä heijastelevat selonteot esitettiin itsevarmasti. Niitä ei tarvinnut haastaa, ja ne murtuivat vain muutamassa kohden paljastaen tavallisesti monikulttuurisen diskurssin, joka asettui ainoana aineistossa haastavan ja kyseenalaistetun diskurssin asemaan. Monikulttuurisesta diskurssista poimittiin aineksia selontekoihin harvakseltaan, ja diskurssi joutui ajoittain kamppailemaan elintilasta selontekojen sisällä. Selonteossa saatettiin esimerkiksi kertoa maahanmuuttaneiden osallistuvan uuden Suomen luomiseen, mutta sivulauseesta kävi ilmi väitteen ehdollisuus. Tavallisimmin monikulttuurisuuden diskurssia ehdollisti suomalaisuuden diskurssi, minkä tulkitsen kertovan ennen kaikkea suomalaisuuden diskurssin hegemonisuudesta.

Selkein jännite aineistossa muodostui suomalaisuuden diskurssin ja monikulttuurisuuden diskurssin välille. Niiden kesken vallitsee perustavaa laatua oleva ristiriita, sillä monikulttuurinen diskurssi sallii maahanmuuttaneen osallistua Suomen poliittiseen yhteisöön ilman erityistä suomalaisuutta. Lisäksi monikulttuurinen diskurssi mahdollistaa suomalaisuuden yhdistelyn muihin kulttuuripiirteisiin ilman, että yhteisön olemassaolo vaarantuu. Suomalaisuuden diskurssi puolestaan torjua mahdollisuuden kulttuurisista hybrideistä. Suomalainen toimintakulttuuri ei ole väistämättä ainoa yksilöä määrittävä piirre, mutta se on ainoana ja verrattain muuttumattomana ehdoton edellytys poliittisen yhteisön olemassaololle.

Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi puolestaan asettui aineistossa suomalaisuuden ja monikulttuurisuuden diskurssien ulkopuolelle sikäli, että sen kuvaama yhteisö ei ollut luonteeltaan kulttuurinen, vaan perustui jaetussa tilassa elämisen sosiaalisuudelle ja kunnan etujen puolustamiselle. Enimmäkseen kulttuuri loisti diskurssissa poissaolollaan. Joissakin kohdin poliittinen yhteisö kuitenkin määrittyi eksplisiittisesti ei-kulttuuriseksi. Tämä tapahtui asettamalla paikallisyhteisön jäsenyys ja maahanmuuttajuus vastakkain. Nähdäkseni paikallisyhteisöllisyyden diskurssia voidaan hyödyntää muun muassa kulttuuristen määrittelyjen kiertämisessä. Se voi olla myös tapa vaimentaa maahanmuuttaneen leimaa silloin, kun se koetaan haitaksi. Joissakin paikoissa vaikutti siltä, että suomalaisuuden diskurssia murrettiin paikallisyhteisöllisyyden diskurssilla. Mielestäni silloin, kun suomalaisuus saa maahanmuuttaneiden kunnallispoliitikkojen puheessa paikallisyhteisöllisiä piirteitä, kulttuurin merkitys poliittisen yhteisön ominaisuutena heikkenee. Kyse voi kuitenkin olla diskurssin käytöstä, eikä paikallisyhteisöllisyyden ja suomalaisuuden ristiriita näyttäydy selvänä tai yksiselitteisenä.

Diskurssit käyvät keskenään ja yhteiskunnassa laajemminkin määrittelykamppailua Suomen poliittisen yhteisön rajoista ja sen tarjoamista mahdollisuuksista. Tästä näkökulmasta monikulttuurisuuden diskurssi määrittelee yhteisöön kuulumisen edellytykset väljimminkin. Yhteisön ulkopuolelle rajataan ne, jotka eivät kykene osallistumaan keskusteluun ja kommunikoimaan jatkuvasti muuttuvassa poliittisessä yhteisössä. Diskurssi mahdollistaa osallistumisen hyvin myös maahanmuuttaneille, jotka voivat kuulua poliittiseen yhteisöön ilman vaatimuksia suomalaisen kulttuurin erityisestä hallinnasta. Poliittisen yhteisön jäsenyyden kautta avautuu mahdollisuus vaikuttaa Suomen asioihin, mutta poliittiseen kamppailuun antautumisessa piilee myös tappion vaara. Maahanmuuttajuus on kaikesta huolimatta monikulttuurisessa diskurssissa ennen kaikkea voimavara, joka auttaa ymmärtämään poliittisen yhteisön ja laajemminkin yhteiskunnan muutoksia.

Monikulttuurinen diskurssi ei suoraan määrittele poliittisen yhteisön vaatimukseksi hybridisyyttä, mutta tarjoaa siihen kuitenkin mahdollisuuden. Mielestäni voidaan silti kysyä, onko dialogille ja neuvottelulle perustuva monikulttuurinen yhteisö aidosti mahdollinen ilman hybridisyyden vaatimusta. Jos poliittinen yhteisö ymmärretään jatkuvasti muuttuvaksi prosessiksi, jossa intressikamppailua käydään demokraattisesti keskustelun hengessä, ei kompromisseilta voi välttyä. Kulttuurinen muuntelu tuskin rajautuisi politiikan alueelle, mutta on mahdollista, että juuri poliittisen yhteisön jäsenyydelle asetetaan suurempia hybridisyyden vaatimuksia kuin ei-poliittisten yhteisöjen jäsenyydelle.

Hybridisyyden mahdollisuuden kieltää suomalaisuuden diskurssi, joka rajaa poliittisen yhteisön jäseniä monikulttuurista diskurssia tiukemmin. Poliittiseen yhteisöön kuuluakseen on omaksuttava poliittinen kulttuuri, joka on kaikille avoin, mutta jonka omaksuminen vaatii työtä. Konkreettisilla toimilla kuten työnteolla osoitettava poliittisen yhteisön jäsenyys voi olla maahanmuuttaneelle vaikeampi saavuttaa riippuen yhteiskunnan poliittisesta mahdollisuusrakenteesta, joka säätelee esimerkiksi työntekoa ja kansalaisuuden saantia.

Toisaalta suomalaisuuden diskurssi ei millään muotoa rajaa maahanmuuttanutta ulos ainoastaan maahanmuuttajuuden vuoksi. Diskurssi käsitteellistää kulttuurin ihmisten mukana kulkeväksi ominaisuudeksi, mutta ei näe sitä niin olemuksellisenä tai muuttumattomana, etteikö sen rinnalle voisi omaksua suomalaista poliittista toimintakulttuuria. Poliittisessa yhteisössä tämän toimintakulttuurin rinnalle ei kuitenkaan mahdu muita. Suomalaistuminen poliittiseen yhteisöön ei silti suomalaisuudenkaan diskurssissa tarkoita, että maahanmuuttajuus olisi silkka haitta tai korvattava ominaisuus. Maahanmuuttaneella on tavallisesti yllirajaisia verkostoja, joista voi olla hyötyä Suomen etujen ajamisessa. Kiinnostus yllirajaisiin asioihin onkin yksi vahvuus, joka maahanmuuttaneella Suomen politiikassa on, ja poliittisen yhteisön kautta avautuu paikka tämän vahvuuden hyödyntämiseen. Yllirajainen kiinnostus pysyy kuitenkin tiukasti Suomen valtion- ja kulttuurirajojen puristuksessa, eikä laajene koskemaan yllirajaisen politiikan harjoittamista. Tässä mielessä Suomessa toimivat maahanmuuttaneet kunnallispoliitikot eivät ole poliittisina toimijoina erityisen yllirajaisia, kuten aikaisempi tutkimus antaisi odottaa, vaan varsin hyvin Suomeen kiinnittyneitä.

Paikallisyhteisöllisyyden diskurssi asettaa poliittisen yhteisön jäsenyydelle omat vaatimuksensa, jotka eivät liity kulttuuriin. Paikallisyhteisöllisessä mielessä poliittiseen yhteisöön pääsee olemalla jatkuvasti vuorovaikutuksessa yhteisön muiden jäsenten kanssa. Kulttuuri tai ihmisten välinen erilaisuus ovat merkityksettömiä, sillä kaikki käyttävät samoja busseja, uivat samoissa uimahalleissa, osallistuvat samoihin kesätahtumiin ja tuntevat samat paikalliset kuulumisuudet. Maahanmuuttaneen kannalta poliittiseen yhteisöön on helppo kuulua asumalla ja osallistumalla. Poliittiseen yhteisöön pääseminen edellyttää kuitenkin jo jonkinlaista yhteisön jäsenyyttä, joten voisi ajatella, että poliittiset oikeudet avautuvat vasta, kun kunnassa on asunut jo jonkin aikaa. Toisaalta poliittinen toiminta näyttäytyi myös väylänä yhteisöön kuulumiselle, joten sen kautta mahdollistuu yhteisön syvempi jäsenyys.

Kieli yhdistää yhteisöön kuulumisen vaatimuksena kaikkia diskursseja. Dialogiin osallistuminen vähintäänkin vaikeutuu, mikäli yhteistä kieltä ei löydy. Myös paikallisyhteisö tarvitsee yhteisen

kielen, jotta kaikkien jäsenten kasvokkainen sosiaalisuus olisi mahdollista. Näissä tapauksissa kielitaidolle ei nähdäkseni kuitenkaan ole erityisen tiukkoja vaatimuksia sen paremmin kielen kuin tasonkaan suhteen. Suomalaisuuden diskurssi sen sijaan vaatii nimenomaan suomen kielen osaamista, joka on yksi keskeinen kulttuurinen taito. Poliittinen yhteisö perustuu tässä tutkimuksessa osittain myös kansallisille instituutioille, joiden piirissä kunnanvaltuutetutkin toimivat, joten lienee epärealistista olettaa, että poliittisen yhteisön kieli Suomessa muuttuisi kovin nopeasti muuksi kuin suomeksi tai ruotsiksi.

Suomen maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa 1990-luvulla esiintyneistä Suomen poliittisen yhteisön luonteen määrittelyistä löytyy kummastakin merkkejä tutkimuksessani. Liberaalista perinteestä 1990-luvulla ponnistaneet kannanotot painottivat kaikkien Suomessa asuvien oikeutta osallistua päätöksiin, jotka koskevat heitä itseään. (Lepola 2000, 288–327) Paikallisyhteisölliseksi nimeämäni diskurssi vaikuttaa heijastelevan tätä ajatustapaa, kun se korostaa kunnassa asumisen merkitystä poliittiseen yhteisöön kuulumisena. Monikulttuurisuuden diskurssissa korostetaan puolestaan demokratiaa ja kaikkien mahdollisuutta osallistua, missä voi myös nähdä liberaalin ajattelutavan vaikutuksen.

1990-luvun keskustelussa esiintynyt kommunitaristinen käsitys poliittisesta yhteisöstä puolestaan asetti kulttuurisen samankaltaisuuden ja etnisen suomalaisuuden kuulumisen ehdoiksi. Myös Suomessa harjoitetun kotouttamispolitiikan tavoitteena on ollut ainakin osittainen maahanmuuttaneiden suomalaistaminen. Olisi ollut hieman yllättävää, jos tämän kaltainen diskurssi olisi noussut maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheesta. Suomalaistumisen paineita kohdistuu maahanmuuttaneisiin kuitenkin myös poliittisen yhteisön ulkopuolella, eivätkä vielä maahanmuuttaneiden Suomessa kasvaneet lapsetkaan ole immuuneja kategorisoinnille, rasismille ja muulle ulossulkemiselle (Haikkola 2010).

Aineistossa esiintyi kuitenkin tulkintani mukaan viitteitä myös etnisestä suomalaisuudesta poliittiseen yhteisöön kuulumisen ehtona. Rasismin kokemukset aineistossa olivat mielestäni reaktioita ”Suomi etnisille suomalaisille” -diskurssiin, joka on maahanmuuttaneiden näkökulmasta automaattisesti ulossulkeva.

Suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurisuusmuutosten kannalta kiinnostavaa on, millä tavalla rasismin kokemuksista puhutaan. Niiden kieltäminen, niistä vaikeneminen tai oman aseman etäännyttäminen rasismista kielivät nähdäkseni rasismin tabu-luonteesta. Viime vuosien maahanmuuttokriittisessä keskustelussa on kilvan todisteltu mikä kaikki ei ainakaan ole rasismia,

mikä on käsittäkseni myös osa samaa rasismien puhetapaa. Se, ettei rasismista ole sopivaa puhua, kertoo nähdäkseni ulossulkevan suomalaisuuden voimakkuudesta. Suomi etnisille suomalaisille - ajattelutapa on osaltaan niin väkevä, että se tukahduttaa sitä suoraan kritisoivat eli rasismien nimeävät selonteot. Sikäli kun kyse on diskurssista, sen voisi sanoa olevan hegemoninen. Samalla kyse on julkisen poliittisen keskustelun kyvyttömyydestä käsitellä rasismia. Aineistoni perusteella väitän, että suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa ei ole tilaa vastustaa rasismia.

Rasismi-selonteissa ratkaisuksi rasismiin tarjottiin tyypillisesti sen kestämistä itse. Rasismi kuvattiin olemuksellisenä, pysyvänä ilmiönä, joka jokaisen on vain nieltävä. Tämä kertoo myös osaltaan ulossulkevan diskurssin hegemonisuudesta. Kun rasismi näyttäytyy henkilökohtaisesti kestettävänä ongelmana, jäävät sen institutionaaliset ja yhteiskunnalliset puolet pimentoon. Selonteissa ei tyypillisesti osoitettu sormella yhteiskuntaa, yhteisöjä, organisaatioita tai instituutioita. Ulossulkevat ajattelumallit ovat kyllin vahvoja, jotta selonteissa niitä ei kyetä tavallisesti haastamaan. Pääosin näin vaikutti olevan tämänkin tutkimuksen aineistossa. Muutamissa kohdin rasismiin kuitenkin kyettiin vastaamaan esimerkiksi kategorioilla leikkelyn keinoin. Näissä avauksissa oli myös humoristinen sävy. Liioittelevalla tai kärjistävällä huumorilla vaikeita asioita on mahdollista käsitellä.

Vaikka ulossulkeva ajattelutapa avattiinkin huumorin keinoin kritiikille, jäivät konkreettiset diskursiiviset vaihtoehdot usein samassa yhteydessä esittämättä. Esimerkiksi Lotta Haikkola (2010) on monikulttuurisia nuoria tutkiessaan havainnut, etteivät nämä välttämättä miellä itseään kaikissa tilanteissa suomalaisiksi. Vastaava ratkaisumalli esiintyi aineistossa vain harvakseltaan, ja yleensä epäsuorasti monikulttuurisen diskurssin selonteissa, joissa suomalaisuus ei ollut tarpeen poliittisessa yhteisössä. Suomalaisuuden (ja kenties myös ulossulkevan etnisen suomalaisuuden) diskurssi vaikutti kuitenkin enimmäkseen tukahduttavan vaihtoehdoisen ei-suomalaisen politiikan identiteetin. Nähdäkseni onkin mahdollista, että koska poliitikko joutuu julkisessa tilassa erityisen tarkkaan syyniin, ovat suomalaisuuden ja paikallisyhteisöllisyyden diskurssit huomattavasti helpompia ja monissa tilanteissa sosiaalisesti hyväksyttävämpiä kuin monikulttuurisuuden diskurssi ja ei-suomalaiset politiikan positiot.

Ulossulkevalle ajattelutavalle läheisin aineistossani esiintyvä diskurssi oli suomalaisuuden diskurssi, jossa hyvän poliittisen yhteisön jäseneen kiinnitettiin paljon tutkimuksessa suomalaisiksi miellettyjä piirteitä kuten ahkera työnteko. Samaan aikaan nämä kaksi kulttuurista diskurssia myös erosivat käsityksissään kulttuurin perimmäisestä luonteesta. Suomalaisuuden diskurssissa kulttuuri on maahanmuuttaneen omaksuttavissa olevaa poliittista toimintakulttuuria. Ulossulkevan

suomalaisuuden diskurssin sisältöä voin aineistoni perusteella lähinnä aavistella, mutta se vaikuttaisi olevan kommunitaristiseen tapaan yksilöä vahvasti määrittävä piirre, joka saadaan suomalaisuuteen syntymästä saakka kasvamalla.

Mahdollista ulossulkevaa diskurssia ei lopulta voi omasta aineistostani paikallistaa, ja se ei tietenkään ole ainoa, tai edes vahvin Suomen poliittisen yhteisön luonteesta kamppaileva ajatusrakennelma. Ulossulkevan diskurssin haastavat omalla tavallaan kaikki tässä tutkimuksessa löydetyt diskurssit, joista jokainen mahdollistaa maahanmuuttaneen kuulumisen Suomen poliittiseen yhteisöön.

Tämä tutkimus tarjoaa vain yhden näkökulman Suomen poliittiseen yhteisöön, monikulttuurisuuskysymyksiin, suomalaisuuteen ja maahanmuuttaneisiin. Maahanmuuttaneiden poliittisen osallistumisen tutkimus on Suomessa yhä lapsenkengissä, ja lisää tutkimusaiheita löytyy pilvin pimein. Tämänkin tutkimuksen osalta tarkempia rajoituksia olisi voinut hakea tarkastelemalla maahanmuuttaneiden toimintaa puolueen tai kunnanvaltuuston sisällä, johon etnografia saattaisi tarjota mainion menetelmällisen lähestymistavan.

Lisäksi on hyvä muistaa, että maahanmuuttaneet ovat pääosin valtaväestöä passiivisempia poliittisesti. Tämän ilmiön syitä ja seurauksia on jo jonkin verran selvitettykin muun muassa yhdistyselämän näkökulmasta, mutta kuntapolitiikan kentillä ei tutkimusta tietääkseni ole tehty. Olisikin kiinnostavaa esimerkiksi haastatella sellaisia maahanmuuttaneita, jotka ovat lähteneet mukaan kunnallispolitiikkaan, mutta sittemmin luopuneet siitä. Entä jos haastattelin maahanmuuttaneita, jotka eivät äänestä tai ole muutoin aktiivisia politiikassa? Millaisia ovat poliittisen passiivisuuden syyt ja miten niitä voitaisiin torjua?

Entä millaiset ovat valtaväestön odotukset ja asenteet maahanmuuttaneita kunnallispoliitikkoja kohtaan? Onko olemassa mahdollisuus siihen, että maahanmuuttajuus oletettuna ominaisuutena häipyisi ja sen tilalle astuisivat muut määrittäjät? Aineistossani lausuttiin julki toive päästä osallistumaan ja vaikuttamaan asioihin kokonaisvaltaisena toimijana, jota määrittävät monet asemat ja yhteisöt, kuten ammatti, puoluekanta, sosiaaliluokka, lähtömaa ja maahanmuuttajuus. Voisi ajatella, että kyse ei monen maahanmuuttaneen kohdalla ole siitä, että maahanmuuttajuus koettaisiin negatiivisena, vaan siitä, että se hautaa alleen muut määreet. Miten kaukana on sellainen Suomi, jossa maahanmuuttanut –tai sen puoleen kuka hyvänsä nyt erilaiseksi nähty– saisi olla halutessaan ”ei kukaan”?

Muualla maailmassa tehty tutkimus on osoittanut poliittisesti aktiivisilla maahanmuuttaneilla olevan huomattavasti enemmän ylijalaisia intressejä kuin mitä tässä tutkimuksessa paljastui. Kiinnostava kysymys onkin, löytyykö Suomesta paljon poliittisesti aktiivisia maahanmuuttaneita, joiden toiminta suuntautuu Suomen ulkopuolelle? Haastateltavani olivat yllättävän tarmokkaasti Suomeen suuntautuneita, mutta joukossa oli yksi, joka harjoitti myös politiikkaa myös toisessa maassa vapaa-aikanaan. Ovatko ”suomalaiset” ja Suomi-keskeiset ajattelutavat Suomessa niin voimakkaita, että maahanmuuttaneet eivät halua tai kykene aktivoitumaan poliittisesti?

Millainen sitten on monikulttuurinen Suomi tämän tutkimuksen valossa? Mielestäni jo se, että Suomessa elää ja vaikuttaa useita maahanmuuttaneita kunnanvaltuutettuja, antaa yhden vastauksen tähän kysymykseen. Toimimalla politiikassa haastateltavani osoittavat, että Suomi on monikulttuurinen ajateltiin sitä sitten tosiasiana, eri teorioiden valossa tai poliittisena tavoitteena. Tästä kertovat myös kaikki haastateltavieni saamat äänet. Joihinkin muihin maihin verrattuna Suomessa on kenties yhä vähän maahanmuuttaneita poliitikkoja, eikä tämä tutkimus sinänsä anna tarkkaa kuvaa muutosten suunnasta tai kykene tarjoamaan määrällisiä mittareita.

Maahanmuuttaneiden poliitikkojen mukana Suomen poliittisen yhteisön luonteesta käytävään määrittelykamppailuun on kuitenkin tullut uusia sävyjä. Yhteiskuntatieteet ovat löytäneet kulttuurien sekoittumista ja hybridisyyttä Suomesta aikaisemminkin erityisesti nuorison kohdalla, eikä ilmiö näytä olevan vieras politiikankaan kentillä. Vaikka kenties jo vakiintuneempia käsityksiä näin murretaankin, ovat suomalaisuus ja paikallisyhteisöllisyys edelleen vallitsevat edellytykset Suomen poliittisen yhteisön jäsenyydelle myös maahanmuuttaneiden kunnanvaltuutettujen puheissa. Suomalaisuus ei tässä kuitenkaan näyttäydy ensisijaisesti maahanmuuttajuuden vastakohtana, vaan avoimena kulttuurina, joka on mahdollista omaksua, ja jonka oheen mahtuu myös muita identiteetin ja kuulumisen perusteita.

Suomen poliittinen yhteisö tarjoaa tämän tutkimuksen valossa useita tapoja kiinnittyä yhteisön jäseneksi ja useita mahdollisuuksia, joita yhteisö jäsenilleen avaa. Näistä vähäisin ei ole mahdollisuus vaikuttaa oman yhteisön muutoksiin. Vaikka kuuluminen toisinaan tuleekin haastetuksi, on myös valtaväestön suhteen erilaisilla ihmisillä mahdollisuus kuulua poliittiseen yhteisöön. Eri väestöryhmien sopuisan rinnakkainelolon ja yhteiskunnan demokratian syventämisen kannalta pidän tätä tietoa arvokkaana.

Lähteet

Aalto, Pami (2001) *Syvähaastattelu -Identiteetti, merkitys ja politiikka*. *Politiikka* 43:2, 128–141.

Antikainen, Maire (2010) *Matkalla suomalaiseksi ja hoiva-alan ammattilaiseksi? Venäläis- ja virolaistaustaisten naisten ja suomalaisuuden kohtaamiset kuulumista rakentamassa*. Helsingin yliopiston tutkimuksia 317. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Apo, Satu (1998) Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Kirjassa Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri (toim.) *Elävänä Euroopassa: Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino, Tampere. 83–128

Barth, Fredrik (1969) Introduction kirjassa Barth, Fredrik (1969) *Ethnic Groups and Boundaries -The Social Organization of Cultural Difference*. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, Tromsø. 9–38

Basch, Linda & Glick Schiller, Nina & Szanton Blanc, Cristina (1995) *Nations unbound. Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Routledge, London.

Bellamy, Richard & Castiglione, Dario (1998) Between Cosmopolis and Community: Three Models of Rights and Democracy within the European Union. Kirjassa Archibugi, Daniele & Held, David & Köhler, Martin (toim.) *Re-imagining Political Community*. Polity Press, Cambridge. 152–178.

Billig, Michael (1995) *Banal Nationalism*. Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.

Bird, Karen (2005) The Political Representation of Visible Minorities in Electoral Democracies: A Comparison of France, Denmark and Canada. *Nationalism and Ethnic Politics* 2005:11, 425–465

Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (2002) Transnational Families in the Twenty-first Century. Kirjassa Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (toim.) *The Transnational Family. New Global Frontiers and Global Networks*. Berg, Oxford, New York. 3–30

Delanty, Gerard (2003) *Community*. Routledge. London, New York.

Etzioni, Amitai (1995) Old Chestnuts and New Spurs. Kirjassa Etzioni, Amitai (toim.) *New Communitarian Thinking. Persons, Virtues, Institutions and Communities*. University Press of Virginia, Charlottesville, London. 16–34.

Fairclough, Norman (1991) *Language and Power*. Longman, London, New York.

- Forsander, Annika** (2002) *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Väestöliitto, Helsinki.
- Foucault, Michel** (1982) *The Archaeology of Knowledge*. Pantheon Books, New York.
- Gergen, Kenneth** (1994) *Realities and Relationships - Soundings in Social Construction*. Harvard University Press, Cambridge.
- Haatanen, Kalle** (2000) *Yhteisöllisyyden paradoksit*. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja 4/2000. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Haavisto, Ilkka** (2010) *Työelämän kulttuurivallankumous. EVAn arvo- ja asennetutkimus 2010*. Taloustieto Oy, Helsinki.
- Haikkola, Lotta** (2010) Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokittelussa. Kirjassa Haikkola, Lotta & Martikainen, Tuomas (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 219–238
- Hall, Stuart** (1999) *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.
- Hall, Stuart** (2003) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Kirjassa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Vastapaino, Tampere. 85–128.
- Hannerz, Ulf** (1996) *Transnational Connections. Culture, People, Places*. Routledge, London.
- Hannerz, Ulf** (2003) Kulttuurin määritelmien yhteentörmäys. Kirjassa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Vastapaino, Tampere. 213–232
- Harinen, Päivi** (2005) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen –tutkimushankkeen väliraportti*. Verkkojulkaisusarja. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/mitahantekis.pdf>
- Harvey, David** (1989) *The Condition of Postmodernity. An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Basil Blackwell, Oxford.
- Hautaniemi, Petri** (2004) *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura: Julkaisuja 41. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Held, David** (1998) Democracy and Globalization. Kirjassa Archibugi, Daniele & Held, David & Köhler, Martin (toim.) *Re-imagining Political Community*. Polity Press, Cambridge. 11–27.

- Honkasalo, Veronika** (2003) Voiko jäsenyyttä valita? Nuorten maahanmuuttajien tulkintoja suomalaisuudesta ja rasismista. Kirjassa Harinen, Päivi (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38. Helsinki. 158–189
- Huttunen, Laura** (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Kirjassa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Gaudeamus, Helsinki.
- Huttunen, Laura** (2005) Etnisyys: Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Kirjassa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Vastapaino, Tampere. 117–160
- Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna** (2005) Suomalainen monikulttuurisuus. Kirjassa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Vastapaino, Tampere. 16–40
- Jaakkola, Magdalena** (2009) *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2009:1. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena** (2000) Asenneilmasto Suomessa 1987–1999. Kirjassa Liebkind, Karmela (toim.) *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Gaudeamus, Helsinki. 28–55
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi** (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Kirjassa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere. 54–97
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero** (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo** (2002) *Suomalainen yhteiskunta*. WSOY, Helsinki.
- Kennedy, Paul & Roudometof, Victor** (2002) Johdanto kirjassa Kennedy, Paul & Roudometof, Victor (toim.) *Communities Across Borders –New Immigrants and Transnational Cultures*. Routledge Research in Transnationalism. Routledge, London, New York.
- Keskinen, Suvi** (2009) Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. Kirjassa Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) *En ole rasisti, mutta...* Vastapaino, Tampere. 33–45
- Kettunen, Pekka** (2004) *Osallistua vai vaikuttaa? Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisu nro 39*. Kunnallisan kehittämissäätö.

Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä: suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Hanki ja jää

Kunnallisvaalit 2008 – Millaisia ehdokkaita – Millaisia valittuja? (2008) Tilastokeskus, kunnallisvaalit.

http://www.stat.fi/til/kvaa/2008/kvaa_2008_2008-10-27_kat_001.html

Luettu 26.11.2010

Kuntalaki, 17.3. 1995/365 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365>

Luettu 30.11.2010

Kymlicka, Will (1995) *Multicultural citizenship*. Clarendon Press, Oxford.

Laclau, Ernesto (1990) *New Reflections on the Revolution of Our Time*. Verso, London.

Lasch, Christopher (1991) *The True and Only Heaven. Progress and its Critics*. W. W. Norton & Company, New York, London.

Lehtonen, Mikko (2009) Olen suomalainen (Io sono finlandese). Kirjassa Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) *En ole rasisti, mutta...* Vastapaino, Tampere. 109–115

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (2003) Johdanto kirjassa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Vastapaino, Tampere. 7–17

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004) *Suomi toisin sanoen*. Vastapaino, Tampere.

Lepola, Outi (2000) *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa*. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto, Sosiologian laitos. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 787. SKS, Helsinki.

Maahanmuuttopoliittinen ohjelma (2006) Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 19.10.2006. Verkossa:

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/10_muut/mamu_ohjelma11910200.pdf. Luettu 10.1.2011.

Massey, Doreen (2003) Paikan käsitteellistäminen. Kirjassa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Vastapaino, Tampere. 51–84.

Mayer, Franz & Palmowski, Jan (2004) *European Identities and the EU – The Ties that Bind the Peoples of Europe*. Journal of Common Market Studies, 42:3, 573–598.

Michon, Laure & Tillie, Jean & van Heelsum, Anja (2007) *Political Participation of Migrants in the Netherlands since 1986*. Draft version, Institute for Migration and Ethnic Studies, Amsterdamin yliopisto.

<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/helsinki/ws21/Tillie.pdf>

Pedersen, Thomas (2008) *When Culture Becomes Politics -European Identity in Perspective*. Aarhus University Press, Aarhus.

Pyykkönen, Miikka (2007) *Integrating Governmentality: Administrative Expectations for Immigrant Associations in Finland*. *Alternatives* 2007: 32. 197–224

Ramakrishnan, Karthick S. & Bloemraad, Irene (2008) Introduction: Civic and Political Inequalities. Kirjassa Ramakrishnan & Bloemraad (toim.) *Civic Hopes and Political Realities - Immigrants, Community Organisations and Political Engagement*. Russel Sage Foundation, New York. 1–42

Rastas, Anna (2005a) Racializing Categorization among young people in Finland. *YOUNG – Nordic Journal of Youth Research* 13:2, 147–166. Myös artikkeliväitöskirjassa Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa*. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos sekä Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 78. Tampereen yliopisto, Tampere.

Rastas, Anna (2005b) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Kirjassa Rastas, Anna & Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Vastapaino, Tampere. 69–116

Rastas, Anna (2005c) Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Kirjassa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu -Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere. 78–102

Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa*. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos sekä Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 78. Tampereen yliopisto, Tampere.

Riihelä, Juhani (2005) Maahanmuuttajien elinoloerot pääkaupunkiseudun kunnissa. Kirjassa Joronen, Tuula (toim) *Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 117–156

Rivera-Salgado, Gaspar (2000) Transnational Political Strategies. The Case of Mexican Indigenous Migrants. Kirjassa *Immigration Research for a New Century*. Russel Sage Foundation, New York. 134–156

Rodrigo Blomqvist, Paula (2005) *Närvarons politik och det mångkulturella Sverige. Om att ta plats i demokratin*. Akateeminen väitöskirja, Göteborgs universitet, Förvaltningshögskolan. Göteborgs universitet, Göteborg.

- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa** (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Kirjassa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu -Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere. 22–56
- Sandel, Michael J.** (1982) *Liberalism and the Limits of Justice*. Cambridge University Press, Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney.
- Saksela, Sanna** (2005) Maahanmuuttajayhdistysten ja viranomaisten välinen yhteistyö. Kirjassa Joronen, Tuula (toim.) *Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki. 89–115
- Salzbrunn, Monika** (2002) Hybridization of Religious and Political Practices amongst West African Migrants in Europe. Kirjassa Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (toim.) *The Transnational Family. New Global Frontiers and Global Networks*. Berg, Oxford, New York. 217–229
- Saukkonen, Pasi** (2007) *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. WSOY Oppimateriaalit. WSOY, Helsinki.
- Stolcke, Verena** (1999) *New Rhetorics of Exclusion in Europe*. International Social Science Journal 51:159, 25–35
- Suomen perustuslaki*, 11.6.1999/731. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
Luettu 9.12.2010
- Suomen tilastollinen vuosikirja* (2010) Verkkojulkaisu Nelli-portaalin kautta, http://pxweb2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/julkaisut.asp Taulukot 48, 58, 60, 62, 105. Tilastokeskus, Helsinki. Luettu 10.1.2011.
- Suoninen, Eero** (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Kirjassa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere. 17–36
- Sutela, Hanna** (2005) Maahanmuuttajat palkkatyössä. Kirjassa Paananen, Seppo (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Tilastokeskus, Helsinki. 83–109
- Suurpää, Leena** (2001) Foreigners as a Strategic Construction: Finnish Young People's Accounts of Immigrants. Kirjassa Helve, Helena & Wallace, Claire (toim.) *Youth, Citizenship and Empowerment*. Myös artikkeliväitöskirjassa Suurpää, Leena (2002) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Akateeminen väitöskirja. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 28. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Suurpää, Leena** (2002a) Hierarchies of Difference. Finnish Young People's Conceptions of Group Membership. *European Journal of Cultural Studies* 2002:2, 175–197. Myös artikkeliväitöskirjassa Suurpää, Leena (2002) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Akateeminen väitöskirja.

Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 28. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Suurpää, Leena (2002b) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Akateeminen väitöskirja. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 28. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Tanner, Arno (2003) *Siirtolaisuus, valtio ja politiikka. Kanadan, Sveitsin ja Uuden-Seelannin työvoiman maahanmuutto ja politiikka 1975–2001*. Ulkomaalaisviraston julkaisuja 4. Ulkomaalaisvirasto, Helsinki.

Taylor, Charles (1994) *Multiculturalism. Examining the Politics of Recognition*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

Taylor, Charles (1998) *Autenttisuuden etiikka*. Gaudeamus, Helsinki. Alkuteos *The Malaise of Modernity*, 1991.

Togebly, Lise (2008) *The Political Representation of Ethnic Minorities*. *Party Politics* vol. 14:3, 325–343.

Touraine, Alain (2000) *Can We Live Together? Equality and Difference*. Polity Press, Cambridge. Alkuteos *Pourrons-nous vivre ensemble? Egaux et Différents*, 1997.

Touraine, Alain (2008) *Thinking Differently*. Polity Press, Cambridge. Alkuteos *Penser Autrement*, 2007.

Transparency International (2008) *2008 Corruption Perceptions Index. Regional Highlights: EU and Western Europe*. Transparency International, verkkosivut: http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2008/regional_highlights_factsheet. Luettu 7.12.2010.

Tönnies, Ferdinand (2001) *Community and Civil Society*. Cambridge University Press, Cambridge. Alkuteos *Gemeinschaft und Gesellschaft –Grundbegriffe der reinen Soziologie* (1887).

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Vaalitilastot, kunnallisvaalit (2009) Tilastokeskus, kuntavaalien vahvistettu tulos ja tietokantataulukot. Luettu 26.11.2010.
http://www.stat.fi/til/kvaa/2008/kvaa_2008_2009-12-03_tie_001.html

Tuori, Salla (2009) *The Politics of Multicultural Encounters. Feminist Postcolonial Perspectives*. Akateeminen väitöskirja, Åbo Akademi. Åbo Akademi University Press, Turku.

Valkonen, Jarno (2003) *Lapin luontopolitiikka*. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto, Tampere.

Vertovec, Steven (2009) *Transnationalism*. Routledge, London.

Walhbeck, Östen (1999) *Kurdish Diasporas –a Comparative Study of Kurdish Refugee Communities*. Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick. Macmillan Press, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London. St Martin's Press, New York.

Walzer, Michael (1995) The Communitarian Critique of Liberalism. Kirjassa Etzioni, Amitai (toim.) *New Communitarian Thinking. Persons, Virtues, Institutions and Communities*. University Press of Virginia, Charlottesville, London. 52–70.

Weide, Tuire Kaisa Marjukka (2008) *Ulkomailla syntyneenä suomalaisessa kunnallispolitiikassa: Maahanmuuttotaustaisten kunnanvaltuutettujen edustajuuskäsitykset, motivaatio sekä suhde maahanmuutto- ja kulttuuritaustaansa puheessa politiikassa toimimisesta*. Pro Gradu –työ, Helsingin yliopisto, valtio-opin laitos.

Werbner, Pnina (1997) Introduction: The Dialectics of Cultural Hybridity. Kirjassa Werbner, Pnina & Modood, Tariq (toim.) *Debating Cultural Hybridity. Multicultural Identities and Politics of Anti-Racism*. Zed Books, London, New Jersey. 1–26

Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1992) *Mapping the Language of Racism. Discourse and the Legitimation of Exploitation*. Harvester Wheatsheaf, New York.

Wieviorka, Michel (1997) Is It So Difficult to be an Anti-Racist? Kirjassa Werbner, Pnina & Modood, Tariq (toim.) *Debating Cultural Hybridity. Multicultural Identities and Politics of Anti-Racism*. Zed Books, London, New Jersey. 139–153

Wilhelmsson, Niklas Fredrik Johannes (2007) *Socialt kapital och politiskt deltagande. En studie av hur föreningsengagemang och sociala kontakter påverkar valdeltagandet bland invandrare i Finland*. Lisensiaatintyö, Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Young, Iris Marion (2000) *Inclusion and Democracy*. Oxford University Press, Oxford, New York.

Yuval-Davis, Nira (2006) *Belonging and the Politics of Belonging*. Patterns of Prejudice 40:3, 197–214

Liitteet

LIITE 1: Haastattelupyynnö sähköpostitse. Puhelimitse kerrottu pääpiirteissään samat tiedot.

Tervehdys!

Teen sosiologian pro gradu -työtäni Tampereen yliopistoon aiheenani maahanmuuttajataustaiset tai uussuomalaiset kunnanvaltuutetut Suomessa. Etsin nyt valtuutettuina toimineita haastatteluihin, joiden tavoitteena on tarkastella aiheen eri puolia ja rajata tarkemmin varsinaisen tutkimuksen pääkysymyksiä. Käsittääkseni Te olette toimineet [kunnan tai kaupungin] valtuustossa [vuosina] ja jatkatte myös nykyisellä valtuustokaudella. Uskonkin, että Teillä olisi arvokkaita näkemyksiä toimimisesta maahanmuuttajataustaisena valtuutettuna.

Olisin kiitollinen, mikäli voisitte avustaa minua tutkimuksessani osallistumalla haastatteluun. Haastattelussa keskustelisin mielelläni muun muassa teille valtuutettuna avautuneista toimintamahdollisuuksista, tavoitteistanne ja taustanne liittyvistä kokemuksistanne kunnallispolitiikassa.

Haastattelut itsessään ovat tärkeä osa tutkimuksen tekoa. Niissä nousee usein esiin teemoja ja kysymyksiä, joihin vastausten saaminen on erityisen tärkeää tänä päivänä.

Haastattelun aika ja paikka ovat vapaasti sovittavissa, joskin toivon voivani tehdä haastattelut [ajanjakso] aikana. Aikaa kuluu tunnista puoleentoista. Toivon voivani nauhoittaa haastattelun. Aineisto käsitellään täysin luottamuksellisesti, eikä sitä käytetä muuhun kuin tutkimustarkoituksiin.

Pro gradu seminaariani ohjaa Tampereen yliopiston Sosiaalitutkimuksen laitoksen professori Ulla Vuorela (ulla.m.vuorela@uta.fi).

Ystävällisesti,

Antti Karjalainen

[omat yhteystiedot]

LIITE 2: Haastattelurunko. Kysymyksiä ei välttämättä kysyty järjestyksessä.

"Maahanmuuttajataustaisten poliitikkojen yhteisöt ja yhteisöllisyyden merkitykset"

Mitä merkityksiä maahanmuuttajataustaiset poliitikot antavat eri yhteisöilleen?

Mitä merkityksiä he antavat yhteisöjen muodostamille rajoille?

Miten rajoista puhutaan, miten yhteisöistä puhutaan?

Taustaa ja tarinaa:

Miten lähdit mukaan politiikkaan?

Mikä sinua politiikassa tuolloin kiinnosti?

Oliko politiikkaan lähteminen helppoa?

Mitä tulevaisuudensuunnitelmia teillä on (politiikassa tai muutoin)?

Aiotko pyrkiä valtakunnanpolitiikkaan?

Kuinka tärkeää politiikka on sinulle suhteessa muuhun elämääsi/työhösi/harrastuksiisi?

Ryhmät/yhteisöt:

Mikä sai sinut liittymään juuri [puolueeseen]?

Oletteko kuuluneet johonkin toiseen puolueeseen uranne aikana?

Miksi vaihdoitte?

Miksi juuri [puolue] on teille hyvä puolue?

Voisitteko ajatella kuuluvanne johonkin muuhun puolueeseen?

Mitkä asiat saisivat teidät harkitsemaan puolueen vaihtamista?

Koetteko, että voit vaikuttaa puolueen agendaan?

Millaisena poliitikkona uskotte puoluetovereidenne teitä pitävän?

Mistä tunnistaa [puolueen] jäsenen?

Oletteko usein eri mieltä puoluetovereidenne kanssa?

Onko teillä ns. poliittisia vastustajia?

Koetteko ajavanne jonkin tietyn ryhmän asioita?

Entä koetteko kuuluvanne tähän ryhmään?

Oletteko aikaisemmin olleet kiinnostunut eri ryhmien eduista?

Mitkä asiat ovat teille politiikassa tärkeitä?

Entä muussa elämässä?

Miten/ovatko ajamanne asiakysymykset muuttuneet?

Keiden kanssa keskustele poliitikasta?

Ottavatko äänestäjäsi sinuun usein yhteyttä?

Ketkä muut ottavat sinuun usein yhteyttä?

Mikä politiikassa on teille mieluisinta? Mikä ärsyttää?

Oletteko aktiivinen joissain muissa järjestöissä tai organisaatioissa?

Mitä [muu järjestö tai organisaatio] merkitsee teille?

Onko joitain ryhmiä, joissa olette toimineet aikaisemmin, mutta ette toimi enää?
Miksi [ryhmä] jäi pois?

Koetko olevasi [kuntalainen/kaupunkilainen]?

Oletko asunut jossain muualla?

Olitko poliittisesti aktiivinen [muissa asuinkunnissasi]?

Oletko koskaan kokenut olevasi ulkopuolinen täällä?

Miten se tuli esiin?

Entä milloin olet kokenut olevasi hyvin mukana/sisällä [ryhmässä]?

Mitkä ryhmät vaikuttavat eniten toimintaasi politiikassa?

Mitkä muut kuin puolue?

Miten suhtaudut [toiseen ryhmään]?

Keiden kanssa sinun on helppo tehdä yhteistyötä?

Entä keiden kanssa sinulla on ollut vaikeuksia?

Kenen kanssa viihdyt hyvin, kenen juhlissa on hauskinta?

Seuraatteko yhä lähtömaanne politiikkaa?

Entä jonkin muun maan?

Onko teillä tuttuja [toisessa maassa]?

Pyrittekö itse vaikuttamaan politiikkaan [toisessa maassa]?

Onko politiikka erilaista [toisessa maassa]?

Maahanmuuttajuus:

Onko taustastanne ollut jotain erityistä hyötyä/haittaa politiikassa?

Tunnetko muita maahanmuuttajataustaisia/uussuomalaisia poliitikkoja?

Mitä mieltä olet käsitteestä maahanmuuttaja, entä uussuomalainen?